TRC2 DİYARBAKIR ŞANLIURFA BÖLGESİ

BÖLGE PLANI 2014-2023

BÖLGE PLANI
2014-2023

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

TRC2 BÖLGESİ
(DİYARBAKIR–ŞANLIURFA)
BÖLGE PLANI
2014–2023

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ 6

BÖLÜM 1: PLANIN AMACI VE KAPSAMI 20

BÖLÜM 2: PLAN HAZIRLAMA YÖNTEMİ VE SÜRECİ 22

BÖLÜM 3: BÖLGE VİZYONU 36

BÖLÜM 4: GELİŞME EKSENLERİ 40

- EKSEN 1: KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME 41
- EKSEN 2: BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE 66
- EKSEN 3: YAŞAM KALİTESİ VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON 82
- EKSEN 4: SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME 110

BÖLÜM 5: GELİŞME EKSENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 120

BÖLÜM 6: MEKÂNSAL GELİŞME 122

BÖLÜM 7: ÇEVRE İLLER VE BÖLGELERLE İŞBİRLİĞİ 134

BÖLÜM 8: FİNANSAL KAYNAKLAR 140

BÖLÜM 9: KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME 144

BÖLÜM 10: PERFORMANS GÖSTERGELERİ 148

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1- BÖLGE PLANI DİYARBAKIR ÇALIŞTAYLARI 29

TABLO 2- BÖLGE PLANI ŞANLIURFA ÇALIŞTAYLARI 29

TABLO 3- KATILIMCI SÜREÇLERİN EKSENLER İLE İLİŞKİSİ 30

TABLO 4- BÖLGE İLLERİNDE STRATEJİK SEKTÖRLER 58

TABLO 5- TEDARİK ZİNCİRİ GELİŞTİRİLECEK SEKTÖRLER-1 86

TABLO 6- TEDARİK ZİNCİRİ GELİŞTİRİLECEK SEKTÖRLER-2 87

TABLO 7- GELİŞME EKSENLERİ ARASI İLİŞKİ 121

TABLO 8- PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-1 149

TABLO 9- PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-2 150

TABLO 10 - PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-3 151

TABLO 11 - PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-4 152

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1- BÖLGE PLANI GELİŞME EKSENLERİ 14

ŞEKİL 2- BÖLGE PLANI HAZIRLAMA SÜRECİ 25

ŞEKİL 3- VİZYON BELİRLEME SÜRECİ 31

ŞEKİL 4- VİZYONU DESTEKLEYİCİ TEMALARIN GÖRSEL ANALİZİ 32

ŞEKİL 5- VİZYON ÖNCELİKLERİNİN GÖRSEL ANALİZİ 32

ŞEKİL 6- VİZYON ANKETİ SONUÇLARINA GÖRE ÖNCELİKLİ TEMALAR VE SORUN ALANLARI 33

ŞEKİL 7- VİZYON, GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ VE STRATEJİLER 39

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTA 1- MEKÂNSAL GELİŞME TEMATİK HARİTASI 124

HARİTA 2- TARIMSAL TEMEL ALTYAPI HARİTASI 126

HARİTA 3- SANAYİ ALTYAPISI VE GELİŞİM AKSLARI HARİTASI 128

HARİTA 4- TURİZM ÇEKİM NOKTALARI VE GELİŞME EKSENLERİ HARİTASI 130

HARİTA 5- ULAŞTIRMA ALTYAPISI HARİTASI 133

HARİTA 6- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: KENTSEL KADEMELENME 135

HARİTA 7- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: LOJİSTİK VE ULAŞIM HARİTASI 136

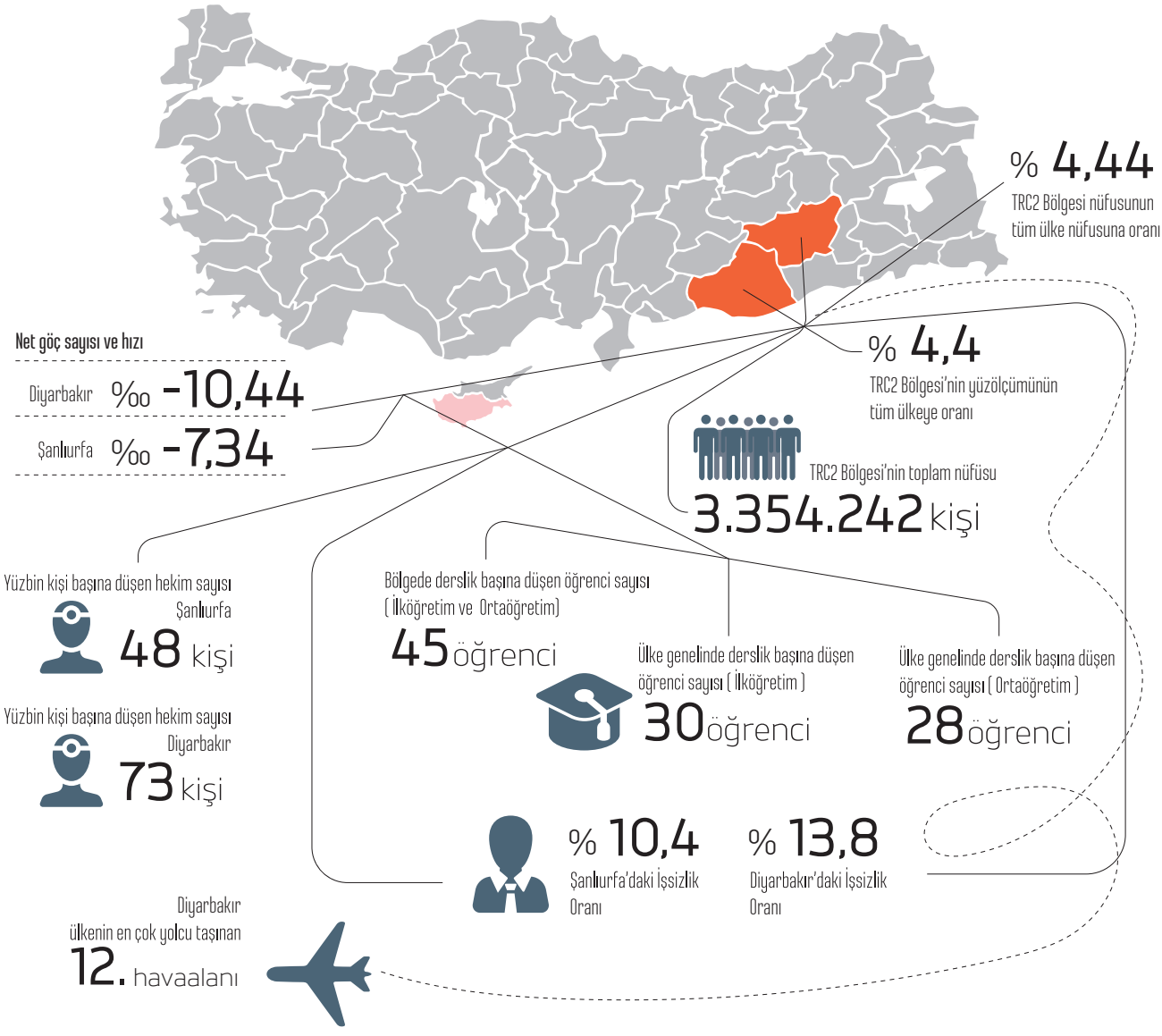
HARİTA 8- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: LOJİSTİK MERKEZLER KADEMELENME HARİTASI 137

HARİTA 9- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: TURİZM GELİŞİM BÖLGELERİ VE AKSLARI HARİTASI 138

YÖNETİCİ ÖZETİ

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi için katılımcı bir yaklaşımla hazırlanan 2014-2023 Bölge Planı; Bölgenin mevcut durumunun analiz edilerek ortaya konduğu, problemlerinin ve çözüm kaynaklarının tespit edildiği, gelecekte olması gereken yerinin belirlendiği ve belirlenen bu noktaya ulaşmak için yapılacakların bütüncül bir yaklaşımla ve stratejik önceliklerine göre karara bağlandığı temel politika belgesidir.

TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları, Kalkınma Bakanlığının yetkilendirmesi üzerine, Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmüştür. Plan'ın hazırlık sürecinde Diyarbakır-Şanlıurfa ile ilgili yapılan ampirik ve akademik çalışmalar incelenmiş, bölge kurum/kuruluşlarından ve diğer veri kaynaklarından bölgenin mevcut durumunu yansıtan bilgiler toplanmış ve "**TRC2 Bölgesi Mevcut Durum Raporu**" hazırlanmıştır. Bunun yanında bölgenin ekonomik, sosyal ve mekânsal yapının analiz edildiği "**Analiz ve Genel Değerlendirme**" dokümanı tamamlanmıştır. Önceki plan döneminde hazırlanan paydaş analizi doğrultusunda belirlenmiş kurum/kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve özel kesimin katılımıyla, **Danışma Toplantıları** ile **İl-İlçe Çalıştayları** düzenlenerek bölgedeki aktörlerin plana katkı ve destekleri alınmıştır. Ayrıca **GAP Eylem Planı revizyon çalışmaları** sırasında görüşülen kurum ve kuruluşların proje önerileri de Bölge Planına katkı sunmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinden oluşan TRC2 Bölgesi, 34.540 km^2'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin % 4,4'ünü oluşturmaktadır. 3.354.242 kişiden oluşan nüfusu ile ülke nüfusunun % 4,44'ünü oluşturan Bölgenin yıllık nüfus artış hızı ‰ 20,2 seviyesindedir. Bu oranla Bölge ülkenin en yüksek değere sahip 2. Düzey 2 Bölgesidir.

2012 yılı nüfus verilerine göre; nüfusun % 59,13'ü 25 yaşın altındadır. 25-65 yaş arası nüfus toplam nüfusun % 37'sini oluştururken, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun % 3,7'sini oluşturmaktadır. 2011 yılın verilerine göre Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde, sırasıyla 5,9 ve 6,2 olan ortalama hane halkı büyüklüğü, Türkiye ortalamasının (3,8) üstündedir. Bölgedeki nüfus bağımlılık oranı Diyarbakır ilinde % 66,34 iken Şanlıurfa inde % 81,66 seviyesiyle Türkiye ortalamasının (% 48,03) çok üzerindedir. Şehir nüfusunun toplam nüfusa oranının % 63,52 olduğu Bölgede; 2.130.713 kişi şehirlerde yaşarken, 1.223.529 kişi belde ve köylerde yaşamaktadır.

Düzey 2 Bölgeleri arasında en fazla göç veren 7'nci bölge konumunda olan TRC2 Bölgesi aynı anda göç alan ve göç veren bir yapıya sahiptir. Bölgede göçün yönü alt kademe merkezlerden kentsel merkezlere doğru ve buradan da İstanbul, Adana, Mersin, Gaziantep, Mardin, Antalya gibi illeredir. Bölge

1990 ve 2000 yılları arasında büyük oranda göç almış, hızlı nüfus artışına sahne olmuş ve nüfusu % 134 oranında artmıştır. En fazla göç istihdam beklentisinin yüksek olduğu 20-30 yaş grubunda gerçekleşmektedir.

Şanlıurfa ili diğer illerden göç almayarak ağırlıkla kendi ilinin kırsalından göç toplamaktadır. Şanlıurfa kent merkezinden dışarıya göç eden nüfus da ağırlıkla daha gelişmiş bir kent olan Gaziantep'e yönelmektedir. Diyarbakır, Şanlıurfa'dan farklı olarak kendi kırsalının yanı sıra çevre illerin kırsalından da göçler almıştır. Bölge göç almakla beraber, bundan daha fazlasını da dışarıya vermektedir. Her iki ilde de net göç sayısı ve hızı eksi yöndedir. Diyarbakır'da bu oran ‰ 10,49 iken Şanlıurfa'da ‰ -7,34'tür.

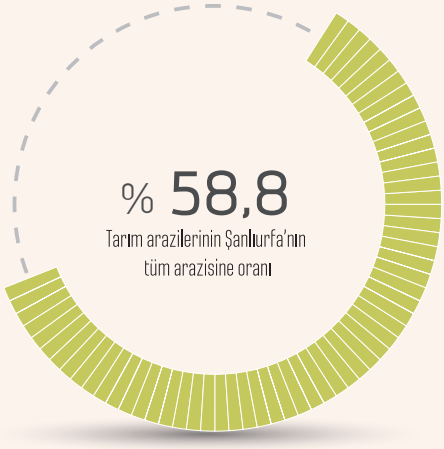
Bölge okullaşma oranları okul öncesinde % 42, ilköğretimde % 98,8, ortaöğretimde % 42 seviyesindedir. Bu değerlerin Türkiye ortalaması sırasıyla % 44, % 98,6, % 67 düzeyindedir. Bölgede derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde 45, ortaöğretimde 45 iken Türkiye genelinde ilköğretimde 30, ortaöğretimde 28 seviyesindedir. Mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranı Diyarbakır'da % 16, Şanlıurfa'da % 19 iken Türkiye genelinde % 32 seviyesindedir.

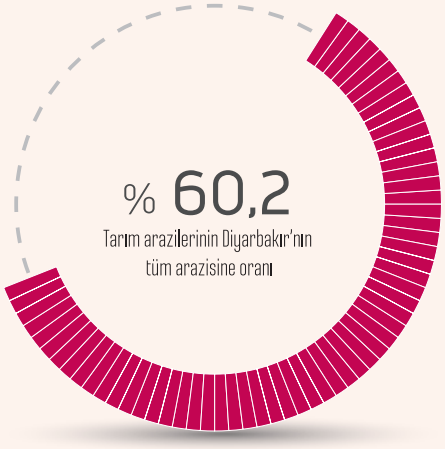
Yüz bin kişi başına düşen uzman hekim sayısı ve hastane yatak sayısı Şanlıurfa ilinde sırasıyla 48 ve 122 iken Diyarbakır ilinde sırasıyla 73 ve 254'tür (Türkiye: 88 ve 252). Diyarbakır ili sağlık hizmetlerinde çevre illere hizmet sunmaktadır. Bölge genelinde bebek ölüm hızı binde 15, anne ölüm hızı yüz binde 22 seviyesindedir.

Bölge önemli ulaşım bağlantılarının kesişme noktasındadır ve kara, hava ve demiryolu bağlantıları ile ülkenin her yerinden ulaşılabilir bir merkez durumundadır. Diyarbakır Havaalanı ülkedeki 49 havaalanı içerisinde en fazla yolcu taşınan 12. havaalanıdır. Şanlıurfa GAP Havaalanı ülkenin en büyük kargo havalimanı olarak inşa edilmiştir.

İşsizlik bölge düzeyinde en önemli sorunların başında gelmektedir. Bölgedeki hızlı nüfus artışı ve köyden kente göç işsizlik sorununu derinleştirmektedir. 2011 yılı Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre Şanlıurfa'daki işsizlik oranı % 10,4, Diyarbakır'da ise % 13,8'dir. Diyarbakır Türkiye'de işsizlik oranının en yüksek olduğu 2. il, Şanlıurfa ise 13. il olarak görülmekte, işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında da Diyarbakır ili tüm iller içinde sondan ikinci sırada gelmektedir. Bölge kadınların işgücüne katılım oranında % 6,4 ile en düşük bölgeler arasındadır. Bölge nüfusu ülke nüfusunun % 4,4'ünü oluştururken, işgücünün % 2,5'ini, istihdamın ise % 2,4'ünü oluşturmaktadır. Bu durum bölgede insan kaynakları potansiyelinin değerlendiremediğini göstermektedir. Nitelikli insan kaynağı ihtiyacı

Ülkenin toplam tarım alanlarının % 7,3'ünü bulunduran Bölge, bu açıdan 26 istatistikî bölge birimi arasında 4'üncü sıradır. Şanlıurfa ilinde tüm arazilerin % 58,8'ini, Diyarbakır'da ise % 60,2'sini tarım alanı olarak nitelenen araziler oluşturmaktadır. TRC2 Bölgesi, bitkisel üretim yapılan ekim alanları açısından Düzey 2 Bölgeleri arasında birinci sırada yer alırken, elde edilen gelir bakımından 4'üncü sıradadır.

BAKINIZ!
ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI
sf. 79

ile Bölgede daha da derinleşen istihdam sorunu, yoksulluk ve göç temelinde sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bölgenin beşeri ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, Türkiye'nin birçok bölgesinden geri durumdadır.

Bölge sosyal sermaye açısından Türkiye'nin en geri kalmış bölgelerinden biridir. Bölgede gerçekleştirilen ***Kurumsal Yapı ve İşbirliği İlişkileri Ağ Analizi çalışması*** sonuçlarına göre Bölgede işbirliği kültürü zayıftır. Çalışmada uygulanan anket sonuçlarına göre Diyarbakır'da işbirliği kültürünün Şanlıurfa'ya göre daha da zayıf olduğuna dair algı söz konusudur. Kurumlar arası ortaklık ve işbirliği önünde engel olarak Diyarbakır'da "finansal kaynakların kısıtlı olması", Şanlıurfa'da "nitelikli insan kaynakları eksikliği" ön plana çıkmaktadır. Aynı bölgede yer alan Diyarbakır-Şanlıurfa illeri kurumsal yapıları itibariyle iki ayrı kutupsal merkez şeklinde yapılanmıştır. İller arasında işbirliği ilişkisi olmadığı veya çok az olduğu ortaya çıkmıştır. Ağdaki iki kutbu birbirine bağlayan tek kurum Kalkınma Ajansı olmuştur.

Göç kaynaklı nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu bölgede kentlerin mekânsal gelişimlerinin kontrol altına alınmasında ve altyapı hizmetlerinin standartlara uygun bir şekilde sağlanmasında güçlük yaşanmaktadır. Bu durum kentsel alanda çeşitli altyapı ve çevre sorunlarına neden olmakta, kentlerin yaşanabilirlik düzeyini düşürmektedir. Yüksek nüfus ve yüksek nüfus artış hızı ile bölgede devam eden doğal kaynak kullanımına bağlı büyük yatırımlar, doğal kaynaklar üzerinde artan bir baskı yaratmaktadır. Doğal kaynakların özellikle su ve toprak kaynaklarının korunması bölgenin ekonomisi için stratejik önem taşımaktadır.

TRC2 Bölgesi ekonomik büyüklüğüne bakıldığında 2008 GSKD verilerine göre; 14,4 milyar TL ile ülke toplam katma değerinin %1,7'sini oluşturmakta ve bu oranla Düzey 2 Bölgeleri arasında 17'nci sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin kişi başına GSKD'si 9.384 dolar iken, Bölge kişi başı GSKD 3.724 dolar ile ülke ortalamasının oldukça altındadır. Bölgenin 2004-2008 yılları arasında GSKD büyüme hızı, ülkedeki büyümenin yaklaşık 3 puan gerisinde seyretmektedir. 2008 yılı verilerine göre Bölge GSKD'sinin % 61,9'unu hizmetler, % 21,5'ini tarım, % 16,6'sını sanayi sektörü oluşturmaktadır.

İstihdamın sektörel dağılımı açısından Bölge, sırasıyla hizmetler, tarım ve sanayi sektörlerinin ağırlıklı olduğu bir yapıya sahiptir. TRC2 Bölgesi'nde tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı % 30,1 ile ülke ortalamasının (% 24,6) üzerinde, sanayi istihdamının payı % 23,7 ile ülke ortalamasının (% 26) gerisinde ve hizmetler sektörü istihdamının payı % 46,2'lik oranla ülke ortalamasının (% 49,4) gerisindedir.

Bölgedeki KOBİ'ler finansmana erişim, planlama, pazarlama sorunları başta olmak üzere, teknolojik altyapının yetersizliği, düşük üretim kapasitesi ile AR-GE faaliyetlerinin düşüklüğü, kurumsallaşamama ve finansal kaynak veya fonları yönetmede karşılaşılan diğer sorunlar nedeniyle istenen verimlilik düzeyinde çalışamamakta, katma değer ve yeterli düzeyde istihdam yaratamamaktadırlar.

DPT tarafından 2003 yılında yapılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE)'na göre TRC2 Bölgesi 26 Düzey 2 bölgesi içerisinde 23'üncü sırada yer almaktadır. İllerin gelişmişlik sıralamasında Diyarbakır ili 63'üncü sırada iken Şanlıurfa ili 68'inci sıradadır. 2011 yılında güncellenen SEGE'de ise Diyarbakır ili 67'nci ve Şanlıurfa ili 73'üncü sırada yer almıştır. İllerin rekabet gücünün incelendiği ve sıralamaların yapıldığı faklı çalışmalara göre; Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri erişilebilirlik, altyapı gibi alanlarda ülkenin rekabetçi illeri arasındayken eğitim başta olmak üzere demografik yapı ve beşeri sermaye ile sosyal yaşam konularındaki sıralamalarda son sıralara düşmektedir.

Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile sosyal ve ekonomik kalkınmanın hedeflendiği GAP Projesinde, Diyarbakır (% 25) ve Şanlıurfa (% 38) illeri, sulanabilir alan ve sulama hedefleri açısından en büyük paya sahiptir. Sulama alanlarının büyük bölümünü bünyesinde barındıran TRC2 Bölgesinde sulama projelerinin tamamlanması ile tarımsal üretimde meydana gelecek artışın, bölgede sanayinin gelişimini tetiklemesi beklenmektedir.

yeni alanlar sulamaya açılırken modern tarım, bilinçli sulama yapılmalı, toprak ve su kaynakları korunmalı

Teşvik ile birlikte sanayi altyapısı hazırlanmalı

Bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmayı, sektörel kümelenmeyi öne çıkarmayı hedefleyen yeni yatırım teşvik sistemine göre, sosyo-ekonomik gelişmişlik durumları dikkate alınarak 6 farklı bölge oluşturulmuştur. Buna göre TRC2 Bölgesi teşvik sisteminde en avantajlı bölge olan 6. bölgede bulunmaktadır.

GAP Eylem Planında bölge içinde kalkınmayı tetikleyici merkezler olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri cazibe merkezleri olarak belirlenmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri bu yaklaşıma paralel olarak ***Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde*** belirtilen bölgede göçün yöneldiği ve nüfus tutma kapasiteleri yüksek olan bölgesel büyüme odaklarına uygun görülmektedir. Bu iki büyük merkezin kalkınmasının bölgede yaratacağı gelişme etkisinin güçlü olması beklenmektedir.

BÖLGESEL GELİŞME ULUSAL STRATEJİSİ

İçinde bulunduğumuz yeni dönemde kentler ve bölgeler ulusal sınırların ötesinde ilişkilerle şekillenmekte ve küresel ve bölgesel ağlara entegre olmaktadır. Artık ülkeler yerine kentlerin rekabeti öne çıkmakta ve ülkelerin gelişmişliğini kentlerin rekabetçiliği belirlemektedir. Bu nedenle bölge kentlerinin nitelikli insan kaynaklarını bölgeye çekebilmesi, yatırım ve turist gelişlerini çekebilmek için etkin altyapı hizmetleri, insan sermayesi, sosyal sermaye ile yüksek yaşam kalitesi olanaklarını sunan bir yapıya dönüşmesi gerekmektedir.

Bölgede son yıllarda sanayinin artış eğiliminde olması bölge ekonomisi için olumlu bir gelişmedir. TRC2 bölgesinde yer alan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin sektörel yapısı birbirinden farklılaşmaktadır. TÜİK Nüfus ve Konut Araştırması kapsamında iller bazında açıklanan istihdamın sektörel dağılımına göre, Diyarbakır'ın öncü sektörü hizmetler sektörü iken Şanlıurfa'da ağırlıklı sektör tarım sektörüdür. TÜİK verilerine göre sanayi sektörünün payı içinde inşaat sektörü de sayıldığından imalat sanayinin payının düşük kaldığı bilinmektedir. Ancak son yıllarda özellikle 2008 yılı ve sonrasında açılan sanayi işletmelerinde ve özellikle imalat sanayide ciddi bir artış trendi görülmektedir.

BAKINIZ / ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI sf. 37

Ekonomik büyümenin analizine göre 2008 - 2011 yılları arasında bölge ekonomisindeki büyüme oranı (0,45) ile ülke ortalamasının (0,25) üstünde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Şanlıurfa ekonomisinde yaşanan büyüme (0,63), Diyarbakır'daki büyümeye (0,31) oranla iki kat yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu dönemde bölgede en hızlı büyüyen sektörler sırasıyla inşaat, idari hizmetler, ulaştırma ve depolama hizmetleri, toptan ve perakende ticaret, tarım ve sağlık sektörleri olmuş, bölgede gerçekleşen imalat sanayideki büyüme bölge yerleşmelerinin sanayi yatırımlarını çekmek için rekabet gücünü artıracak yatırımlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bunun yanında imalat sanayi alt sektörlerinde Diyarbakır'ın rekabetçi faktörün en yüksek olduğu 5 sektör makine ve ekipman kurulumu ve onarımı, giyim eşyaları imalatı, tekstil ürünleri imalatı, gıda ürünleri imalatı, elektrikli teçhizat imalatı ve mobilya imalatı sektörleri, Şanlıurfa'da rekabetçi faktörün en yüksek olduğu 5 sektör gıda ürünleri imalatı, makine ve ekipman imalatı, ana metal sanayi, mobilya imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörleri olduğu görülmektedir.

BAKINIZ / ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI sf. 50

Diyarbakır – Şanlıurfa illeri ekonomilerinde temel sektörlerin belirlenmesi için yapılan ***Yoğunlaşma Katsayısı (LQ) Analizi*** sonuçlarına göre; 2008-2011 dönemi arasında Diyarbakır ilinde uzmanlaşmış ve yoğunlaşmasını artıran imalat sanayi sektörleri; makine ve ekipman kurulumu, gıda imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı sektörleridir. Bu dönemde ilde yükselişe geçen ve uzmanlaşma yolunda olan sektörler başta mobilya imalatı ve giyim eşyaları imalatı olmak üzere tekstil ürünleri imalatı, elektrikli teçhizat imalatı ile makine ve ekipman imalatı olarak görülmektedir. Şanlıurfa ilinde ise 2008-2011 dönemi arasında yoğunlaşmasını artıran uzmanlaşmış imalat sanayi sektörleri; makine ve ekipman imalatı, gıda ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı ile makine ve ekipman kurulumu ve onarımı sektörleridir. Bu dönemde ilde yükselişe geçen ve gelişen sektörler başta mobilya imalatı olmak üzere, ana metal sanayi, fabrikasyon metal ürünleri imalatı ile kauçuk ve plastik ürünler imalatı sektörleridir.

Bölge illerinde yoğunlaşma ve uzmanlaşma

gösteren sektörlerin kümelenme potansiyeli bakımından ele alındığı ***üç yıldız analizine göre;*** Diyarbakır'da bitkisel ve hayvansal üretim, madencilik ve taş ocakçılığı, bitkisel ve hayvansal üretim, gıda ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı sektörleri ile içecek ürünleri imalatı ile ağaç ve ağaç ürünleri imalatı sektörleri ile hizmetlerde inşaat sektörü öne çıkmaktadır. Şanlıurfa'da bitkisel ve hayvansal üretim, madencilik ve taş ocakçılığı, gıda ürünleri imalatı, tekstil ürünleri imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı, makine ve ekipman imalatı, makine ve ekipman kurulumu ve onarımı sektörleri ile elektrikli teçhizat imalatı sektörü ile hizmetlerde inşaat sektörü öne çıkmaktadır.

BAKINIZ!
ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI
sf. 53

Bu analiz sonuçlarına göre tedarik-değer zinciri ve kümelenme çalışmaları yapılmalı

2002-2012 döneminde ihracatçı firma sayısı Diyarbakır'da 18'den 161'e, Şanlıurfa'da 41'den 124'e çıkmıştır. Türkiye'de 2002 yılına göre ihracatçı firma sayısında % 78, TRC2 bölgesinde ise % 483 artış olmuştur. Suriye'de yaşanan krizin etkisi ile Şanlıurfa'nın 2010 yılından sonraki ihracatı ciddi oranda azalmıştır. Her iki ilde yapılan ihracatın yaklaşık yüzde 50'si Irak'a yapılmaktadır. Ancak Irak'a yapılan ihracat Türkiye ihracatı içinde yüzde 1'e karşılık gelmekte ve Irak pazarı bölge tarafından yeterince değerlendirilememektedir. Tarım ve madencilik ürünlerinde güçlü potansiyele sahip olan ve stratejik bir konuma sahip olan TRC2 Bölgesinin ihracatı Türkiye ortalaması içinde yetersiz bir pay almaktadır. İhracatın önemli bir bölümü doğal kaynaklara bağlı ürünler olup imalat sanayi ürünlerinin ihracatında ve rekabetçi performansında hızlı bir gelişme eğilimi görülmektedir. Küresel ticaret alanındaki fırsatların ve bunun yanında rekabetin de arttığı bu dönemde, ihracat gerçekleştirilen pazarlarda bölgenin imalat ihracatının payının artırılması, ürün ve pazarlarda çeşitlenmenin sağlanması da büyüme için önem taşımaktadır. Bunun yanında ticaret ağlarına entegrasyonun artırılması için bölgenin bağlantılılık ve altyapısının geliştirilmesi, firmalarda rekabet gücünün artırılması, yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik gelişimlerin sağlanması gerekmektedir.

Irak Pazarı

Ürün çeşitliliği (markalaşma) ve pazar çeşitliliği iş-dış riskleri azaltır

BAKINIZ!
ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI
sf. 61

Bölgenin ihracatta rekabetçi sektörlerinin tespiti için 2012 yılı ihracat verileri ile 2008-2012 yılları arasındaki değişim değerleri kullanılarak yapılan ***"Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Analizi"*** sonuçlarına göre; Diyarbakır'da rekabetçi üstünlüğe sahip ürünler sırasıyla gıda ürünleri ve içecek ürünleri, taşocakçılığı ve diğer madencilik, metalik olmayan diğer mineral ürünleri, başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazlar ile metal cevherleri olarak, Şanlıurfa'da ise elektrikli makine ve cihazlar, tarım ve hayvancılık, gıda ürünleri ve içecek sektörleri ile kağıt ve kağıt ürünleri,

plastik ve kauçuk ürünleridir. İhracatta rekabet gücü yükselen sektörleri ise Diyarbakır'da sırasıyla tarım ve hayvancılık, ana metal sanayi, kimyasal madde ve ürünler, tekstil, mobilya, elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi ürünleri ile Şanlıurfa'da sırasıyla mobilya ürünleri, ağaç ve mantar ürünleri, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, motorlu kara taşıtları ve römorklardır.

BAKINIZ! ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI sf. 73

Sosyal analizler kapsamında bölgenin en önemli sosyal sorunları yapılan katılımcı çalışmalar ve anketler ile belirlenmiştir. Bölge Planı hazırlıkları kapsamında Ocak-Şubat 2013 tarihlerinde Diyarbakır'da ve Şanlıurfa'da il merkezi ve ilçelerde gerçekleştirilen ***sosyal politika çalıştaylarında uygulanan anket çalışmasından elde edilen sonuçlar*** Bölgenin önemli sosyal sorunlarına ve sosyal hizmet sunumundaki eksikliklerine işaret etmektedir. Bu çalışmada bölgenin en öncelikli sosyal sorunlarının sırasıyla; istihdam olanaklarının yetersizliği ve işsizlikten kaynaklı yoksulluk, gelir eşitsizliği, mevsimlik işçilik, gençlerin ve kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata yeterince dâhil olamaması olarak belirlenmiştir.

Bölgemizdeki kurumsal yapı ve işbirliği ilişkilerinin anlaşılması, kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ağının analiz edilmesi ve ilişki ağındaki sorunlar ve güçlü yönlerin tespit edilmesi amacıyla ***"Kurumlar Arası İşbirliği Ağ Analizi"*** çalışması için yaklaşık 480 kurum ile birebir görüşülerek anket uygulanmıştır. Bu kapsamda bölgenin kalkınması yolunda kurumsal yapının ortaklık ve işbirliği önündeki en önemli engeller sırasıyla; koordinasyon yetersizliği, ortaklık kültürünün bulunmaması, kurumlar arası iletişim eksikliği, iletişim ağlarının olmaması, düşünce ayrılıkları, güven bunalımı ve STK'ların işbirliği süreçlerinde yer almaması/alamaması olarak tespit edilmiştir. Aynı çalışma kapsamında ortaklık ve işbirliği geliştirmek için getirilen çözüm önerileri; koordinasyondan sorumlu kurum-kuruluşların etkinliğinin artırılması, kurumlar arası iletişim kanallarının geliştirilmesi, ilgili alanlarda toplantı/çalıştaylar düzenlenmesi, ilgili alanlarda kurumlar arası işbirliği protokolleri yapılması ve yürütülmesi olarak ifade edilmiştir.

KURUMLAR ARASI İŞBİRLİĞİ AĞ ANALİZİ

BAKINIZ! ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI sf. 108

Yapılan bir diğer mekânsal analiz çalışması ***bölge yerleşmelerinin sosyal, tarım, sanayi ve turizm alanlarına yönelik gelişmişlik durumlarının incelendiği endeks çalışmalarıdır.*** Bu kapsamda yerleşmelerin gelişme alanlarına yönelik tespitlerde bulunulmuştur. Yerleşmelerin sosyal ve ekonomik gelişmişlik endekslerinde Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezlerinin ilk sırada yer alırken bölgenin orta büyüklükteki Siverek, Viranşehir, Ergani, Bismil, Birecik ve

BAKINIZ! ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI sf. 92

Bölge yerleşmeler sisteminin incelenmesi için yapılan mekansal analizler kapsamında bölge yerleşmelerinin 1970-2012 dönemi içindeki yerleşme sistemi incelenmiştir. Buna göre köklü kent ve ticaret tarihlerine sahip olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın 1970 yılı yerleşme sisteminin ideal dağılıma yakın bir yapı gösterdiği ancak incelenen dönemde yaşanan yoğun göç ve bölgede yaşanan terör ve güvenlik sorunları nedeniyle dağılımın bozulduğu görülmüştür. 1970-2012 döneminde nüfusun Diyarbakır kent merkezinde yığılma eğilimi ile birlikte tek büyük kent özelliğinin arttığı, ana kent ile diğer kentler arasında çok büyük gelişmişlik farkları olduğu ve alınan göçlerle ideal sistemden daha da uzaklaşıldığı görülmüştür.

Çok merkezli gelişen dengeli mekansal dağılım sağlanmalı

Bu dönemde Diyarbakır'ın orta büyüklükteki ilçelerinin de göç alarak büyüdüğü ve gelişme eğilimi gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca bu dönemde verilen göçlerle nüfusu 20.000'den küçük olan yerleşmelerin bölge içindeki payının hızla azaldığı görülmüştür. Şanlıurfa'da da tek büyük kent tipi görülmekte ancak 1970-2012 dönemi içerisinde büyük ve orta büyüklükteki kentlerdeki büyüme eğiliminin artmasıyla çok merkezli gelişme ve nispeten dengeli bir dağılımın olduğu görülmüştür. Şanlıurfa'da doğal nüfus artışının da yüksek olması nedeniyle kırsal alandaki nüfusun son yıllarda artışa geçtiği görülmüştür.

BAKINIZ /
ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME DÖKÜMANI
sf.121

Silvan ilçelerinin orta kademede yar aldığı, Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan genelde yüksek ve engebeli bölgelerde bulunmaları nedeni ile kısıtlı tarım arazilerine sahip olup sürekli olarak göç vererek küçülme eğiliminde olan dezavantajlı ilçelerinin son sıralarda yer aldığı görülmüştür. ***Yapılan gelişmişlik endeksi ve kümeleme analizinde ise bölge yerleşmeleri 3 kümeye ayrılmış,*** Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezleri birinci kümede yer alırken, Siverek, Viranşehir, Ergani, Bismil, Birecik ve Silvan ilçeleri ikinci kümede ve diğer ilçeler 3. kümede yer almıştır.

Yapılan mekansal analizlerin de gösterdiği gibi, istihdam olanaklarının yetersiz olması ve imalat sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki oranının ülkenin en düşük bölgeleri arasında olması nedeniyle Diyarbakır ve Şanlıurfa'da göçle gelen nüfusa yeterli altyapı, istihdam ve donatı alanları gibi hizmetler sağlanamamaktadır. Bu nedenle bölgede göç ve yoksulluk temelli ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bölgede dengeli yerleşmeler sisteminin oluşturulması ve sağlıklı kentleşmenin sağlanabilmesi için; bölge merkezlerinde ve alt merkez işlevi görecek orta büyüklükteki yerleşmelerde istihdam olanakları sağlayacak alanların geliştirilmesi, yeterli altyapı ve donatı imkânlarının sağlanması, etki alanlarındaki yerleşmelere daha fazla mal, hizmet ve istihdam imkanları sunmaları ve bunun yanında göçün dengelenmesi için kırsal kalkınma yatırımlarının öncelikli olarak gözetilmesi gerekmektedir.

Yapılan analizler sonucunda bölge ekonomisinin kent ekonomileri, tarım ve madencilik potansiyellerinin itici gücüyle büyüme eğilimi gösterdiği, temel sektörlerin bölge illerinde yığılma gösterdiği ancak değer zincirlerinin etkin işlememesi nedeniyle birincil üretimden ikincil üretime geçişte bir başka deyişle imalat sanayi üretiminde yeterli performans gösteremediği buna paralel olarak ihracat performansında geride kaldığı görülmektedir. Bölge potansiyelleri ile temel sektörler ve gelişen sektörlerde rekabetçi gücün arttığı ancak sanayi altyapısının yetersizliği, yoğun göçlerin etkisiyle işgücünün büyük bölümünün yeterli niteliğe sahip olmaması, bölgede girişimcilik kültürünün yetersiz olması ve bölgenin olumsuz imajı sonucu yatırım çekmede yaşanan sorunlar nedeniyle sektörel gelişmede rekabet gücünün görece düşük kaldığı görülmektedir. Yeni teşvik sistemi ile bölge illerine ciddi miktarlarda yatırım talepleri gelmekte ancak Diyarbakır başta olmak üzere sanayi altyapısının yetersiz olması ve uygun yatırım yeri sağlanamadığı için taleplere cevap verilemekte ve yatırım fırsatları kaybedilmektedir. Bölge illerinde yatırım taleplerine cevap verilebilmesi için sanayi altyapısının geliştirilmesi ve ivedilikle yeni organize sanayi bölgelerinin oluşturulması gerekmektedir.

sanayi altyapısı

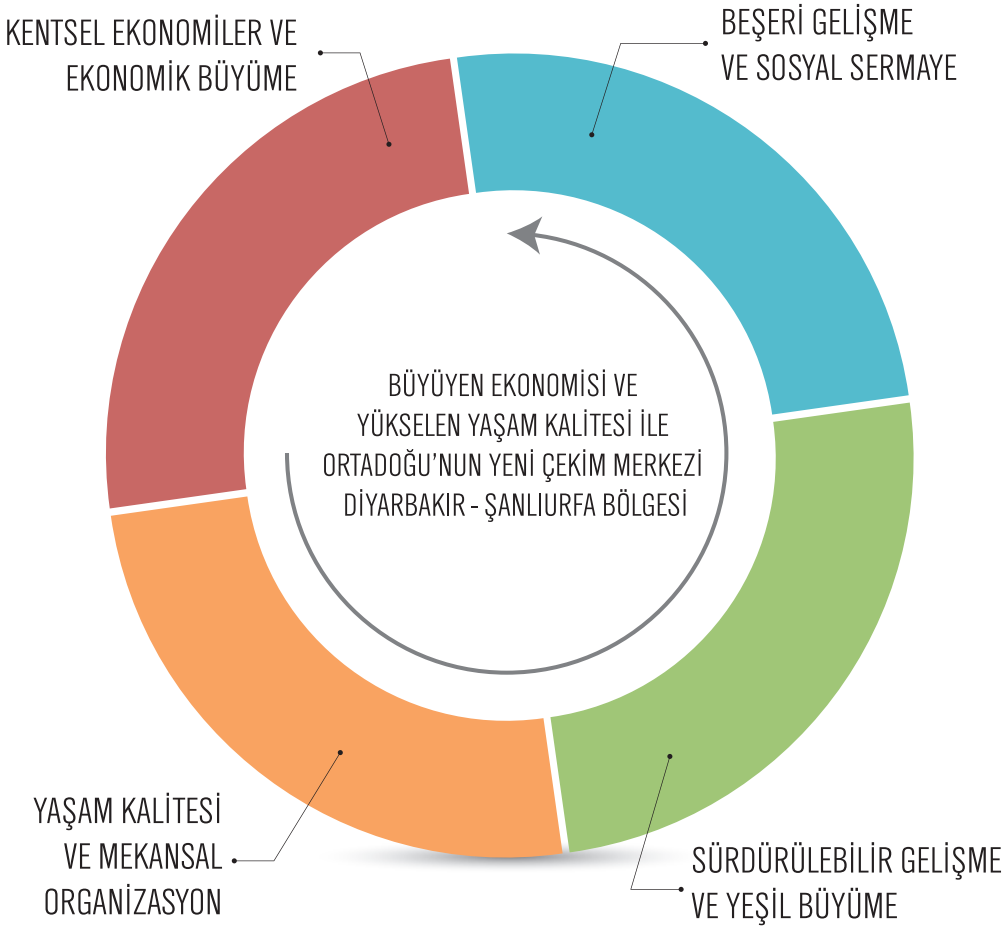

şok kritik !

TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı; hazırlanan mevcut durum raporu, yapılan analizler, katılımcı süreçlerle Bölge aktörlerinden elde edilen sorun önceliklendirme, çözüm önerileri ve yerel olanaklara dair bildirimlere göre ulusal politika ve önceliklere uygun olarak hazırlanmış olup bölgesel gelişmeyi sağlayacak birbirini tamamlayıcı nitelikte dört gelişme ekseninden oluşmaktadır.

bütüncül yaklaşım

ŞEKİL 1- BÖLGE PLANI GELİŞME EKSENLERİ

Bölge vizyonuna ulaşmak için bölgesel kalkınmaya yön verecek eksenler altında amaç, hedef ve stratejiler ortaya konmuştur. Belirlenme gerekçeleri ve açıklamalarla desteklenen amaç, hedef ve stratejilerin yanında bazı bölümlerde proje önerileri geliştirilmiştir. Gelişme eksenleri özetle aşağıdaki gibidir.

Bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda belirlenen "Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" gelişme ekseni ekonomik gelişmeye ilişkin temel amaçları içermektedir. Bu gelişme ekseni ile Diyarbakır ve Şanlıurfa'da kent ekonomilerinin kalkınmanın itici gücünü oluşturması, bölgenin çekim gücünün artırılması ve katma değerli üretim yapısına geçişi için; bölgenin stratejik hizmet sektörlerinde kalite artışı ve uzmanlaşmanın sağlaması hedeflenmiştir. Bu ana hedefin yanında istihdam kapasitesini hızlı bir şekilde artırmak ve işgücü niteliğini yükseltmek, imalat sanayinde yığılma ve ölçek ekonomilerinden yararlanılarak bölgede tedarik ve değer zincirlerini oluşturmak ve tarımı rekabetçi bir yapıya dönüştürmek stratejik amaçlardır.

EKSEN 1 KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME

GELİŞME EKSENİ KAPSAMINDA BEŞ TEMEL AMAÇ BELİRLENMİŞTİR:

- **Stratejik Hizmet Sektörlerinde Uzmanlaşmanın Sağlanması ve Büyümenin Hızlandırılması:** Hızlı büyüme potansiyeline sahip, aynı zamanda hızlı istihdam artışı ve işgücünün niteliğini geliştirici etkisi bulunan stratejik hizmet sektörlerinde gelişmenin, hizmet kalitesi artışı ve uzmanlaşmanın artırılması ile sektörel gelişme ve ekonomik büyümenin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

- **Tarımsal Üretimin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması:** Modern tarım yöntemleri kullanılmasıyla tarımsal yapıda bir dönüşümün gerçekleştirilmesi; tarımsal üretimde katma değerin artırılması ve ürün çeşitliliğinin sağlanması, tarımsal girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik önlemlerin alınması ile tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır.

- **Sanayinin Gelişmesi ve Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş:** Bölge ekonomisinin güçlendirilmesi ve üretkenliğin artırılması için bölge illerinde imalat sanayinin geliştirilmesi, öncü ve stratejik sektörlerde yığılma ve ihtisaslaşmanın sağlanması, sektörel arasında tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulmasıyla bölgenin dışa açılması amaçlanmaktadır.

- **KOBİ'lerin Rekabet Güçlerinin Artırılması, Girişimciliğin Desteklenmesi ve İçsel Potansiyelin Harekete Geçirilmesi:** KOBİ'lerin kapasitelerin geliştirilmesi, girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması, girişimcilere yönelik finansal araçların geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması ile bölgede üretim kapasitesinin geliştirilmesi, iş olanaklarının yaratılarak istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

- **İş ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi:** Çalışma alanlarında altyapının iyileştirilmesi, yeni yatırım taleplerini karşılayabilecek çalışma alanlarının oluşturulması, bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması için acil önlemlerin alınması ve beşeri sermayenin sektörel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilmesi, bölgede yaşam kalitesinin ve kentsel çekiciliğin artırılması ile bölgenin iş ve yatırım açısından cazip hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bölgenin sosyal sorunlarına işaret eden, insan kaynaklarının ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, bölgenin temel sorunu olan yoksulluğun giderilmesi, gelir ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan "Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" gelişme ekseni kapsamında dört temel amaç belirlenmiştir;

EKSEN 2 BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE

- **Eğitim Aracılığıyla Ekonomik-Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi:** Bölgenin kalkınmasının hızlandırması ve diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azaltması için eğitimde altyapı ve kalitenin geliştirilerek beşeri sermayenin güçlendirmesi, insan kaynakları niteliğinin iyileştirilmesi ve işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Kurumsal Kapasitenin İyileştirilmesi:** İnsanlar ve kurumlar arasında güven ile etkin işleyen kurumsal yapıyı tesis etmek için Bölgede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve kurum-kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin arttırılması amaçlanmaktadır.

- **Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi:** Bölgede kronikleşen sosyal sorunların çözümlenmesi ve sosyal iyileşmenin sağlanması için eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve kalitenin arttırılmasının yanı sıra sosyal yardımlarda mükerrerliğin giderilmesi, kurumlar arasında eşgüdümün sağlanarak sosyal hizmet sunum kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

- **Göçün, Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması:** Bölgede dezavantajlı grupları oluşturan kadınların, gençlerin, engellilerin ve yoksulların kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve istihdam edilebilirliğin artırılması yoluyla fırsat eşitliğinin sağlanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması için yoksullukla mücadele stratejileri geliştirilmesi, bu vesileyle Bölgeden yaşanan göçün azaltılması amaçlanmaktadır.

"Yaşam Kalitesi ve Mekânsal Organizasyon" gelişme ekseni, bölgenin mekânsal organizasyon ve üretim organizasyonu yapısının geliştirilmesi, altyapının bölgesel gelişmeyi destekleyecek biçimde iyileştirilmesi ve bölge yerleşmelerinde yaşam ve mekân kalitesinin artırılmasına ilişkin amaçları içermekte; "Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" eksenini destekleyici ve tamamlayıcı bir konumdadır.

EKSEN 3 YAŞAM KALİTESİ VE MEKANSAL ORGANİZASYON

- **Bölge Yerleşmelerinin Gelişme Dinamiklerinin Harekete Geçirilmesi ve Bölge İçi Üretim Organizasyonun Etkinleştirilmesi:** Coğrafi, konumsal ve beşeri potansiyelleri açısından birbirilerinden farklılaşan yerleşim yerleri arasında üretim organizasyonunun etkinleştirilmesi, yerleşmeler arası ilişkilerin güçlendirilerek bölgesel ölçekte etkileşimin yaratılması ve yerleşmelerin birbirilerini tamamlayarak sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Ulaştırma Altyapısının Güçlendirilmesiyle Merkezler Arasındaki Bağlantıların ve İlişkilerin Artırılması:** Ulaşım sisteminin geliştirilmesi ile bölgeler ve merkezler arası erişilebilirlik ve bağlantılılığın artırılması, yerleşimler arası sinerji yaratılması, ulaştırma türlerinin birbirini destekleyecek bütüncül bir sistem olarak kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- **Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi**: Sağlıklı kentleşme ve toplumsal yaşam için kentsel ve kırsal alanların gerekli altyapı yatırımlarıyla donatılması amaçlanmaktadır.

- **Yerleşmelerin Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi:** Bölge yerleşmelerinde yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle başta bölge merkezlerinde olmak üzere kentsel çekiciliğin ve kentlerin rekabet gücünün artırılması, kentsel ve kırsal alanların uygun altyapı ve üstyapı yatırımlarıyla donatılması, kırsal kesimin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Ekonomik ve kentsel gelişmeler devam ederken, Bölge Planı'nın sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, doğal kaynakların ve çevrenin korunması "Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme" ekseninin temel amacını oluşturmaktadır. Eksen, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu olarak, başta ekonomik gelişme ekseni ve mekânsal gelişme ekseni olmak üzere diğer gelişme eksenleriyle etkileşim içinde ve bütünleşik bir yapıdadır.

EKSEN 4 SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME

- **Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması:** Toprak kaynaklarında nitelik kayıplarının ve erozyonun önlenmesi, toprakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.
- **Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması:** Su kaynaklarının kullanımında koruma kullanma dengesinin ve bilinçli tüketimin sağlanması amaçlanmaktadır.
- **Çevrenin ve Biyo – Çeşitliliğin Korunması:** Sürdürülebilir çevre ve ekosistemler için; kentsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirleticilerin kontrol altına alınarak çevrenin iyileştirilmesi ve çevre bilincinin artırılarak tehdit altında olan biyo-çeşitliliğin korunması amaçlanmaktadır.
- **Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması:** Yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılmasıyla Bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Her bir gelişme ekseni için mevcut TÜİK ve Bakanlık verileri baz alınarak 2023 yılı için performans göstergeleri tanımlanmıştır. TRC2 2014-2023 Bölge Planı amaçları altında yer alan stratejilerin ana çerçevesini paydaşlar tarafından çalıştaylarla belirlenen bölgesel öncelikler oluşturmaktadır. Plan stratejileri; bölgesel öncelikler ve talepler gözetilerek yapısal sorunlara çözümler üretecek ve ulusal politika ve önceliklere katkı sağlayacak nitelikte geliştirilmiştir.

ΜΕΤΡΗΤΗ

01

PLANIN AMACI VE KAPSAMI

Bölge Planı; bölgede ortak kalkınma bilincinin yükseltilmesi, bölgenin potansiyelinin ve dinamizminin tespit edilmesi ve harekete geçirilmesi suretiyle sosyo-ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin hızlandırılmasında kullanılan en önemli araçtır. Bölgenin gelecek tasavvuru, bugünkü durumu ve kaynakları ile bu kaynakların ne şekilde kalkınma amaçlarına hizmet edeceği, bölge planının temel odağını oluşturmaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi bölge planlarının temel amaçları arasında yer almaktadır. Ayrıca bölge planı, ulusal düzeyde belirlenen önceliklerin yerel ölçekteki gereksinimlere yanıt verecek biçimde somut olarak kurgulanmasını sağlayan önemli bir ara yüzdür.

Ülkemizde, planlı ekonomik kalkınma anlayışının benimsendiği 1960'lı yıllardan beri, bölgesel gelişmeye ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına özel bir önem verilmiştir. Hazırlanan bütün kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi öncelikli alanlardan biri olmuş; bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölge planlarının yanı sıra çeşitli kalkınma araçları da kullanılmıştır. Ülkemizde çeşitli dönemlerde hazırlanan bölge planları; Doğu Marmara Planlama Projesi, Antalya Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi'dir. Ancak, son yıllara kadar anılan bölgesel kalkınma projelerinden GAP dışında kalanlar kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır.

Bölge planının yasal dayanağını 3194 Sayılı İmar Kanunu oluşturmaktadır. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde yer alan "sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını Kalkınma Bakanlığı yapar veya yaptırır" ifadesi ile bölge planı ve planın amacı tanımlanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Bölge Planlamaya özel bir önem verilmiş ve kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planlarının tamamlanacağı öngörülmüştür. Buna göre Dokuzuncu Kalkınma Planı kararlarında; bölge planlarının yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacağı ve kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejilerinin ve planlarının tamamlanacağı ve yeterli finansmanla destekleneceği ifade edilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda merkezi düzeyde Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi kurulmuş, bölgesel düzeyde 26 Kalkınma Ajansı ve bunlar bünyesinde 81 ilde Yatırım Destek Ofisleri faaliyete geçirilmiş, tüm ülke için bölgesel gelişme planları hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı ve 2014-2023 dönemini kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi dokümanları paralelinde Bölge Planlama çalışmalarının Düzey-2 bazındaki tüm bölgelerde Kalkınma Ajanslarının koordinasyonunda yürütüleceği belirtilmiştir. Bu amaçla; TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları, Kalkınma Bakanlığı'nın 15.11.2012 tarih ve 6277 sayılı yazısı doğrultusunda, Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmüştür.

02

PLAN HAZIRLAMA YÖNTEMİ VE SÜRECİ

TRC2 (Diyarbakır- Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı, katılımcı planlama ve stratejik planlama yaklaşımı ile hazırlanmıştır.

Katılımcı planlama yaklaşımı, bölgedeki paydaşların planlama süreçlerine katılmalarını; bilgi ve deneyimlerini, taleplerini ve kalkınma fikirlerini ortaya koymalarını, bölgenin gelecek tasavvurunu oluşturmalarını ve bölgenin kalkınması doğrultusunda ortak karar üretmelerini gerektirmektedir. Bölge planında katılımcılığın aktörleri öncelikle kalkınma kurulu ve sonrasında bölge kurum ve kuruluşlarıdır. TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı planlama aşamaları; vizyon belirlenmesi, gelişme eksenleri, amaç ve stratejilerin belirlenmesi süreçleri katılımcılık temelinde oluşturulmuştur.

Stratejik yaklaşım; uzun vadeli öngörülere ulaşmak için hangi kaynakların ne şekilde kullanılacağını belirlemeyi ve değişen koşullara hızla uyum sağlamayı gerektirmektedir. Stratejik planlama yaklaşımıyla; Bölgenin vizyonu katılımcı yöntemlerle belirlenmiş, belirlenen bu vizyona ulaşmak için bölge sorunları, sorunlara yönelik çözümler ve olanaklar yine katılımcı yöntemlerle ortaya konmuştur.

TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planının temel amacı; Türkiye'nin 2023 hedeflerine hizmet etmek üzere Bölgenin beşeri ve sosyal sermayesi, iktisadi ve kurumsal yapıları ile rekabet üstünlüğü bulunan alanlarını tahlil ederek, bölgede ortak kalkınma bilincini yükseltip, doğal, beşeri ve sosyal kaynakların bölgenin dinamizmini destekleyecek ve bölgeye azami katma değeri üretecek alanlara sevk edilmesini sağlamaktır.

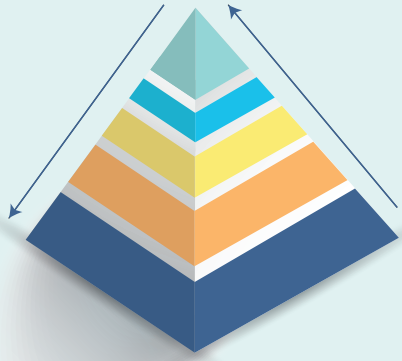

BÖLGE PLANININ TEMEL İLKELERİ

Katılımcı Karar Alma:
Planlamanın her aşamasında katılımcılığın sağlanması esas alınmış ve kararların ortak akıl sonucu üretilmesine önem verilmiştir.

Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Planlama:
Plan kararlarında belirleyici rol oynayan bölgesel ve yerel önceliklerin, ulusal düzeydeki önceliklerle uyumlaştırılması ve böylece bölgedeki sorunların çözülmesiyle ulusal politikalara paralel gelişmelerin sağlanması amacı gözetilmiştir.

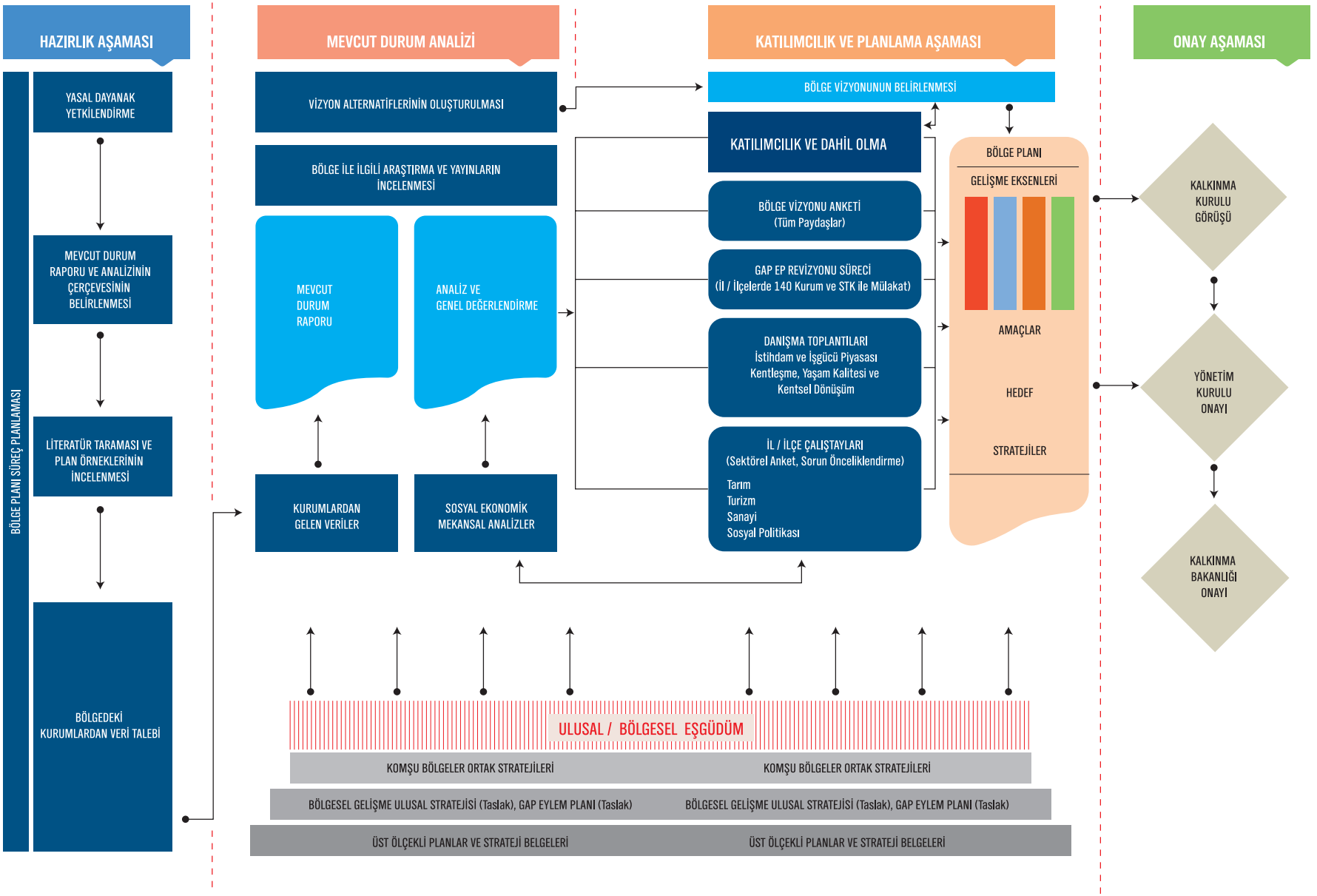

Sürdürülebilir Kalkınma:
Kentsel ve ekonomik gelişmelerle birlikte sosyal gelişmenin de sağlanması, gelişmeler devam ederken doğal kaynakların ve çevrenin gelecek nesilleri gözeterek korunması esas alınmıştır.

Bütüncül Yaklaşım:
Ekonomik, toplumsal, mekânsal ve çevresel eksenlerin birbiri ile etkileşimi gözetilmiş ve bu eksenlerin gelişimi bütünleşik olarak ele alınmıştır.

ŞEKİL 2- BÖLGE PLANI HAZIRLAMA SÜRECİ

Bölge Planı Hazırlık Aşaması

Planın hazırlıkları yetkilendirme üzerine süreç planlama çalışmalarıyla başlamıştır. Öncelikle süreç tablosu hazırlanmış ve Bölge Planı süreci planlanmıştır. Bu tabloya göre mevcut durum raporunun içeriği ve ana başlıkları belirlenmiş bu başlıklar Bölge Planından sorumlu birim uzmanları arasında görev dağılımıyla paylaştırılmıştır. Yapılacak ekonomik ve mekansal analiz başlıklarına ilişkin öneriler alınmış ayrıca literatür taraması yapılarak hazırlanacak olan bölge planına yol gösterici nitelikteki plan örnekleri incelenmiştir. Bölgede bulunan kurumlardan, mevcut durum raporunu oluşturmak amacıyla veri talep edilmiştir.

Mevcut Durum Raporu, Analiz ve Genel Değerlendirme Dokümanı

Mevcut durum tespitlerinin yapılabilmesi için, Bölge kurum ve kuruluşlarından bölgenin ekonomik, sosyal/toplumsal, çevresel, doğal yapısına ve hizmet sunumuna ilişkin verilerin toplanması, depolanması, analiz edilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Bölgenin mevcut durum analizine veri teşkil etmesi için Bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, üniversite, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarından toplam 72 kurum ve kuruluşla resmi yazışma veya kurum ziyareti yöntemiyle temasa geçilmiş, bölgenin mevcut durumuna ilişkin görüşmeler yapılmış ve veriler elde edilmiştir. Bu aşamada ayrıca; ulusal planlar ve programlar, kurum ve kuruluşların uygulama programları, alt ölçekli plan ve programlar, bölge için yapılan araştırmalar, akademik çalışmalar gibi çok sayıda yazılı kaynak ve istatistikî veri incelenmiştir. Bu aşamada elde edilen veriler "Mevcut Durum Raporu" dokümanında toplanmıştır.

Bölgenin ekonomik, sosyal ve mekânsal yapısı yapılan araştırma ve analizler doğrultusunda ele alınarak "Analiz ve Genel Değerlendirme" dokümanı oluşturulmuştur. Analiz dokümanında Bölgenin genel ekonomik durumunun yanında sektörel rekabet edebilirlik bağlamında bölgedeki sektörlerin analizi gerçekleştirilmektedir. Ekonomik yapının analizinde değişim payı analizi (shift-share), yoğunlaşma katsayısı analizi (LQ), sektörel kümelenme analizi ve açıklanmış rekabet üstünlükleri analizi (ihracat) gerçekleştirilmiştir. Sosyal yapının analizinde Bölgenin sosyal yapı ve sorunlarına ilişkin göstergeleri incelenmekte, Ajansımızca il/ilçe düzeyinde organize edilen çalıştaylarda yapılan Sosyal Politika Anketi sonuçları irdelenmekte ve Bölgenin kurumsal yapı ve işbirliği ilişkilerinin incelendiği "TRC2 Bölgesi Kurumlar Arası İşbirliği Ağ Analizi" çalışması sonuçları verilmektedir. Mekânsal analizler ile Bölgedeki mekânsal organizasyon ve yerleşmeler sistemi sıra büyüklük dağılımına göre incelenmekte, kentleşme ele alınmakta ve diğer planlardaki kentsel kademelenmeye değinilmektedir. Ayrıca Ajansımızca yapılan sektörel ilçe çalıştayları anketleri ve diğer kaynaklardan elde edilen parametrelere göre geliştirilen ilçe sıralama ve sınıflandırma endeksleri sonuçları verilmektedir.

PLANLAMA AŞAMASI VE KATILIMCILIK

Katılımcı planlama yaklaşımı doğrultusunda; katılımcılık süreçleri planlama süreci ile birlikte ele alınmış ve bu bağlamda 4 adet Danışma Toplantısı, 8 adet İl Merkezi Çalıştayı ve 10 adet İlçe Çalıştayı düzenlenmiş, ayrıca Bölge Vizyonu Anket Çalışması yapılmıştır. GAP Eylem Planının Revizyonu kapsamında gerçekleştirilen kurum kuruluş ziyaretlerinden elde edilen bilgiler ve geri bildirimler de planlama aşamasına önemli girdiler sağlamıştır.

2012 yılında sona eren GAP Eylem Planının 2013-2017 yılları için oluşturulacak taslak çalışması için GAP Eylem Planı Revizyonu Çalışma Grupları oluşturulmuş, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da il merkezinde bulunan kurum ve kuruluşlar, tüm ilçelerdeki kaymakamlık, belediye ve önde gelen STK'lar ile yaklaşık 140 görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede alınan değerlendirme ve proje önerileri raporlanarak GAP Eylem Planı Revizyonu Önerilerine yansıtılmıştır. Böylelikle hem il merkezinin hem ilçelerin ihtiyaçlarını ve önerilerini içeren kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilerek ilgili aktörlerin GAP Eylem Planı Revizyonuna katılımı sağlanmış ve tespit edilen önemli projelere Bölge Planında yer verilmiştir.

Danışma toplantılarından ilki olan Kentleşme, Yaşam Kalitesi ve Kentsel Dönüşüm Danışma Toplantısında, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da merkezi kurumlar ve yerel paydaşlar bir araya getirilmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa için öncelikli konular arasında bulunan ve 61. Hükümet Programında Diyarbakır projelerinin yer aldığı kentleşme ve kentsel dönüşüm konusunda gerçekleştirilen bu toplantı ile ilgili aktörlerin görüşleri alınmış, toplantı sonucunda oluşturulan rapor hem toplantı katılımcılarına iletilmiş hem de web sayfasında yayınlanarak paydaşların erişimine açılmıştır.

Diyarbakır ve Şanlıurfa için başlıca öncelikli konular arasında bulunan istihdam işsizlik konusunda 10. Kalkınma Planı ÖİK çalışmalarına paralel olarak İstihdam ve İşgücü Piyasası Danışma Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Düşük işgücüne katılım oranları ve işsizlik, kayıt dışı istihdam sorunu, genç işsizliği, mesleki yeterlilik sorunu ve istihdam politikalarının yeterliliği gibi hem ülke hem de bölge işgücü piyasasının önemli sorunları tartışmaya açılmış ve çözüm önerileri istişare edilmiştir.

İl ve ilçe çalıştayları, katılımcı karar alma ilkesi doğrultusunda, bölge aktörlerince ortak akıl ve uzlaşı sonucu bölgesel hedeflerin belirlenmesi ve hedeflere yönelik olarak gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin oluşturulması üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede; ilgili tarafların görüş ve katkılarının alınması amacıyla Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezlerinde ve ilçelerde tarım, turizm, sanayi sektörlerine ve sosyal politika tematik alanına yönelik çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalıştaylar kapsamında aşağıda ifade edilen aşamalar gerçekleştirilmiştir:

1. Bölgenin ve sektörlerin mevcut durum analizlerinin katılımcılarla paylaşılması,
2. Sektörel ve tematik başlıkta anketlerin uygulanması
3. Bölge illerinin ve sektörlerin sorunlarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi,
4. Belirlenen öncelikli sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesi,
5. Sektörde gelişme olanaklarının belirlenmesi.

3 sektörel ve 1 tematik alanda hazırlanmış olan anketler Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezindeki çalıştaylarda; 197 katılımcı tarafından Diyarbakır ilçe çalıştaylarında 198 katılımcı tarafından, Şanlıurfa ilçe çalıştaylarında ise 289 katılımcı tarafından doldurulmuştur.

Tarım, turizm, sanayi ve sosyal politika başlıklarında uygulanan anketler ile aşağıdaki bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir:

1. Kişisel/kurumsal bilgiler
2. Sektördeki sorun alanları
3. Sektörün gelişme potansiyeli
4. Kurumsal yapı ve kurumlar arası ilişkiler
5. Ajanstan beklentiler

Hem il merkezlerinde hem de ilçelerde uygulanan anketler sektörel ve tematik başlıklarda analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda elde edilen bulgular sektörel/tematik düzeyde aşağıdaki başlıklarda sınıflandırılmışlardır:

1. Çalıştay katılımcısı sektör paydaşlarının dağılımı ve kurum temsilcilerinin demografik özellikleri
2. Sektörde aktif rol alan kurumsal yapılar ve sorumlulukları
3. Sektörünün mevcut durumunda öncelikli sorun ve gelişme alanları
4. Karacadağ Kalkınma Ajansının kurumsal kimlik algısı ve kurumdan beklentiler

Diyarbakır ve Şanlıurfa'da gerçekleştirilen Bölge Planı Çalıştaylarına, Bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarından toplam 684 temsilci katılmıştır. Bölge illerinde düzenlenen 18 adet çalıştaya ait takvim ve katılımcı sayıları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

TABLO 1- BÖLGE PLANI DİYARBAKIR ÇALIŞTAYLARI

DİYARBAKIR ÇALIŞTAYLARI			
İL MERKEZİ			
Çalıştay Konusu	Tarih	Saat	Yer
Tarım	22 Ocak 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Turizm	23 Ocak 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Sanayi	24 Ocak 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Sosyal Politikalar	25 Ocak 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
İLÇE ÇALIŞTAYLARI			
Ergani	11 Şubat 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Silvan	12 Şubat 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Bismil	13 Şubat 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Çüngüş, Çermik, Eğil, Dicle, Çınar	14 Şubat 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Hani, Kocaköy, Lice, Kulp, Hazro	15 Şubat 2013	09.30-16.00	Diyarbakır
Toplam Katılımcı Sayısı	313		

TABLO 2- BÖLGE PLANI ŞANLIURFA ÇALIŞTAYLARI

DİYARBAKIR ÇALIŞTAYLARI			
İL MERKEZİ			
Çalıştay Konusu	Tarih	Saat	Yer
Tarım	28 Ocak 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Turizm	29 Ocak 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Sanayi	30 Ocak 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Sosyal Politikalar	31 Ocak 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
İLÇE ÇALIŞTAYLARI			
Siverek	25 Şubat 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Viranşehir	26 Şubat 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Suruç, Harran, Akçakale,Ceylanpınar	27 Şubat 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Halfeti, Bozova,Hilvan	28 Şubat 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Birecik	1 Mart 2013	09.30-16.00	Şanlıurfa
Toplam Katılımcı Sayısı	371		

İl merkezi çalıştaylarında Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezlerinin tarım, turizm ve sanayi sektörleri ile sosyal politika tematik alanındaki sorunlarının tespit edilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve gelişme alanlarının belirlenmesi amacıyla 8 çalıştay gerçekleştirilmiştir. Katılımın iyi düzeyde gerçekleştiği çalıştaylarda profesyonel moderasyon hizmeti sunulmuş, sorunlarının tespit edilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve gelişme olanaklarının belirlenmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Bölge Planı katılımcılık süreçlerinin önemli bir ayağını ilçe çalıştayları oluşturmuştur. İlçe düzeyinde gerçekleştirilen çalıştaylara oldukça yoğun ilgi olmuş, her başlık için ilçelerin mevcut durumunu ve sorunlarını tespit etmeye yönelik pek çok bilgiye ilk elden erişme imkânı elde edilmiş ve sorunlara ortak çözümler geliştirme ortamı yakalanmıştır. İlçe çalıştayları Diyarbakır ilinde büyük ilçeler arasındaki Bismil, Ergani ve Silvan'da ilçe merkezlerinde Hazro, Hani, Kulp, Lice, Çermik, Çüngüş, Çınar, Dicle, Eğil, Kocaköy ilçeleri için ise 2 grup halinde Diyarbakır il merkezinde düzenlenmiştir. İlçe çalıştayları Şanlıurfa ilinde büyük ilçeler arasındaki Siverek, Viranşehir ve Birecik'te ilçe merkezlerinde, Harran, Akçakale, Ceylanpınar, Suruç, Hilvan, Bozova, Halfeti ilçeleri için ise 2 grup halinde Şanlıurfa il merkezinde düzenlenmiştir. Çalıştaylarda tarım, turizm ve sanayi sektörleri ile sosyal politika tematik alanında ayrı masalar oluşturulmuş, her masada sorunlarının tespit edilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve gelişme olanaklarının belirlenmesi çalışmaları yapılmıştır.

Çalıştaylardan elde edilen çıktılardan da yararlanılarak hazırlanan Mevcut Durum Raporlarının ve Analizlerinin tamamlanmasının ardından planlama sürecine geçilmiştir. GAP Eylem Planı Revizyon çalışmaları, danışma toplantıları, il merkezi ve ilçe çalıştayları sonucunda tespit edilen öncelikli sorunlar, çözüm önerileri ve faaliyetler bölge planı amaç ve stratejileri için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Bu çalışmaların Bölge Planı gelişme eksenleri ile ilişkisi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

KATILIMCI SÜREÇLERİN BÖLGE PLANI GELİŞME EKSENLERİ İLE İLİŞKİSİ

TABLO 3- KATILIMCI SÜREÇLERİN EKSENLER İLE İLİŞKİSİ

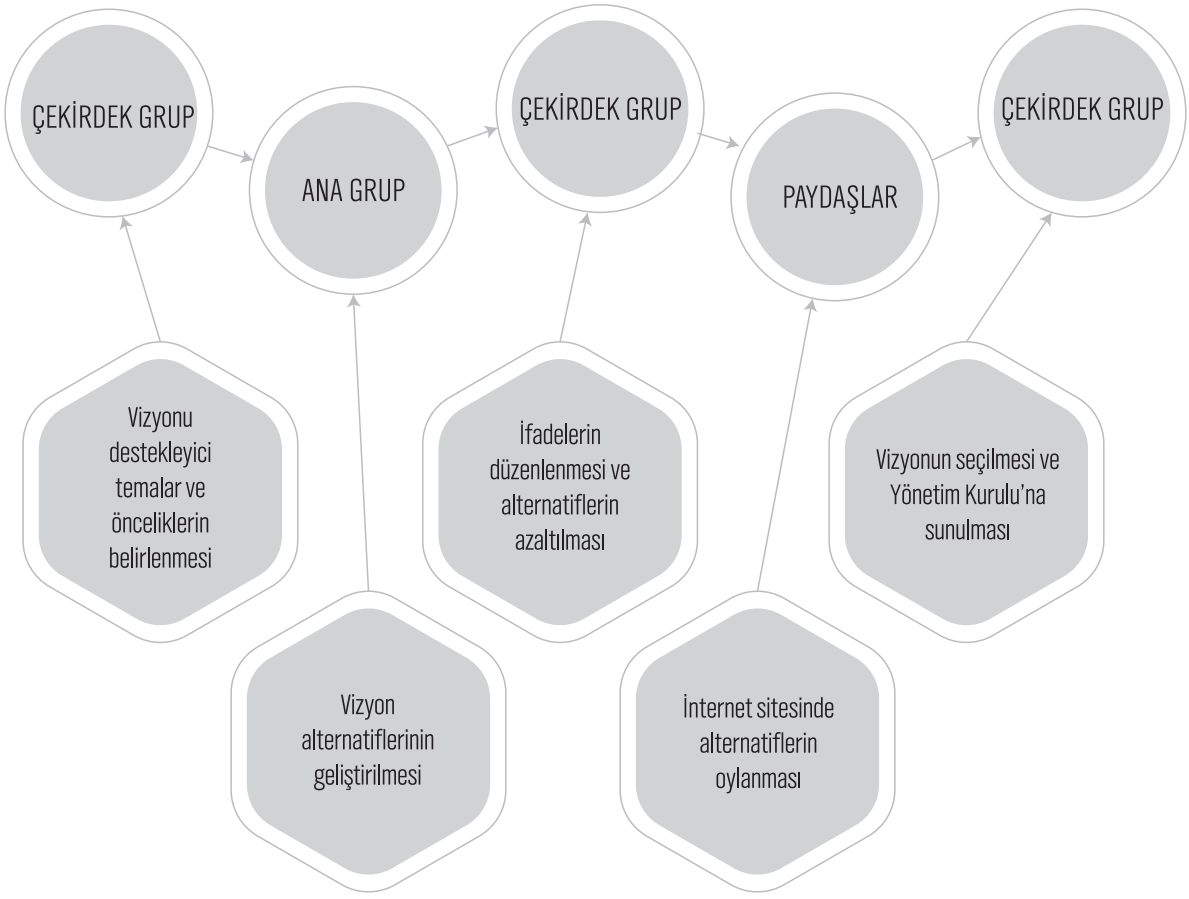
KATILIMCI SÜREÇLER	Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme	Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye	Yaşam Kalitesi ve Mekânsal Organizasyon	Yeşil Büyüme ve Sürdürülebilir Gelişme
GAP Eylem Planı Revizyonu Kurum Görüşmeleri	√√√	√√√	√√√	√√√
Kentleşme, Kentsel Dönüşüm ve Yaşam Kalitesi Danışma Toplantıları	√√	√√	√√√	√√
İstihdam ve İşgücü Piyasası Danışma Toplantıları	√√√	√√√	√√	√
İl/İlçe Çalıştayları (Tarım Sektörü)	√√√	√√	√√	√√√
İl/İlçe Çalıştayları (Turizm Sektörü)	√√√	√√	√√√	√
İl/İlçe Çalıştayları (Sanayi Sektörü)	√√√	√√√	√√√	√√√
İl/İlçe Çalıştayları (Sosyal Politika)	√√	√√√	√√	√

√ : Düşük İlişki Düzeyi
√√ : Orta İlişki Düzeyi
√ √√ : Yüksek İlişki Düzeyi

Vizyon Belirleme Süreci

Katılımcı bir anlayışla bölgenin vizyonunu belirlemek amacıyla Ajans uzmanlarından oluşan çekirdek ekip, vizyona yönelik öncelikleri ve kalkınma vizyonunu destekleyici temaları belirlemiş ve Ajans uzmanlarından önerileri almıştır. Alınan öneriler doğrultusunda ifadeler düzenlenerek alternatifler azaltılmıştır.

ŞEKİL 3- VİZYON BELİRLEME SÜRECİ

Temalar doğrultusunda önerilen vizyon önceliklerinin görsel analizi aşağıda görülmektedir:

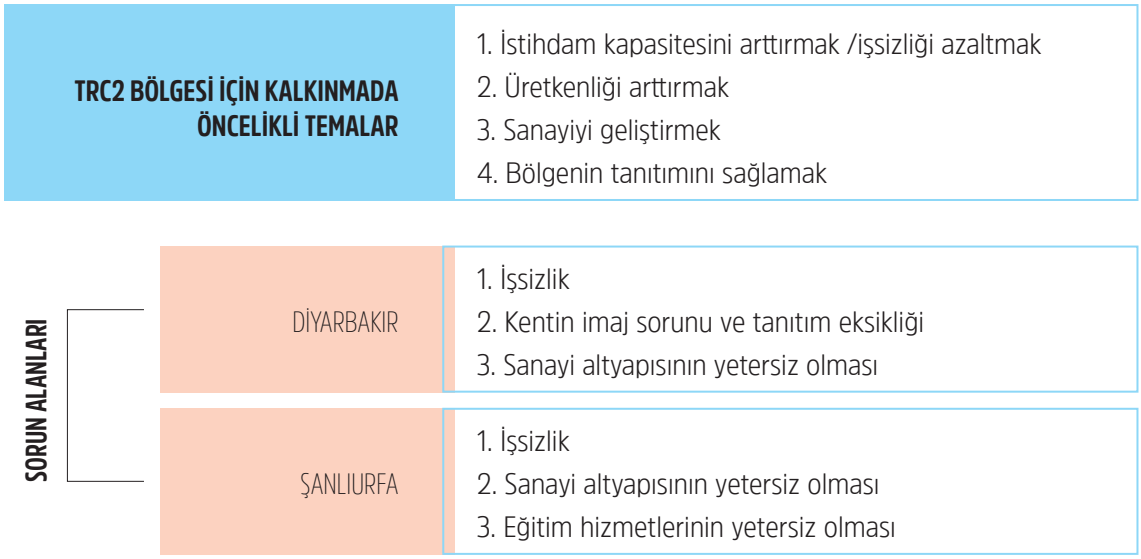

ŞEKİL 4- VİZYONU DESTEKLEYİCİ TEMALARIN GÖRSEL ANALİZİ

ŞEKİL 5- VİZYON ÖNCELİKLERİNİN GÖRSEL ANALİZİ

Belirlenen kalkınmada öncelikli temalar ile sosyo-ekonomik kalkınma açısından en önemli sorun alanları, Ajansın internet sitesinde oylamaya sunulmuştur. Ayrıca Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu üyelerine, bölgenin kurum ve kuruluşlarına ve Bölge Planı çalıştaylarına katılan kurum, kuruluş, STK ve özel sektör temsilcilerine Ajansın internet sitesinde yer alan vizyon anketi ile ilgili bilgilendirme yapılmış ve anket 530 kişi tarafından doldurulmuştur. Bu oylamaya göre çıkan sonuçlar aşağıdaki şekilde görülmektedir:

ŞEKİL 6- VİZYON ANKETİ SONUÇLARINA GÖRE ÖNCELİKLİ TEMALAR VE SORUN ALANLARI

Bu anket sonuçları değerlendirilerek hazırlanan TRC2 Bölgesi Vizyonu önerisi Kalkınma Kuruluna ve Ajans Yönetim Kurulu sunulup alınan revizyon önerilerinden sonra belirlenmiştir.

Ulusal/Bölgesel Eşgüdüm

Mevcut Durum Analizi, Katılımcılık ve Planlama Aşamalarında, Üst Ölçekli Planlar ve Strateji Belgeleri, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) Taslağı ve GAP Eylem Planı Taslağı incelenerek plan hazırlama süreçlerinde referans belgeler olarak alınmıştır.

Bölge Planı hazırlık sürecinde hem GAP-BKİ hem de komşu bölge Ajansları ile çeşitli konularda ortak çalışmalar ve raporlamalar yapılmış, ortak stratejiler üretebilmek amacıyla toplantılar gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

- GAP-BKİ, İpekyolu ve Dicle Kalkınma Ajansları ile birlikte 2013-2017 yılları için GAP Eylem Planı Revizyonu önerileri hazırlanmıştır.
- Doğu Akdeniz ve İpekyolu Kalkınma Ajansları ile birlikte Suriye Krizinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri Raporu hazırlanmıştır.
- GAP-BKİ ve İpekyolu Kalkınma Ajansı ile Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı çalışmaları yürütülmüştür.
- 22 Mayıs 2013 tarihinde Kalkınma Bakanlığında gerçekleştirilen Bölge Planı hazırlıkları toplantısında Dicle, İpekyolu, Doğu Akdeniz ve Çukurova Kalkınma Ajanslarıyla bir araya gelinerek Bölge Planlarında yer alabilecek ortak stratejiler değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın devamı olarak 07.06.2013 tarihinde İpekyolu Kalkınma Ajansının ev sahipliğinde tekrar bir araya gelinmiş, üst bölge düzeyinde strateji başlıkları geliştirilmiştir.

Gelişme Eksenleri, Amaçlar, Hedef ve Stratejilerin Belirlenmesi

Bölge vizyonuna ulaşmak için; Bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda ve temel ilkeler gözetilerek dört gelişme ekseni belirlenmiştir. Amaç, hedef ve stratejiler gelişme eksenlerinin altında ve eksenlere hizmet edecek şekilde oluşturulmuştur.

Amaçlar, plan dönemi ve uygulamalar sonucunda ulaşılmak istenen sonucu ifade ederken; hedef ve stratejiler bu amaçlara ulaşılacak yolu ve kullanılacak yöntemi tarif etmektedir. Bölge planında yer alan amaç, hedef ve stratejilerin temel kaynağı olan çalıştay çıktıları plan metni içinde açıklama ve gerekçelendirme olarak yer almaktadır.

Plan hedef ve stratejileri; mevcut durum analizi bulguları ışığında, bölgesel öncelikler ve talepler gözetilerek, ulusal politika ve önceliklere katkı sağlayacak nitelikte geliştirilmiştir. Hedef ve stratejilerinin oluşturulma süreci ile Bölge Planının "Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Planlama" ilkesi gözetilmiş olup; bölgesel ve yerel önceliklerin, ulusal politikalarla uyumu sağlanarak, bölge sorunlarının çözümü ile ulusal önceliklere katkı sunulması amaçlanmıştır.

Belirlenen stratejiler kapsamında bazı bölümlerde projeler oluşturulmuştur. Bölge Planında; stratejiler kapsamında belirlenen projelerin planın uygulama dönemlerinde ilgili kurum veya kuruluşlar tarafından gerçekleştirmesi öngörülmüştür.

03

BÖLGE VİZYONU

“Büyüyen ekonomisi ve
yükselen yaşam kalitesi ile
Ortadoğu’nun
yeni çekim merkezi
Diyarbakır-Şanlıurfa
Bölgesi”

VİZYON

"Büyüyen ekonomisi ve yükselen yaşam kalitesi ile

KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME

AMAÇ 1 - Stratejik Hizmet Sektörlerinde Uzmanlaşmanın Sağlanması ve Büyümenin Hızlandırılması

Hedef 1- Bölge İllerinde Sağlık, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Eğitim, Ulaştırma-Lojistik ve Turizm Hizmetlerinde Uzmanlaşma ve Hizmet Kalitesinin Artırılması

Hedef 2- Bölge Merkezlerinin İhtisas Sağlık Hizmetleri ve Yüksek Öğretim Hizmetleri Yatırımları ile Desteklenmesi, Diyarbakır'ın Bölgesel Hizmet Merkezi Rolünün Artırılması

Hedef 3- Turizmin Geliştirilmesi ve Bölge Ekonomisi İçindeki Payının Artırılması

Hedef 4- Bölge İllerinde Lojistik Sektörünün Geliştirilmesi

Hedef 5- İhracatın Artırılması ve Bölgenin Dışa Açılması

AMAÇ 2 - Tarımsal Üretimin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması

Hedef 1- Modern Tarım Yöntemleri Kullanılarak Üretim Kapasitesinin Artırılması ve Tarım Potansiyelinin En Üst Düzeyde Kullanılması

Hedef 2- Tarımsal Üretimde Katma Değerin Artırılması ve Ürün Çeşitliliğinin Sağlanması

Hedef 3- Üretim Maliyetlerini Azaltıcı ve Bu Yönde Teknoloji Kullanımını Artırıcı Önlemlerin Alınması

Hedef 4- Tarım İşletmelerinin Rekabet Güçlerinin Yeniden Yapılandırılması

Hedef 5- Gıda Güvenliğinin Sağlanması

AMAÇ 3 - Sanayinin Gelişmesi ve Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş

Hedef 1- Bölgede Sanayi Altyapısının İyileştirilmesi

Hedef 2- Bölge İllerinde İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve Ekonomi İçindeki Payının Artırılması

Hedef 3- Bölgenin Stratejik Sektörlerinde Tedarik ve Değer Zincirlerinin Oluşturulması ve Kümelenme Politikalarının İzlenmesi

AMAÇ 4 - KOBİ'lerin Rekabet Güçlerinin Artırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi

Hedef 1- KOBİ'lerde Kurumsallaşmanın Sağlanması ve Rekabet Gücünün Artırılması

Hedef 2- Bölge İllerinde Girişimciliğin Desteklenmesi ve İçsel Kaynakların Harekete Geçirilmesi

AMAÇ 5 - İş ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi

Hedef 1- Bölge Merkezlerinde Organize Çalışma Alanları Altyapısının Tamamlanması

Hedef 2- Kentsel İmaj Yönetimi ve Markalaşma Stratejisi ile Bölgeye Yönelik Oluşmuş Olumsuz İmajın Ortadan Kaldırılması

Hedef 3- Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi ve Kentsel Çekiciliğin Artırılması

Hedef 4- Erişilebilirlik ve Bağlantılılığın Sağlanması

Hedef 5- Beşeri ve Sosyal Sermayenin Dönüştürülmesi

Hedef 6- Teşvik Etkilerinin İzlenmesi ve Etkinliğinin Artırılması

BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE

AMAÇ 1 - Eğitim Aracılığıyla Ekonomik-Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi

Hedef 1: Okur-Yazarlık ve Okullaşma Oranlarının İyileştirilmesi, Eğitim Kalitesinin Arttırılması

Hedef 2: İnsan Kaynakları Niteliğinin İyileştirilmesi

AMAÇ 2 - Kurumsal Kapasitenin İyileştirilmesi

Hedef 1: Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi

Hedef 2: Kurum ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon ve İşbirliğinin Güçlendirilmesi

AMAÇ 3 - Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi

Hedef 1: Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Hedef 2: Sosyal Hizmet Sunumu Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Arttırılması

AMAÇ 4 - Göçün, Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması

Hedef 1: Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması

Hedef 2: Göçün Azaltılması ve Göç Sonrası Uyumun Kolaylaştırılması

ŞEKİL 7- VİZYON, GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ VE STRATEJİLER

Ortadoğu'nun yeni çekim merkezi Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi"

YAŞAM KALİTESİ VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

AMAÇ 1 - Bölge Yerleşmelerinin Gelişme Dinamiklerinin Harekete Geçirilmesi ve Bölge İçi Üretim Organizasyonun Etkinleştirilmesi

Hedef 1- Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinin çekim merkezleri olması, mal ve hizmet sunumlarının artırılması

Hedef 2- Bölgenin İkincil Büyüme Merkezlerinde Sektörel Gelişmenin Sağlanması, Yerleşmelerin Ana Merkezleri Destekleyecek Yapıda Geliştirilmesi

Hedef 3- Bölgenin Küçük ve Orta Boy Yerleşmelerinde Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Gelişmenin Sağlanması

Hedef 4- Bölgenin Dezavantajlı Yerleşmelerinde Ekonomiyi ve Sosyal Hizmet Sunumlarını Artırmaya Yönelik Önlemlerin Alınması ve Göçün Azaltılması

AMAÇ 2 - Ulaştırma Altyapısının Güçlendirilmesiyle Merkezler Arasındaki Bağlantıların ve İlişkilerin Artırılması

Hedef 1- Karayolu Bağlantılarını Güçlendirmek ve Yerleşimler Arası Entegrasyonu Artırmak

Hedef 2- Bölgede Demiryolu Altyapısıyla Etkinliğinin Güçlendirilmesi ve Hızlı Tren Ağına Bağlantının Sağlanması

Hedef 3- Bölge illerinde Havayolu Altyapısının Güçlendirilmesi, Ulusal ve Uluslararası Bağlantılılığın Artırılması

Hedef 4- Sınır Kapılarının Modernizasyonunun Sağlanması

Hedef 5- Bölgede Lojistik Altyapısının Oluşturulması

AMAÇ 3 - Kentsel Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi

Hedef 1- İçme Suyu Kaynaklarının Kirletici Unsurlardan Korunması, İçme ve Kullanma Suyu Kalitesinin Artırılması

Hedef 2- Atıksu Yönetimi Sistemlerinin İyileştirilmesi

Hedef 3- Sürdürülebilir Katı Atık Yönetiminin Sağlanması

Hedef 4 - Kesintisiz Enerji Sunumunun Sağlanması

AMAÇ 4 - Bölge Yerleşmelerinde Yaşam Kalitesinin Artırılması

Hedef 1- Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi ve Kentsel Çekiciliğin Artırılması

Hedef 2- Kentlerin Toplumun Farklı Kesimlerine Hitap Edebilecek Bir Yapıya Dönüştürülmesi ve Tüm Yaş Grupları İçin Kentlerin Çekici ve Güvenli Kılınması

Hedef 3- Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Afet Risklerinin Azaltılması ve Güvenli Kentsel Alanların Oluşturulması

Hedef 4- Kentiçi Ulaşımda Kalitenin Artırılması ve Alternatif Ulaşım Türlerinin Kullanılması

Hedef 5- Kırsal Alanlarda Yaşam Kalitesinin Artırılması

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME

AMAÇ 1 - Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

Hedef 1- Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetiminin ve Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

AMAÇ 2 - Su kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

Hedef 1- Su Kaynaklarının Etkin Yönetimi ve Su Kullanımında Verimliliğin Sağlanması

Hedef 2- Su Havzalarının ve Su Kaynaklarının Korunması

AMAÇ 3 - Çevrenin ve Biyo-çeşitliliğin Korunması

Hedef 1- Çevrenin Korunması ve Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

AMAÇ 4 - Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması

Hedef 1- Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Bölgenin Yeşil Enerji Bölgesi İmajının Oluşturulması

04

GELİŞME EKSENLERİ

EKSEN 1

KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME

Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını hızlandırmak amacıyla belirlenen "Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" gelişme ekseni ekonomik gelişmeye ilişkin temel amaçları içermekte, "Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" ekseni başta olmak üzere diğer gelişme eksenleri ile desteklenmekte ve tamamlanmaktadır.

Geleneksel bölge merkezi olan Diyarbakır ili tarihsel sürecinden gelen yapısıyla üretim ve ticaret merkezi olup, erişilebilirliği ve sosyo-ekonomik ilişkileriyle çok sayıda ile mal ve hizmet sunumu sağlamaktadır. Güneydoğu Bölgesinin önemli üretim ve ticaret merkezlerinden olan Şanlıurfa ili GAP yatırımları ile büyüme ve çekim gücünü artırmıştır. 2008-2012 dönemini kapsayan GAP Eylem Planında Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri bölge içinde kalkınmayı tetikleyici cazibe merkezleri olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşıma paralel olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinin Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde belirtilen büyüme odakları kapsamına girdiği değerlendirilerek buna uygun bölgesel gelişme politikaları geliştirilmiştir. Büyüme odakları yaklaşımı ile bölgesel büyüme merkezlerinin geliştirilmesi yoluyla kalkınmanın geri kalmış yörelerde tetiklenmesi ve yaşanan bölgesel göçlerin bu bölgeler içine yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin 11. ve 15. büyük kentleri olan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinden oluşan TRC2 Bölgesi işsizlik ve ekonomik gelişmişliğin yetersizliği nedeniyle gerek gelir düzeyi gerekse sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması bakımından Türkiye'nin geri kalmış merkezleri durumundadır. Nüfus dinamikleri ve kentsel ekonomileri güçlü olan bu İller iş olanaklarının yetersizliği nedeniyle ülkenin sanayileşmiş merkezlerine göç vermektedirler. Bölgeler arası derin gelir ve gelişmişlik farklarının bölge içinde de görülmesi ve yaşanan güvenlik sorunları nedeniyle son 30 yılda bölge ilçeleri ve kırsalından bölge merkezlerine yoğun göç dalgaları yaşanmıştır. Başta Diyarbakır olmak üzere bölge illeri kırsal alandan göç ile aldığı nüfusa yeterli istihdam olanaklarını sağlayamadığı için büyük kentlere göç vermektedir. Nüfus hareketliliğinin yoğun olduğu bölge illerinde işgücünün büyük bir bölümünün kalifiye olmaması işgücünün piyasalara girişini zorlaştırmaktadır.

TÜİK işgücü ve istihdam verilerine göre Diyarbakır ili işsizlik oranı tüm iller içinde en yüksek değere sahip ikinci il, en düşük işgücüne katılım ve istihdam oranının olduğu 80'inci il durumundadır. TRC2 Bölgesi istihdam oranı ve işgücüne katılımda 26 Düzey 2 Bölgesi içinde son sırada, işsizlik oranında da 16. sıradadır. Bunun yanında TRC2 Bölgesinin kadınların işgücüne katılım oranının (% 6,4) en düşük olduğu bölgeler arasında olması ekonomik gelişme ve toplumsal refah için önemli sorun

alanlarından birini oluşturmaktadır. Göstergeler bölgenin insan kaynakları potansiyelini değerlendiremediğini ve bölge ekonomisine yeterince katamadığını göstermektedir.

Bölgede yaratılan GSKD'nin sektörel dağılımına göre hizmetler sektörünün Türkiye ortalamasına yakın olduğu, tarım sektörünün ülke ortalamasının çok üstünde olduğu ve sanayi payının ülke ortalamasına göre düşük kaldığı, il ekonomilerine göre, Diyarbakır ilinin hizmetlerde yoğunlaştığı, yüksek tarımsal üretime sahip Şanlıurfa'da tarımsal üretimin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kentsel ekonomilerin etkisi ile hizmetlerin payını artırdığı bölgede sanayi sektörünün aynı oranda gelişmemesi bölgenin ekonomik gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Emek yoğun yapısı ile en yüksek istihdam kaynağını oluşturması, işgücü piyasasındaki çarpan etkileri, katma değer yaratma potansiyelinin yüksek olması ve kentsel işgücü piyasasının hızlı gelişmesini sağlayabilecek olması nedeniyle stratejik hizmet sektörleri kentsel ekonomilerin geliştirilmesinde önemli bir konuma sahiptir.

Bölgenin üretim yapısını ağırlıklı olarak tarımsal üretim ve madencilik ürünleri oluşturması nedeniyle bölgede önemli bir hammadde üretimi ve olanağı bulunmaktadır. Ancak, bölgede yaşanan belirli sorunlar nedeni ile bu hammadde bölge dışında değerlendirilmektedir. Bunun yanında hammaddeyi bölgede kullanmak konusunda oluşan girişimler gerek tedarik zincirinin olmayışı gerekse de değer zincirinin zayıf yapısı nedeni ile yetersiz kalmaktadır. Bölgenin üretkenliğinin artırılması ve katma değerli üretim yapısına ulaşması için imalat sanayinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomide rekabetçilik, ön plana çıkmış; ticaretin küreselleşmesi bölgesel ekonomilerin rekabet güçlerini artırmaları durumunda önemli bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır. Uzmanlaşma ve nitelikli mal veya hizmet üretebilme yeteneği rekabet edebilirliğin koşulları durumundadır. Sınır bölgesi olarak Türkiye'nin dışa açılan önemli kapılarından biri olan TRC2 Bölgesi Ortadoğu, Asya ve Afrika pazarları için stratejik bir konuma sahiptir. Bu nedenle bölgesel büyüme odağı olması hedeflenen Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin dışa açılması ve rekabetçilik düzeyi kilit önem taşımaktadır. Bu anlamda bölge ekonomisinin gelişimi, rekabetçiliği ve değişimlere karşı dayanıklılığı için işletmelerin yüzde 99'unu oluşturan KOBİ'ler büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında işsizliğin azaltılması, yeni iş ve üretim alanlarının yaratılması ve kentsel ekonomilerin üretkenliği ve dinamizminin artırılması için girişimciliğin artırılması müdahale alanlarından biridir.

Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme ekseni ile Diyarbakır ve Şanlıurfa'da kent ekonomilerinin kalkınmanın itici gücünü oluşturması, bölgenin çekim gücünün artırılması ve katma değerli üretim yapısına geçişi için; bölgenin stratejik hizmet sektörlerinde kalite artışı ve uzmanlaşmayı sağlamak ana hedefi yanında istihdam kapasitesinin hızlı bir şekilde artırılması ve işgücü niteliğinin yükseltilmesi, imalat sanayinde yığılma ve ölçek ekonomilerinden yararlanılarak bölgede tedarik ve değer zincirlerini oluşturmak ve tarımı rekabetçi bir yapıya dönüştürmek stratejik amaçlardır. Bu amaçları destekleyici erişilebilirlik ve bağlantılılık, iş ve yaşam ortamının iyileştirilmesi konuları da paralel hedeflerdir.

10. Kalkınma Planı'nda yer alan "Yenilikçi Üretim ve İstikrarlı Yüksek Büyüme" temel hedefi ile "Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik" politikası, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde yer alan "Bölgesel Büyüme Odaklarıyla Geri Kalmış Yörelerde Kalkınmanın Tetiklenmesi" mekânsal amacı ile "Bölgelerin Yenilik Kapasitesi ve Rekabet Gücünün Geliştirilmesi" yatay amacı, 2013-2015 Orta Vadeli Programın "Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması" gelişme ekseni Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme gelişme ekseninin üst ölçekli plan kararlarını oluşturmaktadır. Bunun yanında Sanayi Stratejisi Belgesi, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Turizm Stratejisi, Girdi Tedarik Stratejisi ile taslak GAP Eylem Planı hedefleri gelişme ekseni içinde bulunan politika alanlarında gözetilmektedir.

Gelişme ekseni kapsamında beş temel amaç belirlenmiştir:

- **Stratejik Hizmet Sektörlerinde Uzmanlaşmanın Sağlanması ve Büyümenin Hızlandırılması:** Hızlı büyüme potansiyeline sahip aynı zamanda hızlı istihdam artışı ve işgücünün niteliğini geliştirici etkisi bulunan stratejik hizmet sektörlerinde gelişmenin, hizmet kalitesi artışı ve uzmanlaşmanın artırılması ile sektörel gelişme ve ekonomik büyümenin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

- **Tarımsal Üretimin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması:** Modern tarım yöntemleri kullanılmasıyla tarımsal yapıda bir dönüşümün gerçekleştirilmesi; tarımsal üretimde katma değerin artırılması ve ürün çeşitliliğinin sağlanması, tarımsal girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik önlemlerin alınması ile tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır.

- **Sanayinin Gelişmesi ve Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş:** Bölge ekonomisinin güçlendirilmesi ve üretkenliğin artırılması için bölge illerinde imalat sanayinin geliştirilmesi, öncü ve stratejik sektörlerde yığılma ve ihtisaslaşmanın sağlanması, sektörler arasında tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulmasıyla bölgenin dışa açılması amaçlanmaktadır.

- **KOBİ'lerin Rekabet Güçlerinin Artırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi:** KOBİ'lerin kapasitelerin geliştirilmesi, girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması, girişimcilere yönelik finansal araçların geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması ile bölgede üretim kapasitesinin geliştirilmesi, iş olanaklarının yaratılarak istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

- **İş ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi:** Çalışma alanlarında altyapının iyileştirilmesi, yeni yatırım taleplerini karşılayabilecek çalışma alanlarının oluşturulması, bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması için acil önlemlerin alınması ve beşeri sermayenin sektörel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilmesi, bölgede yaşam kalitesinin artırılması ve kentsel çekiciliğin artırılması ile bölgenin iş ve yatırım açısından cazip hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Amaç 1 *Stratejik Hizmet Sektörlerinde Uzmanlaşmanın Sağlanması ve Büyümenin Hızlandırılması*

TRC2 Bölgesi kentleri geleneksel bölge merkezi olan Diyarbakır ve GAP yatırımları ile son yıllarda gelişme ivmesini artıran Şanlıurfa'da kentleşme ekonomileri temelinde bölgede hizmet sunumlarını artırmaktadır. Yapılan analizlerde son yıllarda bölgede meydana gelen ekonomik büyümenin ülke ortalamasının üstünde gerçekleştiği ve hizmet sektörlerinde yüksek büyüme eğiliminin olduğu görülmektedir. Genç nüfus oranı yüksek olan TRC2 Bölgesinde ekonomik büyümeyi hızlandırmak, yatırım iklimini geliştirerek yaşam kalitesini iyileştirmek ve stratejik hizmet sektörlerini geliştirmek amaçlanmıştır. Bu sayede işsizliğe kısa vadede çözüm getirilmesi ve kentsel işgücünün becerileri ve niteliklerinin geliştirilmesi ile istihdam oranının artırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu amacın gerçekleşmesi bölgenin tedarik ve değer zincirlerinin gerektirdiği hizmet altyapısının da gelişimi için elzem niteliktedir.

"Stratejik hizmet sektörlerinde uzmanlaşmanın sağlanması ve büyümenin hızlandırılması" amacı ile bölge ekonomisinin istihdam ve katma değer bazında hızlı büyümesi için Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezlerinde stratejik hizmet sektörlerinin hızlı büyümesi, sektörlerde ekonomik büyümeyi destekleyecek hizmet kalitesi artışı ve uzmanlaşmaların desteklenmesi, bunun yanında işgücünün eğitim politikaları ile stratejik hizmet sektörlerine yönlendirilmesi ile işgücü niteliğinin yükseltilmesi ve sektörel gelişmenin desteklenmesi hedeflenmektedir. Söz konusu hedefin gerçekleşmesi ile bölgenin yenilik ve yaratıcılık kapasitesinin de artması beklenmektedir. Bu kapsamda beş temel hedef belirlenmiştir:

Hedef 1- *Bölge İllerinde Sağlık, Ulaştırma-Lojistik, Turizm, Eğitim ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri Hizmetlerinde Uzmanlaşma ve Hizmet Kalitesinin Artırılması*

Kalkınma vizyonunun önemli bir parçasını bölgede üretim yapısının katma değerli üretim yapısına dönüştürülmesi oluşturmaktadır. Bölgede üretim alanları arasında değer zincirlerinin tamamlanması ve entegrasyonunun sağlanması için hizmetler altyapısının etkinleştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması gerekmektedir. Diğer yandan kentsel nüfusun yığıldığı Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezlerinde istihdam alanlarının yetersizliği ve işgücünün yeterli donanıma sahip olmaması, kadınların işgücüne katılımının yetersiz olması nedeniyle ekonomik hayat etkin çalışmamaktadır. "Bölge illerinde sağlık, bilgi ve iletişim teknolojileri, eğitim, ulaştırma-lojistik ve turizm hizmetlerinde uzmanlaşma ve hizmet kalitesinin artırılması" hedefi ile bölgenin kalkınma sürecinde işsizlik sorununa hızla çözüm sağlayacak alanları tespit edilerek geliştirilecek ve bölgenin hizmet altyapısı iyileştirilecektir. Bölgenin ekonomik yapısının dönüştürülmesinde Diyarbakır, ekonomik faaliyetlerin ihtiyaç duyduğu hizmetler sektörü için merkez üssü olarak belirlenmiştir. Şanlıurfa'da da bu sektörlerde gelişmelerin olması hedeflenmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

Strateji 1- *Bu alanlara yönelik olarak işgücünün eğitim düzeyi ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi ve stratejik hizmet sektörlerinde işgücü piyasasına girişlerinin artırılması için önlemlerin alınması*

Strateji 2- *Stratejik sektörlerin gerektirdiği ara eleman ve yönetici yetiştirmeye yönelik meslek lisesi, yüksekokul, lisans düzeyinde eğitim olanaklarının artırılması*

Strateji 3- *Bölge merkezlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının güçlendirilmesine yönelik yatırımların yapılması*

Strateji 4- *Bölge merkezlerinde dijital medya tasarımı, grafik tasarım gibi bilgisayar destekli tasarım alanlarında ve reklamcılık, pazarlama alanlarında mesleki eğitim olanaklarının artırılması*

Strateji 5- *Kamu ve özel sektör tarafından sunulan hizmet kalitesinin artırılması*

Hedef 2- *Bölge Merkezlerinin İhtisas Sağlık Hizmetleri ve Yüksek Öğretim Hizmetleri Yatırımları ile Desteklenmesi, Diyarbakır'ın Bölgesel Hizmet Merkezi Rolünün Artırılması*

Hâlihazırda bölgesel sağlık hizmetleri sunan Diyarbakır ili, Sağlık Bakanlığı'nca Türkiye Özelliki Planlama Gerektiren Sağlık Hizmetleri 2011-2023 hedefleri kapsamında Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illeri için hizmet merkezi (Diyarbakır Sağlık Üst Bölgesi) olarak belirlenmiştir. Diyarbakır'ın Doğu ve Güneydoğu Bölgesi ile Irak ve Ortadoğu'ya hizmet sunabilecek sağlık hizmetleriyle donatılması ulusal ve bölgesel düzeyde sağlık turizmi hedefleri arasında bulunmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa'da sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına yönelik yatırımlar hastane yatak sayısı ile sağlık personelinin artırılması, uzmanlaşmış sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Eğitim sektörünün bölge merkezlerinde geliştirilmesi bölgenin orta ve uzun vadeli gelişme hedefleri için stratejik önem taşımaktadır. Yapılan analizlerde bölgede eğitim sektörünün geliştirilmesi için bu alanda insan kaynağının ve yatırımların geliştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmüştür. Ekonomik büyüme ve uzmanlaşmanın hedeflendiği Diyarbakır ve Şanlıurfa'da mevcut üniversitelerde merkez ilçe ve diğer ilçelerde meslek yüksekokulu, merkez ilçelerde ikinci devlet üniversitesi kurulması, diğer eğitim kademelerindeki yatırımların geliştirilmesi, tarım, sosyal veya teknik bilimler gibi alanlarda ihtisas üniversitelerinin kurulmasının bölgesel gelişmeye katkısı olacağı beklenmektedir.

Strateji 1- *Diyarbakır'da hinterlandı ile Irak ve Ortadoğu'ya hizmet sunabilecek düzey ve kalitede fizik tedavi, psikiyatri, kardiyoloji, pediatri, kalp-damar cerrahisi gibi ihtisas hastaneler ile tıbbi genetik tanı merkezleri gibi yatırımların yapılması*

Strateji 2- *Şanlıurfa'da sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına yönelik sağlık yatırımları, hastane yatak sayısı ile personelin artırılması, pediatri, kalp-damar cerrahisi, kardiyoloji, fizik tedavi hastanesi gibi merkezlerin kurulması*

Strateji 3- *Bölge illerinde yükseköğretim ve diğer eğitim kademelerinde kamu ve özel sektör yatırımlarının artırılması*

Strateji 4- *Bölge illerinde ikinci devlet üniversitesi ve vakıf üniversitelerinin kurulması*

Strateji 5- *Diyarbakır'da hinterlandı ile Irak ve Ortadoğu'ya hizmet sunabilecek kapasite ve kalitede yükseköğretim kurumlarının kurulması*

Hedef 3- *Turizmin Geliştirilmesi ve Bölge Ekonomisi İçindeki Payının Artırılması*

Bölgenin potansiyel gelişme alanlarından biri olan turizm sektörü, emek yoğun bir sektör olarak yüksek istihdam yaratmakta, sektörel gelişmeleri tetiklemekte, kentlerin yaşam ve mekân kalitelerinin yükseltilmesine etki etmekte, bölgeler ve kentlerin tanınırlığını artırmakta, ülke ve dünyayla bütünleşmesini sağlamaktadır. Sahip olduğu zengin kaynak ve değerlere rağmen turizmden çok düşük bir pay alan bölgede turizm olanaklarının geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve tanıtılması ile turizm potansiyelinin en üst düzeyde değerlendirilmesi, bölgenin kalkınması açısından önem arz etmektedir. Bunun yanında Diyarbakır ilinin olumsuz imaj sorunu; ilin cazibe merkezi olabilmesi, yatırım çekmesi ve diğer hususlar açısından en büyük dezavantajı oluşturmaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın kültürel zenginliği ile öne çıkması, kültür varlıklarının korunması ve turizm yoluyla ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının sağlanması stratejik bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

Strateji 1- *Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunarak Turizme Kazandırılması, Turizm Alanlarının Rehabilitasyonu ve Varış Noktalarının Geliştirilmesi*

Alt Strateji 1- *Doğal, tarihi ve kültürel nitelikli alan ve yapıların korunarak geliştirilmesi, görünürlük ve erişilebilirliğinin artırılması, koruma kullanma ilkesine bağlı kalınarak turizme uygun işlevler kazandırılması,*

Alt Strateji 2- *Özellikle kent turizminin yapıldığı Şanlıurfa ve Diyarbakır Suriçi bölgeleri ile kentsel alanlarda sokak ve mekân temizliğinin arttırılması, sokak aydınlatmasının kesintisiz ve yaygın hale getirilmesi ve alan güvenliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesi*

Alt Strateji 3- *Bölge içi ören yerleri ile turistik hizmet alanlarına olan ulaşım altyapısının tamamlanması; WC, dinlenme salonu, aydınlatma ve güvenlik sorunlarını çözecek faaliyetlerin desteklenmesi ve programlanması; sürecin izlenmesi ve değerlendirilmesi*

Alt Strateji 4- *Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri öncelikli olmak üzere turistik hizmet alanlarında kentsel estetik ve mekan kalitesinin iyileştirilmesi ve bu alanların çekiciliğinin artırılması, bu kapsamda İçkale Medeniyetlerin Aynası Projesinin tamamlanması ile Diyarbakır'da Dicle Vadisi Projesinin gerçekleştirilmesi*

Alt Strateji 5- *Bölge içi turizm hareketlerinin gerçekleştiği ilçelerin yeni çekim merkezleri olarak geliştirilmesi ve var olan aktivitenin hizmet ve sunum kalitesini arttırıcı politikaların oluşturulması, bu kapsamda Diyarbakır'da Eğil, Ergani, Çermik, Çüngüş ve Lice ilçeleri ile Şanlıurfa'da Harran, Halfeti, Bozova ve Birecik ilçelerinde turizmin geliştirilmesine yönelik önlemlerin alınması*

Strateji 2- *Sektörün Hizmet Kalitesinin Arttırılması*

Alt Strateji 1- *Konaklama tesisleri ve turizm bürolarında yerli ve yabancı turistlere uygulanmak üzere memnuniyet ve beklenti ölçen anketlerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilerek yeni politikaların belirlenmesi ve hizmet kalitesinin arttırılmasının aracı olarak kullanılması*

Alt Strateji 2- *Konaklama tesisleri, lokantalar, turizm acenteleri, toplu taşım ve taksi sürücüleri gibi turiste hizmet sunan kişi, kurum ve kuruluşların hizmet sunum kalitesinin arttırılması ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi*

Alt Strateji 3- *Irak-Suriye-İran'dan gelen turistlere yönelik broşürlerin, yönlendirme araçlarının ve rehberlik hizmetlerinin sağlanması*

Alt Strateji 4- *Tanıtım broşürlerinin çok dilli olarak hazırlanması*

Alt Strateji 5- *İl ve ilçelerde faaliyet gösteren yerel basının turizm konusundaki farkındalığını arttırıcı seminer, konferans vb. faaliyetlerin desteklenmesi*

Alt Strateji 6- *Sürdürülebilir turizm olgusunun öneminin turizm yatırımcısına, turistlere, turistik alan kullanıcılarına, izleme-değerlendirme yapan kesimlere aktarımının sağlanması*

Alt Strateji 7- *Gençlerin ve çocukların turizm bilincini geliştirmeye yönelik olarak okullarda eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi ve gençlerin turizm projelerine gönüllü katılımının sağlanması*

Alt Strateji 8- *Bölgede turizm meslek liseleri ve meslek yüksekokullarının açılmasının sağlanması*

Alt Strateji 9- *Sektör içi mesleki eğitimlerin arttırılması ve halka yönelik turizmin önemini anlatan ve turistlere hoşgörüyü önemseten bilinçlendirme faaliyetlerinin arttırılması*

Alt Strateji 10- *Turizm eğitimi ile işgücü kalitesinin artırılması ve sektörde konaklama tesislerinde ve lokantalarda çalışan personel öncelikli olmak üzere sertifikasyon sisteminin etkin bir şekilde uygulanması*

Strateji 3- *Bölgenin ve Turistik Ürün Arzının Tanıtımı ve Pazarlanması*

Alt Strateji 1- *Ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına etkin katılımlar gerçekleştirilmesi ve bölgesel turizm olanaklarının tanıtımı ve pazarlanması*

Alt Strateji 2- *Bölgesel turizm fuar ve festivallerinin düzenlenmesi ve tanıtımı*

Alt Strateji 3- *Yerel festival organizasyonlarının desteklemesi*

Alt Strateji 4- *Turizm sektörüne (konaklama kuruluşlarına, hediyelik eşya sektörüne vb.) doğrudan ve dolaylı olarak mal ve hizmet üreten ve pazarlayan kuruluşların değer zinciri analizlerinin yapılması*

Alt Strateji 5- *Bölgeye yönelik iç turizm ve uluslararası turizm talebinin analiz edilmesi*

Alt Strateji 6- *Turizm sektörü ile üniversite işbirliğini geliştirecek yönde faaliyetlerin arttırılması ve desteklenmesi*

Alt Strateji 7- *Bölgenin imajını olumlu yönde geliştirmek amacıyla ulusal basın-yayın organlarında yazılı ve elektronik olanaklarla periyodik tanıtım faaliyetlerinin sürdürülmesi*

Alt Strateji 8- *İl ve ilçelerde faaliyet gösteren yerel basında bölge içi turizm potansiyeli oluşturmaya yönelik tanıtım ve ilan faaliyetlerinin desteklenmesi*

Alt Strateji 9- *Turizm envanterinin güncellenmesi ve konaklama tesislerinde erişilebilir, cazip ve heyecanlandırıcı bir içerikle bu envanterin sunumunun sağlanması*

Alt Strateji 10- *İç pazara yönelik tanıtım faaliyetlerinin artırılması*

Alt Strateji 11- *Turist profili analizlerine dayanan turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve pazarlanması*

Strateji 4- *Kentsel Ölçekte Markalaşma Çalışmalarının Yapılması*

Türkiye turizm stratejisinde belirlenen marka kentlerde tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonunun yaptırılması, yöresel etkinliklerin uluslararası standartlara uygun biçimde geliştirilmesi, kültürel ve sanatsal gösterilerin sergileneceği tesisler ve mekânların yapılması, yerel halkın soyut ve somut kültürel mirasın değeri ve korunması konusunda bilinçlendirilmesi yönünde tanıtım ve pazarlamaların yapılması planlanmaktadır. Bu strateji kapsamında TRC2 Bölgesinde Şanlıurfa kenti kültür turizminin canlandırılacağı marka kültür kenti olarak seçilmiştir. Buna ek olarak Diyarbakır kentinin de marka kültür kenti olarak markalaşması desteklenecektir. Halihazırda yapılan çalışmalarda Şanlıurfa'nın Balıklıgöl, Göbeklitepe, Haleplibahçe Mozaikleri, sıra geceleri, çiğköfte gibi değerlerinin markalaşmada öne çıkarılması, Diyarbakır'da Dünya kültür mirası adayı Diyarbakır Kalesi ve Surları ile surlara ait tarihi öykü ve efsaneler, Dicle Nehri ve Vadisi, Eski Medeniyetler ve İçkale, Diyarbakır mutfağı, dengbejlik gibi yerel kültür ve değerlerin markalaşmada kullanılabilecek öğeler olduğu tespit edilmiştir.

Alt Strateji 1- *Kentsel ve bölgesel markalaşma çalışmalarının yapılması, bu kapsamda Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerine yönelik markalaşma ve imaj yönetimi stratejisinin oluşturularak uygulamaya konulması*

Alt Strateji 2- *Yeni turizm çekim merkezleri olması hedeflenen ilçelerde markalaşma çalışmalarının yapılması, bu kapsamda Halfeti, Eğil, Harran, Ergani ve potansiyel taşıyan diğer merkezlerde marka oluşturma, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının yürütülmesi*

Alt Strateji 3- *Yollarda, havaalanları, oteller, konaklama tesisleri, turistik yerler ve yapılarda kentlerin turizm marka kimliklerine uygun yönlendirme elemanları ve görsellerinin uygulanması, yerel ürünlerin paketleri üzerinde marka değerleri gösteren tasarımların kullanılması gibi faaliyetlerin yürütülmesi*

Strateji 5- *Bölgede Turizmin Çeşitlendirilmesi, Alternatif Turizm Türlerinin Geliştirilmesi*

Alt Strateji 1- *Yerli turistlere yönelik ilçe merkezlerini içerisine alan bölge içi turizm güzergâhlarının oluşturulması ve olgunlaştırıcı faaliyetlerle desteklenmesi*

Alt Strateji 2- *İlçelerin iç turizme katılımını arttırıcı turizm senaryolarının geliştirilmesi*

Alt Strateji 3- *Küçük ilçelerde iç pazara yönelik tutundurma, satış geliştirme ve tanıtım faaliyetlerinin arttırılması*

Alt Strateji 4- *Bölge içerisindeki farklı iç turizm bölgelerine yönelik özel ürün ve hizmetlerin hazırlanarak sunulması*

Hedef 4- *Bölge İllerinde Lojistik Sektörünün Geliştirilmesi*

Doğu ve Güneydoğu Bölgesinin iki büyük merkezi olan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin lojistik taleplerinin belirlenmesi için fizibilite projeleri gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan fizibilite projesine göre Diyarbakır ilinin lojistik potansiyelinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde yüksek düzeyde olduğu ve bölgesel hizmet ağına sahip olduğu tespit edilmiştir. Yakın gelecekte sanayi, depolama, ulaşım alanlarında yapılacak yeni yatırımlar ile ilin üretim ve ticaretinin gelişme potansiyeli varlığını ortaya koyduğu tespit edilmiştir. İlin sanayisinin gelişmesi, dış ticaret hacminin artması ve lojistiğin bir sektör olarak gelişebilmesi için kamu altyapı yatırımları (karayolu, demiryolu, elektrik vd). önem teşkil etmektedir. Lojistik sektöründeki yatırımların paralelinde OSB'ye olan yatırım talebinin de artması beklenmektedir. Sulama projelerinin tamamlanması ile birlikte orta vadede Şanlıurfa'nın tarımsal üretiminin artacağı ve sanayinin gelişeceğinden hareketle; tarım ürünleri, organik tarım ve işlenmiş gıda ürünlerine hizmet verecek kara limanı modeli lojistik hizmetlerinin gerekliliği yapılan fizibilite etüdü ile ortaya konulmuştur. İlde lojistik sektörünün gelişmesi ile işlem hacminin artacağı, böylece ilde sanayi sektöründeki yatırımın hızlanacağı beklenmektedir. Bölge illerinde lojistik altyapısının geliştirilmesi için aşağıdaki stratejilerin izlenmesi öngörülmektedir:

Strateji 1- *Karayolu taşımacılığının yanı sıra diğer taşımacılık, depolama, antrepolama, konteynerizasyon, paketleme, muayene, gözetim, ekspertiz gibi lojistik hizmet çeşitliliğini artırmak*

Strateji 2- *Lojistik ve dış ticaret öğrenim ve eğitimlerine destek verilmesi*

Strateji 3- *Üniversitelerde lojistik bölümler/programlar açılması*

Strateji 4- *Oluşturulacak lojistik hizmetlerin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak, bölgenin lojistik cazibe merkezi olması*

Strateji 5- *Lisanslı depoculuk faaliyetlerinin artırılması*

Strateji 6- *Bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımını, e-lojistik faaliyetlerini artırmaya yönelik proje desteklerinin verilmesi*

Strateji 7- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Lojistik Platformunun kurulması*

Strateji 8- *Bölge illerinde fizibilite projeleri hazır olan lojistik merkezlerin kurulması*

Hedef 5- *İhracatın Artırılması ve Bölgenin Dışa Açılması*

İhracat tüm dönemlerde ülkelerin ekonomik büyümesinin vazgeçilmez bir parçası ve sürükleyicisi olmuştur. İçinde bulunduğumuz dönemde ise ticaretin küreselleşmesi ile birlikte ekonomik aktörler değişmekte, yeni ekonomik sistemde ulus ekonomilerinin yerine bölge ve şehir ekonomileri öne çıkmaktadır. Bu yeni sistemde bölgeler, ulusötesi ağlara entegre olarak ekonomik büyümeyi hızlandırmakta ve refah seviyelerini arttırmaktadır. Yeni ekonomik coğrafya ve bölgesel gelişme yazınında gelişmede geride kalan bölgelerin rekabetçiliğini ve ticaret bağlantılarını güçlendirmesi ile gelişme potansiyeli kazanacakları vurgulanmakta ve ihracat odaklı büyüme stratejileri ağırlık kazanmaktadır. Sınır bölgesi olarak Türkiye'nin dışa açılan önemli kapılarından biri olan TRC2 Bölgesi Ortadoğu, Avrupa ve Asya pazarları için stratejik bir konuma sahiptir. Bölgesel büyüme odağı olması hedeflenen Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin dışa açılması ve rekabetçiliği kilit önem taşımaktadır.

TRC2 Bölgesi son yıllarda hem sanayi üretimini hem de ihracat miktarını artırmaktadır. Ancak illerin ihracat miktarları ülke ortalamasının çok altında kalmaktadır. Gaziantep dışındaki Güneydoğu illerinde ihracat rakamları oldukça düşüktür. Bunun en önemli nedenlerinden birisi bölge sanayicilerinin ihracat konusundaki bilgi eksikliği ve işletmelerinde bu konuda deneyimli personel çalıştırmamaları olarak görülmektedir. Her iki ilde ihracatın yaklaşık yüzde 50'si Irak'a yapılmaktadır. Ancak Irak'a yapılan ihracat Türkiye ihracatı içinde yaklaşık yüzde 1'e karşılık gelmekte ve Irak pazarı bölge tarafından yeterince değerlendirilememektedir. Yapılan analizlerde rekabet üstünlüğüne sahip ve hızlı yükselen ihracatçı sektörlerin olduğu tespit edilmiştir. KOBİ'lerde ihracat odaklı desteklerin verilmesi ve bölge ihracatında imalat sanayi ürünlerinin payının artırılması gerekmektedir.

Strateji 1- *KOBİ'lere yönelik "Dış Ticaret Eğitimleri" verilmesi*

Strateji 2- *Bölgedeki ihracatçı firma sayısının artırılması*

Strateji 3- *KOBİ'lerde yabancı dil bilen dış ticaret görevlisi istihdamını artırmaya yönelik destekler sunulması*

Strateji 4- *İhracatçı KOBİ'lere yapacakları ihracat karşılığında düşük veya 0 faizli İşletme Kredisi desteğinin verilmesiyle bölge işletmelerinin ihracat yapmalarının teşvik edilmesi*

Strateji 5- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da ihracat ofisleri oluşturularak ihracat konusunda deneyimli personelin istihdam edilmesi ile bölgedeki sanayi işletmelerine pazar bulma, pazar araştırması, ihracat işlemleri vb. konularda ihracat desteklerinin sunulması*

Strateji 6- *İhracatta rekabet üstünlüğü bulunan ve stratejik sektörlerin ihracat paylarının artırılması*

Strateji 7- *Üniversite bünyesinde firmalara yönelik ihracatı destekleyici eğitim ve hizmetlerin sağlanması*

Strateji 8- *Bölge ürünlerinin ihracat pazarlarını artırmaya yönelik pazar araştırmalarının yapılması*

Strateji 9- *Diyarbakır'da ulusal ve uluslararası büyük ölçekli fuarların düzenlenmesi*

Amaç 2 *Tarımsal Üretimin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması*

Dünya nüfusunun hızla artması, nüfusun hızla kentleşmesi, sosyal ve ekonomik gelişmeler sonucu gıdaya olan talebin sürekli artması gibi faktörlerin yanında iklim değişikliği ve çevresel sorunların yarattığı riskler tarımsal üretim ve tarım sektörünün stratejik önemini artırmaktadır. TÜİK nüfus projeksiyonlarına göre, Türkiye nüfusunun 2023 yılında 85 milyona yaklaşması, TRC2 Bölgesi nüfusunun 4 milyonu aşması beklenmektedir. Bu durum küresel ölçeğin yanında Türkiye ve bölge ölçeğinde de gıda talebinin ciddi oranda artması anlamına gelmektedir. Tarım ürünleri ve gıdaya olan talebin karşılanmasında gıda arzı güvenliği uluslararası ve ulusal hedefler arasında öne çıkmaktadır. Küresel ticaret piyasalarında son dönemde Hindistan, Brezilya, Çin gibi ülkelerin tarım ticaretindeki etkileri artmaktadır.

Verimli ve geniş tarım topraklarına sahip olan TRC2 Bölgesi, birçok tarla bitkisinin yetiştirildiği ve tarla bitkisi üretiminde ülke genelinde ilk sıralarda yer alan bir bölge konumundadır. Bölge, ekim yapılan alan olarak Düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada olmasına karşın tarımsal üretimden elde edilen gelirde 4. sıradadır. Bu durum TRC2 Bölgesinin tarımsal üretim potansiyelini yeterince değerlendiremediğini göstermektedir. TRC2 Bölgesi GAP Projesinde sulama hedeflerinin yüzde 65'ini kapsamaktadır. Sulama alanlarının faaliyete geçmesi ile Diyarbakır-Şanlıurfa bölgesinin bitkisel ürünlerde ve işlenmiş gıda ürünlerinde ihracat üssü olması hedeflenmektedir. Bölge hayvansal üretim potansiyeline sahip olmasına karşın üretim ve verimlilikte düşük performans göstermektedir. Diyarbakır'da yapımı süren Diyarbakır Tarıma Dayalı İhtisas Besi Organize Sanayi Bölgesi bu alanda Türkiye'deki ilk örneklerden olup OSB'nin yakın zamanda faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Şanlıurfa'da Tarıma Dayalı İhtisas Besi Organize Sanayi Bölgesi çalışmaları devam etmektedir. Plan dönemi içinde bölge illerinde sulama ve toplulaştırma projeleri başta olmak üzere tarımsal altyapının gelişmesi ve tarımsal üretim yapısının dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Hedef 1- *Modern tarım yöntemleri kullanılarak üretim kapasitesinin artırılması ve tarım potansiyelinin en üst düzeyde kullanılması*

Strateji 1- *Tarımda Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi ve öncelikli olarak teşvikinin sağlanması*

Strateji 2- *Tarımda verim artışı odaklı tarımsal teknolojilerin kullanımının arttırılması*

Strateji 3- *Sulamaya açılmış ve açılacak olan alanlarda modern yöntemlerle tarımsal sulamaya yönelik çiftçi eğitimlerinin yoğunlaştırılması*

Strateji 4- *Bölgedeki tarım işletmelerinin modern tarım işletmelerine dönüştürülmesi yönünde önlem ve teşviklerin uygulanması*

Hedef 2- *Tarımsal üretimde katma değerin artırılması ve ürün çeşitliliğinin sağlanması*

Strateji 1- *Organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması*

Strateji 2- *Endüstri bitkileri üretiminin yaygınlaştırılması*

Strateji 3- *Besi ve süt sığırcılığı ile kümes hayvancılığına yönelik entegre tesislerin kurulmasının teşvik edilmesi, her ilçe için bir mezbahanın oluşturulması*

Strateji 4- *Sertifikalı tohum, fide ve fidan kullanımı ile sertifikalı kültür ırkı damızlık hayvan üretimi yapan işletmelerin kurulmasının teşvik edilmesi*

Strateji 5- *Tarım arazileri ve sulama olanaklarının kısıtlı olduğu bölgeler başta olmak üzere; su ürünleri üretimi, bağcılık, meyvecilik, ipek böcekçiliği, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği ve arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve üretimin artırılması*

Strateji 6- *Hasat kayıplarının azaltılmasına yönelik araştırma ve çalışmaların teşvik edilmesi.*

Strateji 7- *Daha önce bölge, il ve ilçe ölçeğinde yapılan markalaşma çalışmalarının bütüncül değerlendirilmesinin yapılarak, tanıtım etkinliklerine konu olacak marka değerlerinin belirlenmesi*

Strateji 8- *Coğrafi işaretleme ve patent çalışmalarının desteklenmesi*

Strateji 9- *Bölge illerinde tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi*

Hedef 3- *Üretim Maliyetlerini Azaltıcı ve Bu Yönde Teknoloji Kullanımını Artırıcı Önlemlerin Alınması*

Strateji 1- *Tarımda doğru yöntemlerin yaygınlaştırılması için eğitim ve yayım çalışmalarının yaygınlaştırılması*

Strateji 2- *Girdi maliyetlerini azaltmaya yönelik Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması*

Strateji 3- *Tarımsal üretimde yenilenebilir enerji ve alternatif enerji kaynakları kullanımının yaygınlaştırılması*

Strateji 4- *Girdi alımı, nakliyesi ve depolamasına yönelik altyapı ile yerel örgütlenme modellerinin geliştirilmesi*

Proje 1- *Karacadağ KA ve ilgili kurumların işbirliği ile bölge illerinde depo envanterinin çıkarılması*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Depolama envanterinin çıkarılması	Diyarbakır, Şanlıurfa	Karacadağ Kalkınma Ajansı	Tarım İl Müd., Ticaret Borsası, DTSO, ŞUTSO, ESOB

Proje 2- *Tarım ürünleri için lisanslı depoculuğun teşvik edilmesi*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Tarım ürünleri için lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılması	Diyarbakır, Şanlıurfa	Ticaret Borsası	DTSO, ŞUTSO, ESOB Tarım İl Müd., KKA, IPA

Proje 3- *Uzmanlaşmış ürün borsalarının oluşturulmasına destek verilmesi*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Uzmanlaşmış ürün borsalarının oluşturulmasına destek verilmesi	Diyarbakır, Şanlıurfa	Ticaret Borsası	Ticaret Odası, DESOB Tarım İl Müd., KKA, IPA, Tarım Bakanlığı, DTSO, ŞUTSO

Hedef 4- *Tarım İşletmelerinin Rekabet Güçlerinin Yeniden Yapılandırılması*

Strateji 1- *Tarımdaki işgücünün eğitim seviyesinin artırılması, bu kapsamda verilen eğitim ve teknik desteklerin artırılması*

Strateji 2- *Tarımda şirketleşmenin ve ihtisaslaşmanın teşvik edilmesi*

Strateji 3- *İşletme ölçeğinin büyütülmesinin teşviki*

Strateji 4- *Kredi piyasasının, kredi kullanımının artırılması, alternatif ve yeni finans kaynaklarına erişilebilirliğin sağlanması ile etkinleştirilmesi*

Strateji 5- *Tarımsal örgütlenmelerde profesyonel yönetim anlayışının geliştirilmesi, agro-ekolojik alt bölgelerde yerel örgüt ağlarının geliştirilmesi*

Strateji 6- *Tarım ihtisas OSB'lerin kurulması*

Strateji 7- *Bölgenin dezavantajlı ilçelerinde (Eğil, Çüngüş, Hani, ... Halfeti) agro-turizmin desteklenmesi*

Hedef 5- *Gıda Güvenliğinin Sağlanması*

Strateji 1- *Ürünlerin kalite standartlarına uygun üretilmesi ve sertifikalandırılması*

Strateji 2- *Gıda güvenliği konusunda üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi*

Strateji 3- *Üreticiden tüketiciye olan tedarik zincirinin geliştirilmesi*

Strateji 4- *Gıda güvenliğine yönelik AR – GE proje ve yatırımlarının desteklenmesi*

Strateji 5- *Gıda kontrol laboratuarlarının sayılarının ve etkinlik alanlarının arttırılması*

Strateji 6- *Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı, bilişim ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi*

Strateji 7- *Pestisit ve atık depolama tesislerinin yaygınlaştırılması ve etkinliklerinin arttırılmasının desteklenmesi*

Amaç 3 *Sanayinin Gelişmesi ve Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş*

Bölge ekonomisinde kentsel ekonomilerin etkisi ile hizmetler sektörü ülke ortalamasına yakın seyretmekte ancak sanayi sektörü payı yetersiz kalmaktadır. Sanayi sektörü ekonomilerde hizmetler ve tarım sektöründe gelişmeyi tetikleyen, yüksek miktarda katma değer üretebilen ve ekonominin rekabet gücünü artıran bir etkiye sahiptir. Bu nedenle bölge ekonomisinin güçlendirilmesi, gelir düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması için imalat sanayinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yapılan ekonomik analizler sonucunda Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde yoğunlaşan sektörler, bu sektörlerin kümelenme potansiyeli ve bölgede üretilen ürünlerin ihracatta rekabetçilik durumları analiz edilmiş; bölgenin öncü ve rekabetçi sektörleri tespit edilmiştir. Bölge sanayisinin geliştirilmesi için bölgede yığılma ve uzmanlaşmaların teşviki ile imalat sanayinde yığılma ve ölçek ekonomilerinden faydalanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda sanayi işletmelerinin üretim maliyetleri azalmakta, üretim kapasiteleri artmakta ve rekabetçilik güçleri yükselmektedir. Yığılma ekonomileri ile işletmeler ortak altyapı, ortak hammadde ve pazar ağlarının kullanılması, verimliliğin ve rekabet gücünün artması ve teknolojik yeniliklere daha hızlı uyum sağlanması gibi olanaklardan yararlanmaktadır.

Bölgede teşvik sisteminin avantajlarından yararlanabilmek ve sanayinin gelişimi için öncelikle sanayi altyapısı yetersizliği sorununu hızlı ve etkin bir şekilde çözmek gerekmektedir. Yeni teşvik sistemi ile bölge illerine ciddi miktarlarda yatırım talepleri gelmekte ancak Diyarbakır başta olmak üzere sanayi altyapısının yetersiz olması ve Bölgede uygun yatırım yeri sağlanamadığı için taleplere cevap verilememekte ve yatırım fırsatları kaybedilmektedir. Sanayinin hızla geliştiği Bölge illerinde yatırım taleplerine cevap verilebilmesi için sanayi altyapısının geliştirilmesi ve ivedilikle yeni organize sanayi bölgelerinin oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanında yatırım ortamı için gerekli olan kesintisiz enerji sunumu sağlayacak altyapı, ulusal ve ulusötesi pazarlara erişim, bölge içi tedarik zincirinin sağlanması için bölge içi pazar ağlarının birbirine bağlantısının da sağlanması gerekmektedir. Sanayinin gelişmesi için gerekli olan başlıca koşullardan biri de sanayide çalışacak nitelikli işgücü faktörünün teminidir. Sanayinin geliştirilmesi, bölge illerinin mal ve hizmet üretim kapasitesi güçlendirilerek bölgenin dışa açılması için gözetilen hedefler aşağıda sıralanmıştır:

Hedef 1- *Bölgede Sanayi Altyapısının İyileştirilmesi*

Strateji 1- *Diyarbakır OSB'de sanayi üretimi verimliliğini olumsuz yönde etkileyen altyapı sorunlarının giderilmesi (kesintisiz enerji sunumu, demiryolu bağlantısı, arıtma tesisi)*

Strateji 2- *Diyarbakır'da ilave OSB alanının ivedilikle faaliyete geçirilmesi ve Diyarbakır'da 2. OSB'nin kurulması*

Strateji 3- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da OSB'lerin demiryolu bağlantısının yapılması*

Strateji 4- *Yapımı süren Diyarbakır Mermerciler, Metalciler ve Gıda İmalatçıları Yapı Kooperatifi, Diyarbakır Keresteciler KSS Yapı Kooperatifi ve Kunduracılar Yapı Kooperatiflerine ait KSS'lerin altyapılarının tamamlanması*

Strateji 5- *Diyarbakır'ın Ergani, Bismil, Silvan, Çınar ve Lice ilçelerine Sanayi Siteleri ve ihtisas sanayi sitelerinin kurulması*

Strateji 6- *Şanlıurfa 1. OSB'nin kuzeyinde kalan (715 ha'lık) alanın ilave OSB alanı olarak düzenlenmesi*

Strateji 7- *Şanlıurfa 2. OSB'nin 2. ve 3. etaplarının altyapı çalışmalarının tamamlanması*

Strateji 8- *Birecik OSB, Viranşehir OSB ile Hilvan, Suruç ve Siverek'te KSS'nin altyapı eksikliklerinin tamamlanması, Suruç, Ceylanpınar ve Akçakale ilçelerinde KSS'nin kurulması*

Strateji 9- *Nüfusu 100.000'den büyük olan ilçelere Orta Ölçekli Organize Sanayi Bölgeleri Modeli Oluşturulması ve Siverek ilçesinde kuruluş aşamasında olan OSB'nin bu kapsamda uygulamaya alınması*

Strateji 10- *Şehir merkezinde kalan küçük sanayi işletmelerinin düzenli sanayi sitesi alanlarına taşınması amacıyla Diyarbakır ve Şanlıurfa'da mesleki eğitim olanaklarının bulunduğu modern KSS'lerin oluşturulması*

Hedef 2- *Bölge İllerinde İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve Ekonomi İçindeki Payının Artırılması*

Strateji 1- *Bölge illerinde imalat sanayide faaliyet gösteren işletme sayısının artırılması*

Strateji 2- *İmalat sanayi işletmelerinin üretim ve istihdam kapasitelerinin artırılması*

Strateji 3- *İmalat sanayide girişimciliğin, KOBİ ve mikro ölçekli işletmelerin desteklenmesi*

Strateji 4- *Diyarbakır'da hazırlıkları devam eden imalat sanayi girişimcilerine yönelik İŞGEM'in kurulması*

Strateji 5- *İmalat sanayinin ihtiyacı doğrultusunda işgücü niteliğinin geliştirilmesi*

Hedef 3- *Bölgenin stratejik sektörlerinde tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulması ve kümelenme politikalarının izlenmesi*

TRC2 Bölgesi ülkenin düşük gelirli bölgeleri arasında olmasına karşın, Diyarbakır başta olmak üzere metropolleşme sürecindeki merkezlerdeki kentsel ekonomilerin etkisi, genç nüfus ve işgücü potansiyeli, doğal kaynaklar ve tarım potansiyeli ile ekonomik canlılığın ve dinamizmin bulunduğu bir bölgedir. Yapılan iktisadi analizlerde bölge ekonomisinde son 4 yılda hızlı gelişmelerin olduğu; sanayi sektörlerinde uzmanlaşma ve yığılmaların artmasının yanı sıra kentsel gelişme, talep koşulları, inşaat ve bölgeye gelen yatırımların da etkisi ile başta tekstil ve giyim eşyaları ile mobilya olmak üzere aşağıdaki tabloda yer alan sektörlerin hızlı büyüme gösterdiği görülmüştür. Bölgede uzmanlaşma ve nitelikli yığılmalar gösteren, kümelenme olanakları açısından ele alınılabilecek olan bu sektörler bölgenin temel sektörleri olup, emek yoğun ve katma değerli üretim yapısına sahip yükselen sektörler de bölgede geliştirilecek stratejik sektörler olarak değerlendirilmektedir.

Strateji 1- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da temel (uzmanlaşmış) ve yükselen sektörlere yönelik ihtisas üretim alanlarının kurulmasıyla bu sektörlerde yığılmaların ve ihtisaslaşmanın teşvik edilmesi, tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulmasıyla sektörlerin rekabet güçlerinin artırılması*

TABLO 4- BÖLGE İLLERİNDE STRATEJİK SEKTÖRLER

BÖLGE İLLERİNDE STRATEJİK SEKTÖRLER		
	Temel Sektörler	**Yükselen Sektörler**
Diyarbakır	Gıda Ürünleri İmalatı	Tekstil Ürünleri ve Giyim Eşyaları İmalatı
	Metalik Olmayan Mineral Ürünleri İmalatı	Mobilya Ürünleri İmalatı
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	Elektrikli Teçhizat İmalatı
	Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	Makine ve Ekipman İmalatı
Şanlıurfa	Gıda Ürünleri İmalatı	Mobilya Ürünleri İmalatı
	Tekstil Ürünleri İmalatı	Giyim Eşyaları İmalatı
	Metalik Olmayan Ürünler İmalatı	Ana Metal Sanayi
	Makine ve Ekipman İmalatı	Elektrikli Teçhizat İmalatı
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı

Bu kapsamda Diyarbakır ve Şanlıurfa'da aşağıda bulunan ihtisas sanayi alanlarının kurulması önerilmektedir:

Alt Strateji 1- *Diyarbakır'da Tekstil İhtisas OSB, Tekstil İŞGEM ve Tarım İhtisas OSB kurulması,*

Proje 1- *Diyarbakır'da Tekstil İhtisas OSB Kurulması*

Proje Adı	**Uygulanacağı Yer**	**Sorumlu Kuruluş**	**Destekleyici Kuruluş**
Diyarbakır Tekstil İhtisas OSB Kurulması Projesi	Diyarbakır	DTSO, Diyarbakır Tekstil SS Yapı Kooperatifi	Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, GÜNTİAD, KKA

Alt Strateji 2- *Şanlıurfa'da Gıda OSB ve Gıda İhtisas KSS kurulması,*

Alt Strateji 3- *Şanlıurfa'nın Birecik ve Viranşehir ilçelerinde tarıma dayalı ihtisas KSS kurulması,*

Alt Strateji 4- *Diyarbakır'ın Bismil ve Silvan ilçelerinde tarıma dayalı ihtisas KSS kurulması.*

Strateji 2- *Bölgenin stratejik sektörleri ile bağlantılı olan, bölgedeki gelişmeler ve devam eden yatırımlar doğrultusunda talep artışı yaşanmış ürünlerin imalatına yönelik sektörlerde tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulması*

Bu kapsamda ele alınacak sektörler:

- Et ve Süt Ürünleri İmalatı Tedarik ve Değer Zinciri
- Yapı Malzemeleri ve Kimyasalları İmalatı Tedarik ve Değer Zinciri
- Tarım Makineleri ve Ekipmanları Tedarik ve Değer Zinciri
- Sulama Ekipmanları Üretimi Tedarik ve Değer Zinciri

Strateji 3- *Sektörlerin gelişimini destekleyecek olan nitelikli işgücünün tedariki için ara eleman, teknisyen ve yönetici kademelerindeki personele yönelik eğitim olanaklarının meslek lisesi, yüksekokul ve kurslar aracılığı ile sağlanması*

Proje 2- *Şanlıurfa Evren Sanayi Sitesinde Şanlıurfa Teknoloji Geliştirme ve Eğitim Merkezinin (ŞUTGEM) kurulması (Bkz 2. Gelişme Ekseni).*

Strateji 4- *Bölgede sanayi üretimini destekleyici, üretim öncesi ve sonrası üretim aşamalarını tamamlayıcı hizmetler (ulaştırma, lojistik, tanıtım, pazarlama, kurulum, servis vb.) sektörünün geliştirilmesi ve bu kapsamda Diyarbakır ilinin Bölgenin hizmet merkezi olması*

Strateji 5- *Stratejik sektörlerde Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi*

Strateji 6- *KOBİ'ler ve mikro işletmelerin desteklenmesi, modern tekniklerle üretim yapmalarının teşvik edilmesi*

Strateji 7- *Stratejik sektörlerde kümelenme politikalarının izlenmesi*

Amaç 4

KOBİ'lerin Rekabet Güçlerinin Artırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi

Değişen pazar şartlarına hızlı adapte olarak ekonomiyi dinamik kılan KOBİ'lerin, ekonominin rekabet gücü ve verimlilik düzeyi yüksek, istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasında ve istihdamın artırılmasındaki rolü çok büyüktür. Bunun yanında KOBİ'lerin gelir dağılımı üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. TRC2 Bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerin yüzde 99,9'u KOBİ niteliğindedir. Bölgedeki KOBİ'ler genel olarak kapasite kullanım oranı düşük, beşeri ve teknolojik altyapısı yetersiz, kurumsallaşmamış, mikro ve küçük ölçekli işletmeler şeklindedir. Yönetim becerilerindeki eksiklikler, planlama, pazarlama ve finansman alanında yaşanan sorunlar işletmelerin düşük kapasitede çalışmalarının temel nedenleri arasındadır. KOBİ'lerin ekonomik büyüme içinde etkin rol alabilmeleri için kurumsal kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

Bölgesel ekonomilerde girişimcilik ve girişimcilik kültürünün önemi artmaktadır. Girişimcilik ve girişimcilik kültürü, ekonomik büyümenin sağlanması ve yeni iş alanları ve istihdam olanaklarının imkânlarının oluşturularak bölgede üretkenlik ve katma değerin artırılması için önemlidir. Bölge merkezlerinde kentsel ekonomilerin büyüklüğü, nüfus ve işgücü potansiyeli girişimciliği destekleyen bir ortam sunmaktadır. Bölgede girişimciliğin desteklenmesi ile başta kadınlar olmak üzere, akademik ve iş dünyasından girişimcilerin ekonomiye kazandırılması hedeflenmektedir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)'nda kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması, alt yapılarının geliştirilmesi, kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda işletmelerin dışa dönük, dinamik ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması amaç olarak ifade edilmiştir. Girişimciliğin Geliştirilmesi stratejisi ile girişim sermayesi sisteminin fon kaynaklarının artırılması ve yaygınlaştırılması, kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde girişimciliğin teşvik edilmesi, bu kapsamda finansman modellerinin geliştirilerek bunların hukuki altyapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılmasının amaçlandığı belirtilmektedir. "KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması, girişimciliğin desteklenmesi ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesi" stratejisi ile girişimlerin desteklenmesi, bölgenin içsel dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve KOBİ'lerin yönetim becerileri ile üretim ve kalite süreçlerinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir:

Hedef 1- *KOBİ'lerde Kurumsallaşmanın Sağlanması ve Rekabet Gücünün Artırılması*

Strateji-1 *KOBİ'lerde kurumsallaşma sağlanabilmesi için teknik bilgi ve finansman desteğinin sağlanması*

Strateji-2 *KOBİ ve mikro işletmelerin geliştirilmesi*

Strateji-3 *KOSGEB'in İşbirliği Güç Birliği Destek Programının (5 firmanın bir araya gelmesi şartının GAP illeri için 3 firma olarak revize edilerek) uygulanması ve KOBİ'lerin işbirliklerinin teşvik edilmesi*

Strateji-4 *KOBİ'lerin finansman kaynaklarına erişebilirliğinin kolaylaştırılması, KOSGEB, Kalkınma Bankası, Ticari Bankalar, Kalkınma Ajansı ve diğer kaynaklar tarafından verilen desteklerin çeşitlendirilmesi (faizsiz veya düşük faizli işletme kredileri, makine-teçhizat kredileri, ihracat desteği gibi...)*

Strateji-5 *KOBİ'lerde Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri ile ihracat artışlarının teşvik edilmesi, KOSGEB bünyesinde TEKMER kurulması*

Strateji-6 *KOBİ'lerde uzmanlaşma ve markalaşmayı sağlayacak teknik bilgi ve finansman desteğinin sağlanması*

Strateji-7 *Kurulacak ihtisas KSS veya OSB'lerde firmalar için belirli kalite yönetim sistemlerinin tanımlanması ve zorunlu tutulması*

Hedef 2- *Bölge İllerinde Girişimciliğin Desteklenmesi ve İçsel Kaynakların Harekete Geçirilmesi*

Strateji-1 *Bölgesel Girişim-Risk Sermayesi Fonu oluşturularak girişimcilere yönelik özel mali ve teknik destek programlarının oluşturulması*

Strateji-2 *Bölgede Kredi Garanti Fonu'nun (KGF) etkin bir şekilde kullanılması, tanıtım ve bilgilendirmelerin yapılması*

Strateji-3 *Bölge illerinde girişimcilik ve iş kurma eğitimlerinin verilmesi, girişimcilik bilincinin geliştirilmesi*

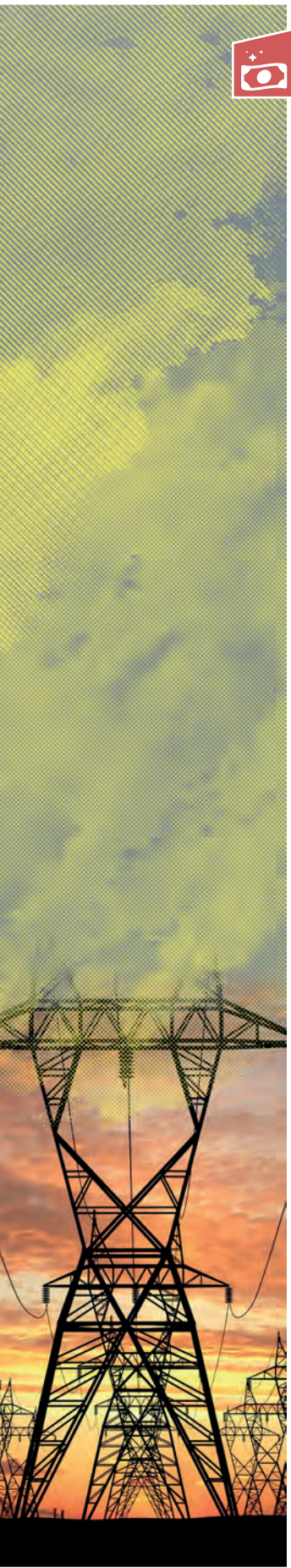
Strateji-4 *Girişimcilere yönelik uygun yatırım alanlarının belirlenmesini sağlayacak "Farkındalık Programları"nın oluşturulması*

Strateji-5 *KOSGEB ve Kalkınma Ajanslarının işbirliği ile girişimcilerin finansman desteklerine ulaşmasının kolaylaştırılması, girişimci sertifikası olan adayların kredi desteklerinden yararlandırılması*

Strateji-6 *Diyarbakır'da Girişim-Park ve Girişim Ofis modelli kuluçka merkezlerinin kurulması*

Strateji-7 *Diyarbakır'da kuruluş süreci devam eden Tekstil İhtisas OSB içinde Tekstil İŞGEM kurulması*

Amaç 5 *İş ve Yatırım Ortamının İyileştirilmesi*

Bölgenin yatırım çekme konusunda karşılaştığı en büyük engeller sanayi altyapısının yetersiz olması ve özellikle Diyarbakır'a yönelik ülke genelinde oluşmuş negatif imaj sorunudur. Diyarbakır'da mevcut organize sanayi bölgesinin doluluk oranı yüzde 92'dir ve halihazırda çok sayıda altyapı ve üstyapı eksiklikleri bulunmaktadır. OSB'ye yönelik olarak il içinden yapılan çok sayıda sanayi parseli talebi karşılanamazken, yeni yatırım teşvik sistemi ile birlikte bölge illerine yoğun yatırım talebi gelmekte, ancak uygun sanayi parseli eksikliği nedeniyle yatırım fırsatları kaybedilmektedir. Halihazırda Diyarbakır'da ilave OSB alanının açılması için çalışmalar devam etmektedir. Ancak ilave alanın faaliyete geçmesi dahi ihtiyaca yeterli cevap vermeyecek olup, ilde ivedilikle ikinci OSB ile yeni küçük sanayi sitelerinin kurulması gerekmektedir.

Bölgenin bölge dışından yatırım, nitelikli işgücü ve turist gelişlerini çekmede karşılaştığı en büyük sorun özellikle Diyarbakır için olumsuz imaj sorunudur. Diyarbakır ilinin olumsuz imaj sorunu, ilin cazibe merkezi olabilmesi, yatırım çekmesi ve diğer hususlar açısından en büyük dezavantajı durumundadır. Bu sorunun temel nedeni; özellikle ulusal basında bölgenin yanlış tanıtılması ve kamuoyunda bölge içinde var olmayan bir güvenlik sorunu algısının oluşturulmasıdır. Bölgenin köklü kültürü, doğal kaynakları ve sosyo-ekonomik potansiyellerine rağmen, yatırım olanakları etkili bir şekilde tanıtılamamakta ve bunun neticesinde bölgeye gelen yatırımlar da düşük seviyelerde kalmaktadır.

Günümüzde rekabet koşullarının değerlendirilmesinde şehirlere yapılan vurgu artmaktadır. Artık ülkeler yerine kentlerin rekabeti öne çıkmakta ve kentler/bölgeler uluslararası sermaye ve nitelikli işgücünü çekmek için birbiriyle yarışmaktadırlar. Etkin altyapı hizmetleri, insan sermayesi, sosyal sermaye ile yüksek yaşam kalitesi olanağı sunan kentler rekabet avantajına sahip olmakta ve gelişmede öne çıkmaktadır. İllerin rekabet gücü sıralamalarının yapıldığı faklı çalışmalarda; Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri erişilebilirlik, altyapı gibi alanlarda ülkenin rekabetçi illeri arasındayken eğitim başta olmak üzere demografik yapı ve beşeri sermaye ile sosyal yaşam konularındaki sıralamalarda son sıralara düşmektedir. Bu nedenle bölge illerinin yaşam kalitesinin artırılması için beşeri sermayenin yükseltilmesi, sosyal yaşam olanakları ile kentsel çekiciliğin artırılması gerekmektedir.

Bölge vizyonuna ulaşılması ve bölge kalkınmasının sağlanması için beşeri ve sosyal sermayede dönüşüm gerekmektedir. Bölgedeki yetişmiş insan kaynakları potansiyeli yapılan yatırımların karar süreçlerinde göz önünde bulundurulan öncelikli unsurlardandır. Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde yeni yatırım alanlarına yönelik, kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması için uygun mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi, işgücü talebine uyumlu insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Bölgesel gelişmede erişilebilirlik ve diğer merkezlerle bağlantılılığın önemli bir yeri vardır. Yerleşimler arası ilişkiler, bölgeler ve kentlerin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısı bakımından görece rekabetçidir. Planlanan Diyarbakır Havalimanının yapımı, Mersin limanına erişimi sağlayacak olan Mürşitpınar sınır kapısı-Şanlıurfa demiryolu bağlantısı ile Diyarbakır-Şanlıurfa demiryolu bağlantısı, Şanlıurfa-Mardin-Habur otoyolu ile Diyarbakır otoyol bağlantısı, Diyarbakır-Sivas-Ankara hızlı tren bağlantısı, Diyarbakır-Erzincan-Trabzon hızlı tren bağlantısı yatırımları ve önerilen yatırımlar ile bölgenin erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısında rekabetçi konumunu güçlendireceği öngörülmektedir.

Hedef 1- *Bölge Merkezlerinde Organize Çalışma Alanları Altyapısının Tamamlanması*

"Bölge merkezlerinde organize çalışma alanları altyapısının tamamlanması" hedefi aynı gelişme ekseni altındaki 3. amaç ve 3. gelişme ekseni altında ele anılan 1. amaç ile ilişki içindedir. Bu kapsamda bölgede ulaşılması gereken hedefler genel hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:

Strateji 1- *Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri öncelikli olmak üzere başta sanayi, tarım, hayvancılık, ticaret, lojistik, ulaştırma ve diğer hizmetlerde organize/düzenli çalışma alanlarının oluşturulması ve mevcut çalışma alanlarının altyapılarının güçlendirilerek kapasitelerinin artırılması*

Strateji 2- *Organize çalışma alanlarında işletmelerin ve girişimcilerin ortak kullanımına açık laboratuar, araştırma ve eğitim merkezlerinin olması*

Hedef 2- *Kentsel İmaj Yönetimi ve Markalaşma Stratejisi ile Bölgeye Yönelik Oluşmuş Olumsuz İmajın Ortadan Kaldırılması*

Strateji 1- *Diyarbakır'ın kültürel zenginliği ile öne çıkması, kültür varlıklarının korunması ve turizm yoluyla ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının sağlanması*

Strateji 2- *Başta Diyarbakır için olmak üzere bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması için Kentsel İmaj Yönetimi ve Markalaşma Stratejisinin oluşturulması ve uygulamaya konulması*

Strateji 3- *Ulusal basın-yayın organlarında yazılı ve elektronik olanaklarla tanıtım faaliyetlerinin periyodik olarak sürdürülmesi*

Hedef 3- *Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi ve Kentsel Çekiciliğin Artırılması*

Strateji 1- *Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri başta olmak üzere, kentlerin cazibesini artırmak amacıyla kentsel estetik ve kalitenin artırılmasına yönelik özel projelerin uygulanması*

Strateji 2- *Tarihi mekânların kentsel yaşama kazandırılmasına yönelik gerekli restorasyon, çevre düzenlemeleri ve işlevlendirme projelerinin uygulanması*

Strateji 3- *Kentsel altyapının erişilebilirlik, kesintisiz hizmet sunumu, sıhhi altyapı alanlarında iyileştirilmesinin öncelikli olarak sağlanması*

Strateji 4- *Kentsel alanlarda sosyal ve kültürel donatılar, rekreasyon olanakları ve sportif aktivite alanları ihtiyacının özel programlar aracılığı ile karşılanması*

Hedef 4- *Erişilebilirlik ve Bağlantılılığın Sağlanması*

Strateji 1- *Bölge illerinin gerek ulusal gerek uluslararası erişilebilirlik ve bağlantılılığının artırılması için, Diyarbakır havalimanının uluslararası uçuşlara açık olarak hizmet vermesinin sağlanması, havayolu taşımacılığında çevre bölgeler ve görece yakın merkezler ile uçuşların yapılması*

Strateji 2- *Demiryolu ulaşımında hız ve kalitenin artırılması ile bölge illeri ve bölgenin ikincil büyüme merkezleri ile diğer büyüme odağı şehirler ve sınır ötesi merkezlerle bağlantılılığın sağlanması ve etkileşimin artırılması*

Strateji 3- *Karayolu ulaşımında kaliteli ve güvenli ulaşım altyapısının sağlanması.*

Hedef 5- *Beşeri ve Sosyal Sermayenin Dönüştürülmesi*

Strateji 1- *Bölgenin işgücü yapısının mesleki becerilerin artırılması ve hizmet kalitesinin sağlanması temelinde dönüştürülmesi*

Strateji 2- *Kamu hizmetlerinin etkinleştirilmesi, hızlı ve kaliteli hizmet sunumunun sağlanması*

Strateji 3- *İş dünyası, Teknokent ve Üniversitenin bağlantılığı ve koordinasyonunun sağlanması*

Strateji 4- *Kurumlar arası koordinasyon ve işbirliklerinin artırılması*

Hedef 6- *Bölgeye yapılan yeni yatırımlar ile teşvik sisteminin etkilerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması*

Strateji 1- *Yeni teşvik sisteminin bölgeye azami fayda sağlanması amacıyla yatırım destek ve tanıtım çalışmalarının yapılması*

Strateji 2- *Yeni teşvik sisteminin bölge illeri üstündeki etkilerinin düzenli olarak izlenmesi ve ilgili kurumlarla değerlendirmelerin yapılması*

Strateji 3- *Bölgeye sağlanan finansal destekler ile devam eden büyük yatırımların izlenmesi ve bölgeye olan etkilerinin değerlendirilmesi*

EKSEN 2

BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE

Bölgenin sosyal sorunlarına işaret eden, insan kaynaklarının ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, bölgenin temel sorunu olan yoksulluğun giderilmesi, gelir ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan "Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" gelişme ekseni özellikle 1. ve 3. eksen ile bütünlük arz etmektedir.

TRC2 Bölgesi genç ve dinamik nüfus yapısı ile Türkiye'nin yakaladığı demografik fırsat penceresinden, doğru sosyal politikalarla en çok yararlanabilecek bölgelerden biri konumundadır. Genç nüfus oranının Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu Bölgede beşeri sermayenin geliştirilmesi önemli bir fırsat olduğu kadar müdahale edilmesi gereken öncelikli sosyal politika alanlarından biridir. Sosyo-ekonomik olarak oldukça geri sıralarda yer alan Bölgenin, kalkınmasını hızlandırması ve diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltması için eğitim aracılığıyla beşeri sermayesini güçlendirmesi öncelikli amaçlardan biridir. Bunun için yetişkin nüfusun okuryazarlık oranının iyileştirilmesi kadar başta kız çocukları olmak üzere örgün eğitimin her kademesinde okullaşma oranının arttırılması önem arz etmektedir. Eğitim kurumlarındaki fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi, bölgede deneyimli eğitmenlerin görev yapmalarının sağlanması

ve öğretmen sirkülasyonunun azaltılması ile eğitim kalitesinin arttırılması beşeri sermayenin güçlendirilmesi noktasında bir diğer önemli politika başlığı olarak tespit edilmiştir.

Örgün eğitimde sağlanacak iyileşmenin yanı sıra insan kaynakları niteliğinin iyileştirilmesi, işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında uyumun sağlanması, eğitim programlarının piyasa ihtiyaçlarına göre belirlenmesi, hayat boyu öğrenme yaklaşımından hareketle Bölge insanının iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklere sahip olması için uygun beceri geliştirme ve kişisel gelişim programları ile desteklenmesi, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, uygulamalı eğitim imkanlarının iyileştirilerek nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması, Bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının beşeri sermayeyi güçlendirerek yakalanması noktasında öne çıkan stratejilerdir.

Bölgede, insanlar ve kurumlar arasında güven ve etkin işleyen kurumsal yapıyı ifade eden sosyal sermayenin düşük olması temel sosyal sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Beşeri sermaye ile birlikte sosyal sermayenin de iyileştirilmesi bölgenin daha çok yatırım çekmesi ve kalkınması için öncelikli başlıklardan biridir. Bölgede kurumsal kapasitenin

güçlendirilmesi kadar kurum-kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin arttırılması da sosyal sermayenin güçlendirilmesi için öncelikli hedeflerdir.

Bölge işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi ekonomik sorunlardan kaynaklanan pek çok sosyal sorun ile karşı karşıyadır ve bu noktada sosyal hizmet sunumu diğer pek çok bölgeye göre TRC2 Bölgesinde çok daha kritik bir öneme sahiptir. Beşeri ve sosyal sermayenin düşük olduğu Bölgede sosyal hizmet sunum kalitesinin iyileştirilmesi hem Bölgede kronikleşen sosyal sorunların çözümlenmesi hem de ekonomik kalkınmayı beraberinde getirecek olan sosyal iyileşmenin sağlanması için öncelikli amaçlar arasında tanımlanmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve kalitenin arttırılmasının yanı sıra sosyal yardımlarda mükerrerliğin giderilmesi ve hakkaniyetli bir sistemin işlemesi için kurumlar arasında eşgüdümün sağlanması sosyal hizmet sunum kalitesinin iyileştirilmesi amacına ulaşılmasında önem arz eden başlıklardır.

Ülkenin temel sorunlarından olan işsizlik, Bölgede daha da derinleşerek yoksulluğa dönüşmekte, sonrasında da göçe neden olmaktadır. Yüksek nüfus artış hızı dolayısıyla oldukça genç nüfusa sahip olan Bölgede yaşanan işsizlik, özellikle gençleri büyük şehirlere göç etmeye itmekte, kırsalda nüfus kayıplarına yol açmakta, şehirlere göç eden niteliksiz işgücünün güvencesiz, mevsimlik işlerde kayıt dışı çalışmasına neden olmaktadır. Bu da gelir eşitsizliğinin artması ve yoksulluğun kronikleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle Göçün, Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması Bölge için bir diğer öncelikli amaçtır. Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması için dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların, gençlerin ve engellilerin istihdam edilebilirliklerinin arttırılması, özellikle yoksul kesimin sosyal hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması yoluyla yoksunluklarının giderilmesi, kayıt dışı istihdamı azaltıcı tedbirler arasında alınması gerekmektedir. Göçün Azaltılması ve Göç Sonrası Uyumun Kolaylaştırılması için ise özellikle yoğun göç veren dezavantajlı bölgelerde istihdam olanaklarının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksul haneler için yaşam tarzlarına uygun ucuz konutların üretilmesi, yoğun göç alan mahallelerde sosyal destek merkezlerinin oluşturulması, mevsimlik tarım işçilerinin ve göçerlerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi öncelikli stratejilerdir.

"Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" ekseni 10. Kalkınma Planındaki "Nitelikli İnsan Güçlü Toplum" başlığı ile uyumludur. Orta Vadeli Programdaki (2013-2015) İstihdamın Arttırılması eksenindeki Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Arttırılması, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi eksenindeki Eğitim ve Sağlık Sistemlerinin Geliştirilmesi, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçermenin Sağlanması ve Yoksullukla Mücadele Edilmesi, Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması eksenindeki Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Arttırılması, Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması ekseninde Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi başlıklarıyla paralellik arz etmektedir. Benzer şekilde "Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" ekseni Taslak Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023) belgesinin Bölgesel Gelişme Vizyonu ve Stratejileri altında Mekansal Amaçlar bölümündeki Bölgesel Büyüme Odaklarıyla Geri Kalmış Yörelerde Kalkınmanın Tetiklenmesi başlığı altındaki Beşeri ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi politikası ile uyumludur. Bu eksen oluşturulurken 2013-2017 Taslak GAP Eylem Planının Sosyal Gelişmenin Sağlanması ekseni de dikkate alınmıştır.

Bölgenin sosyal sorunlarına işaret eden, insan kaynaklarının ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, bölgenin temel sorunu olan yoksulluğun giderilmesi, gelir ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan "Beşeri Gelişme ve Sosyal Sermaye" gelişme ekseni kapsamında dört temel amaç belirlenmiştir;

Gelişme ekseni kapsamında dört temel amaç belirlenmiştir:

- **Eğitim Aracılığıyla Ekonomik-Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi:** Bölgenin kalkınmasının hızlandırılması ve diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması için eğitimde altyapı ve kalitenin geliştirilerek beşeri sermayenin güçlendirmesi, insan kaynakları niteliğinin iyileştirilmesi ve işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Kurumsal Kapasitenin İyileştirilmesi:** İnsanlar ve kurumlar arasında güven ve etkin işleyen kurumsal yapıyı tesis etmek için Bölgede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve kurum-kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin arttırılması amaçlanmaktadır.

- **Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi:** Bölgede kronikleşen sosyal sorunların çözümlenmesi ve sosyal iyileşmenin sağlanması için eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve kalitenin arttırılmasının yanı sıra sosyal yardımlarda mükerrerliğin giderilmesi, kurumlar arasında eşgüdümün sağlanarak sosyal hizmet sunum kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

- **Göçün, Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması:** Bölgede dezavantajlı grupları oluşturan kadınların, gençlerin, engellilerin ve yoksulların kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve istihdam edilebilirliğin artırılması yoluyla fırsat eşitliğinin sağlanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması için yoksullukla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi, bu vesileyle Bölgeden yaşanan göçün azaltılması amaçlanmaktadır.

Amaç 1

Eğitim Aracılığıyla Ekonomik-Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi

TRC2 Bölgesi genç ve dinamik nüfusa yönelik eğitim yatırımları yaparak sosyo-ekonomik açıdan geri kalmışlıkla mücadele etmesi, ekonomik ve sosyal alandaki gelişmesini bu vesileyle hızlandırması gereken bir bölge konumundadır. Genç nüfusun yoğun olduğu Bölgede beşeri sermayenin geliştirilmesi, kalkınmanın sağlanması için önemli bir araçtır. Genç nüfus fırsatının değerlendirilmesi, eğitim kalitesinin ve işgücü niteliğinin artırılması, Bölgenin büyümesini ve kalkınmasını olumlu yönde etkileyecektir. Bölgede bugüne kadar ekonomik kalkınmanın istenilen düzeyde olmamasının nedenleri arasında güvenlik sorunları ve altyapı eksikliklerinden kaynaklı yatırım düşüklüğünün yanı sıra bölgede eğitimli nüfusun az olması, eğitim kalitesinin düşük olması ve nitelikli işgücünün bölgede istenilen seviyede olmaması gelmektedir. Bu nedenle Okur-Yazarlık ve Okullaşma Oranlarının İyileştirilmesi, Eğitim Kalitesinin Arttırılması ve İnsan Kaynakları Niteliğinin İyileştirilmesi Bölgenin kalkınması için önem arz eden sosyal politika alanlarıdır.

Hedef 1- *Okur-Yazarlık ve Okullaşma Oranlarının İyileştirilmesi, Eğitim Kalitesinin Arttırılması*

Bölgede 6 yaş ve üzeri nüfus için okuma yazma bilmeyenlerin oranı Türkiye ortalamasının 2 katından fazladır. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan kadın nüfusun; Türkiye genelindeki okuma yazma bilmeyen oranı % 7 iken, Bölgede bu oran % 16,2'ye yükselmektedir. TRC2 Bölgesinde okul öncesi eğitimde Türkiye ortalamasına yakın, ilköğretimde Türkiye ortalamasının da üzerinde bir okullaşma oranı söz konusu iken hem okul öncesi eğitimde hem de ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Bu da eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ortaokul ve ortaöğretim göstergelerine bakıldığında; Bölge Türkiye ortalamasının gerisinde kalmakta, özellikle Şanlıurfa ortaöğretimde oldukça düşük bir profil sergilemektedir. Bölgede hem okullaşma oranının iyileştirilmesi hem de eğitim kalitesinin arttırılması, beşeri sermayenin güçlendirilerek ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması açısından önemli müdahale alanlarıdır. Bu nedenle başta kız çocukları olmak üzere eğitimin her kademesinde çocukların okula erişimini artıracak, sınıf tekrarı ve okul terklerini azaltacak tedbirlerin alınması gerekmektedir. Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamalarının azaltılması, bölgede eğitim kalitesinin arttırılması için önem arz etmektedir. İlköğretimden ortaöğretime geçişlerin ve ortaöğretimde okullaşma oranlarının artırılması için yurt ve öğrenci pansiyonlarının yaygınlaştırılmasına ve kapasitelerinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Eğitimde Türkiye standartlarının yakalanabilmesi için Bölge okullarında fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi, Bölgede deneyimli öğretmenlerin görev yapmalarını sağlayacak ve öğretmen sirkülasyonu azaltacak tedbirlerin alınması gerekmektedir. Türkiye genelinde temel eğitimde taşımalı eğitim uygulaması ile en fazla öğrenci taşınan iller arasında Şanlıurfa ve Diyarbakır yer almaktadır. Taşımalı eğitimde de hizmet kalitesinin iyileştirilmesi bölge için ayrıca önem arz etmektedir. Tüm bu tespitlerden hareketle; bölgede okur-yazarlık ve okullaşma oranlarının iyileştirilmesi ve eğitim kalitesinin arttırılması için aşağıdaki stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Strateji 1- *Yaygın eğitim aracılığıyla okur-yazarlık oranının artırılması*

Strateji 2- *Başta kız çocukları olmak üzere örgün eğitimin her kademesinde okullaşma oranlarının iyileştirilmesi*

Strateji 3- *Okulların fiziki ve teknik donanımının iyileştirilmesi*

Strateji 4- *Taşımalı eğitimde hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, yurt-pansiyon sayısının arttırılması*

Strateji 5- *Bölgede deneyimli eğitmenlerin görevlendirilmesi, öğretmen sirkülâsyonunun azaltılması*

Hedef 2- *İnsan Kaynakları Niteliğinin İyileştirilmesi*

Bireylerin kişisel becerilerini geliştiren, işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, kalite odaklı ve fırsat eşitliğine dayanan bir eğitim anlayışı nitelikli işgücünün yetişmesinde, değişen talep yapısına uygun beceri ve bilgi altyapısının oluşturulmasında, kaynakların verimli olarak kullanılmasında önemli bir role sahiptir. Eğitim seviyesinin ve işgücünün niteliğinin yükselmesi ekonomik gelişmişliği direk etkilemekte, bu nedenle nitelikli işgücünün önemi her geçen gün artmaktadır. Eğitim seviyesinin yanında işgücünün niteliği de işgücü hareketlerinde belirleyici olmakta ve tüm sektörlerde nitelikli işgücüne olan talep artmaktadır. Bölgede sanayide katma değerli ürünlerin yeterince üretilememesi, hizmetler sektöründe hizmet kalitesinin istenilen düzeyde olmamasının nedenlerinden biri nitelikli işgücünün zayıf olmasıdır. Eğitim ve nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi için üniversiteler birincil işleve sahipti. Bu nedenle bölge üniversiteleri ve açılacak olan yeni üniversitelerde eğitim kalitesi ve kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgenin büyüyen ekonomi ve yükselen yaşam kalitesi ile Ortadoğu'nun çekim merkezine dönüşebilmesi için insan kaynakları niteliğinin iyileştirilmesi kritik öneme sahiptir.

Yaşam boyu eğitim faaliyetleriyle Bölgede işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilerek istihdam edilebilirliğinin artırılması ve işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılması, beşeri sermayenin güçlendirilmesi için iş ve yaşama ilişkin bilgi, beceri ve yetenekleri yüksek ve sağlıklı bireylerin yetişmesi önem arz etmektedir. Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyumun arttırılması için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin güçlendirilmesi, eğitim programlarının piyasanın ihtiyaçlarını gözetecek şekilde planlanması gerekmektedir.

Bu amaçla bölgede eğitim ile işgücü piyasası ilişkisini güçlendirmeyi hedefleyen çok ortaklı proje ve programların yürütülmesi, bölge üniversitelerinde bölgenin ihtiyaçlarına uygun yeni eğitim birimlerinin açılması, üniversitelerin fiziki ve teknik kapasitesinin iyileştirilmesi, iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, bölgede öne çıkan gıda ürünleri imalatı, tekstil ürünleri ve giyim eşyaları imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, makine ve ekipman imalatı, ana metal sanayi, mobilya imalatı, elektrikli teçhizat ve fabrikasyon metal ürünleri imalatına yönelik mesleki eğitimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun yanında istihdam bazında sektörel büyümenin yaşandığı konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, bilgi ve iletişim, inşaat, ulaştırma ve depolama, idari ve destek hizmetleri faaliyetleri ile insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde kalitenin arttırılması için bölge üniversitelerinde bulunmayan bölümlerin açılmasına, var olanların eğitim kalitelerinin iyileştirilmesine, mesleki beceri kursları, işbaşı eğitimleri, uygulamalı eğitim merkezleri ve stajlarla teorik bilgilerin pratikle desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri başta olmak üzere mesleki beceri kazandırma, meslek değiştirme ve geliştirmeyi kapsayan işgücü yetiştirme programlarının yaygınlaştırılması, bu programların etkinliğinin arttırılması, stratejik sektörlerin ihtiyaç duyduğu ara eleman ve yöneticileri yetiştirmeye yönelik meslek liseleri, meslek yüksekokulları ve yaygın eğitim olanaklarının artırılması ve tüm bu çalışmaların koordinasyonun sağlanması için İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının etkinliğinin artırılması ele alınması gereken müdahale alanlarıdır. Girişimciliği desteklemek ve bu kültürün bölgede yaygınlaşmasını sağlamak için kendi işini kurmak isteyenlere yönelik eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri verilmesi, hibe-kredi destekleri sağlanması ve girişimcilik programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. İnsan Kaynakları Niteliğinin İyileştirilmesi hedefine ulaşılması için yukarıda yapılan tespitlerden hareketle aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Bölge üniversitelerinin eğitim kalitesini artırmaya yönelik yatırımların yapılması ve bölgenin kalkınma hedefleri doğrultusunda üniversitelerin kapasitenin geliştirilmesi*

Strateji 2- *İşgücü piyasası ve eğitim kurumları arasındaki iletişim ve işbirliğinin arttırılması*

Strateji 3- *Mesleki ve yaygın eğitim programlarının piyasa ihtiyaçlarına göre oluşturulması*

Strateji 4- *İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının etkinliğinin artırılması*

Strateji 5- *Beceri geliştirme-kişisel gelişim programlarının ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması*

Strateji 6- *Uygulamalı eğitim ve staj imkanı sunan merkezler aracılığıyla nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması*

Proje 1- *Şanlıurfa Teknoloji Geliştirme ve Eğitim Merkezi (ŞUTGEM)*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Şanlıurfa Teknoloji Geliştirme ve Eğitim Merkezi (ŞUTGEM)	Şanlıurfa Evren Sanayi Sitesi	Evren Sanayi Sitesi Kooperatif Başkanlığı Ticaret ve Sanayi Odası Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü	Karacadağ Kalkınma Ajansı Harran Üniversitesi Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü MEKSA Vakfı

Amaç 2 *Kurumsal Kapasitenin İyileştirilmesi*

Kurumlar arası güven ve işbirliği, sosyal sermayeye ilişkin en önemli göstergelerden biridir ve sosyal sermaye ile ekonomik kalkınma arasında güçlü bağ bulunmaktadır. Türkiye ve bölgede de sosyal sermaye seviyesi düşüktür ve 2000-2010 yılları arasında bölgenin sosyal sermaye endeks değeri daha da gerilemiştir. Çalıştaylar sırasında elde edilen geri bildirimler ve TRC2 Kurumsal Yapı ve İşbirliği İlişkileri Ağ Analizine göre bölge halkı bölgede işbirliği kültürünün ve kurumsal koordinasyonun istenen düzeyde olmadığını düşünmektedir.

Kurumlar arasında iletişim kanallarının gelişmediği, birlikte iş yapabilme kültürünün yerleşmediği ve güvenin hâkim olmadığı toplumlarda, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması güçleşmektedir. Hizmet kalitesinde düşüşe neden olan sosyal sermaye eksikliği yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin güçlendirilmesi, bölgenin sosyal sermayesinin arttırılması için öncelikli hedefler olarak tanımlanmıştır.

Hedef 1- *Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi*

Toplumsal hayatta yaşam kalitesine doğrudan etki eden kamu hizmetleri, gerek devlet eliyle gerekse sivil toplum kuruluşlarının rol almasıyla gerçekleşmektedir. Bu hizmet sunumlarının kalitesinin artırılması için hizmet sunumunda rol alan kesimlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi önemlidir. Bölgede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için kamu kurumlarında stratejik yönetim anlayışının yaygınlaştırılması, hesap verebilirlik anlayışının oluşturulması, planlamadan izleme ve değerlendirmeye kadar her aşamada hizmet kalitesinin yakalanmaya çalışılması, performans hedeflerinin belirlenmesi, kamu hizmetlerinin hız ve kalitesinin artırılması ile katılımcılık, şeffaflık ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması gerekmektedir. Aynı zamanda politika oluşturma ve karar alma süreçlerini güçlendirmek için daha sistematik ve güvenilir veri, istatistik ve bilgi üretimi sağlamak üzere bilgi yönetim sistemi ve coğrafi bilgi sistemleri altyapısının kurulması ihtiyacı söz konusudur.

Kamu kurumları kadar yerel yönetimlerin ve STK'ların da güçlendirilmesi, karar süreçlerine katılımlarının arttırılması bölgede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesinin gerekleri arasındadır. Yerelin sorunlarını ve ihtiyaçlarını doğru tespit ederek çözüm üretme noktasında merkezi kurumlara göre daha hızlı hizmet üretmesi nedeniyle yerel yönetimlerin hizmet kalitesinin ve yetkinliklerinin arttırılmasına önem verilmesi, bunun için de insan kaynaklarının iyileştirilmesi ve finansman kaynaklarının arttırılması gerekmektedir.

Toplumsal bütünleşmede önemli rol oynayan, kalkınma sürecine tüm kesimlerin müdâhil olmasının aracı olan STK'lar için örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan ortamların yaratılması, mevzuatta iyileştirmeler yapılarak uygulamada yaşanan aksaklıkların giderilmesi ihtiyacı söz konusudur. STK'ların sosyal ve ekonomik hayata daha fazla katılarak yerelin ihtiyaç ve sorunlarına çözüm sunabilme potansiyellerini kullanmalarını kolaylaştıracak tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bölgede STK'ların daha aktif hale gelmesi, faaliyet ve programlarının hesap verilebilir ve şeffaf olması kadar finansman, insan kaynağı ve teknolojik altyapı yetersizlikleri noktasında güçlendirilmesi de önemini korumaktadır. Yukarıda belirtilmiş olan tespitlerden hareketle bölgede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Kurumların hızlı ve kaliteli hizmet sunumu için kapasitesinin arttırılması*
Strateji 2- *Yerel yönetimlerin ve STK'ların güçlendirilmesi*
Strateji 3- *Kamu kurum ve kuruluşları için bilgi yönetim sistemi ve coğrafi bilgi sistemleri altyapısının kurulması*
Strateji 4- *Yatırım Destek Ofislerinin kapasitesinin artırılması*

Hedef 2- *Kurum ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon ve İşbirliğinin Güçlendirilmesi*

Kurum ve kuruluşlar tarafından kaliteli ve kesintisiz hizmet sunumunun sağlanması için kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kaynak ve zaman israfının önüne geçebilmek için faaliyetleri birbirine yakın olan kurumların eşgüdüm içerisinde çalışması ve faaliyetlerinin birbirini tamamlar nitelikte planlanması ve uygulanması önem arz etmektedir.

Bölge Planı hazırlıkları kapsamında gerçekleştirilen TRC2 Kurumsal Yapı ve İşbirliği İlişkileri Ağ Analizi sonuçları, Bölgede ortaklık ve işbirliği kültürünün zayıf olduğunu göstermektedir. Ağ Analizi çalışması kapsamında yapılan anket çalışmasına katılan katılımcılara göre Diyarbakır'da kurumlar arası ortaklık ve işbirliği önündeki en büyük engel "finansal kaynakların kısıtlı olması" iken Şanlıurfa'da "nitelikli insan kaynakları eksikliği"dir. Diyarbakır'da "kurumlar arası güvensizlik" Şanlıurfa'ya göre daha fazla belirtilirken, Şanlıurfa'da "kişisel çıkarların kurumsal vizyonun önüne geçmesi" vurgulanmaktadır. Çalışma bütününde Bölgede ortaklık ve işbirliği önündeki engeller; koordinasyon yetersizliği, ortaklık kültürünün bulunmaması, kurumlar arası iletişim eksikliği, iletişim ağlarının olmaması, yasal kısıtlar ve bürokrasi, siyasi düşünce ayrılıkları, güven bunalımı, STK'ların

işbirliği süreçlerinde yer almaması/alamaması, yöneticiden/personelden kaynaklanan sorunlar ve personel eksikliğinden kaynaklanan sorunlar olarak tanımlanmıştır.

Kurumlar arası işbirliğini geliştirmek için Diyarbakır'da en çok "işbirliği kültürünü konu alan panel konferans ve çalıştaylar düzenlenmesi", Şanlıurfa'da ise "İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü veya Kalkınma Ajansı gibi kuruluşların görev alması" önerileri ön plana çıkmıştır.

Bölgede kurumlar arasında ortaklık ve işbirliği geliştirmek için getirilen diğer öneriler ise; koordinasyondan sorumlu kurum-kuruluşların etkinliğinin artırılması, kurumlar arası iletişim kanallarının geliştirilmesi, ilgili alanlarda toplantı/çalıştaylar düzenlenmesi, ilgili alanlarda kurumlar arası işbirliği protokolleri yapılması ve yürütülmesi, temel düşünce ve bakış açısı farklılıklarının giderilerek kamu hizmetlerine ve bölgesel kalkınmaya odaklanılması, yerel yönetişimin geliştirilmesi, STK'ların etkinliğinin artırılması, ortaklık için finansal desteklerin artırılması, destek mekanizmalarının şeffaflaşması ve işbirliği kültürünü geliştirmek için eğitimler verilmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu tespitlerden hareketle Kurum ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon ve İşbirliğinin Güçlendirilmesi için aşağıdaki stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Strateji 1- *İşbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla kurumların finansal kaynaklarının ve insan kaynaklarının iyileştirilmesi*

Strateji 2- *Ortaklık ve işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik farkındalık yaratılması*

Strateji 3- *Koordinasyondan sorumlu kurum-kuruluşların etkinliğinin artırılması*

Amaç 3 *Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi*

İstihdam olanaklarının yetersizliği ve işsizlikten kaynaklı yoksulluk, gelir eşitsizliği ve mevsimlik işçilik gibi önemli sosyal sorunların yoğun yaşandığı TRC2 Bölgesinde sosyal hizmet sunumu kalitesinde de sorunlar yaşanmaktadır.

Sosyal politika çalıştayları anket sonuçlarına göre; sosyal hizmet ve politika alanında hizmet veren kurumların yetersizlikleri ve kurumlar arası sorunlar olarak tanımlanabilen kurumsal ve yönetimsel engeller ile bölgenin ekonomik, siyasal ve kültürel sorunları Bölgede sosyal hizmet sunum kalitesinin artırılmasının ve sosyal sorunlara çözüm üretilmesinin önündeki belli başlı engellerdir.

Kurumsal ve yönetimsel engeller; maddi kaynak sıkıntısı, kurumlar arası koordinasyon sorunları, sürdürülebilir sosyal politikalar üretememe, nitelikli insan kaynağı sıkıntısı, sosyal hizmetlerin her kesime eşit-doğru koşullarda ulaşamaması ve kurumların nitelikli hizmet verme kapasitesi olmaması olarak tespit edilmiştir. Sosyal hizmet sunumunda eğitim ve sağlık hizmetleri en önemli hizmet alanlarıdır. Eğitimde hizmet kalitesinin arttırılması "Eğitim Aracılığıyla Ekonomik-Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi" amacı altında ele alındığından "Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi" amacı başlığı altında Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi ve Sosyal Hizmet Sunumu Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Arttırılması ana hedefler olarak belirlenmiştir.

Hedef 1- *Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi*

Hastane sayısı bakımından TRC2 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölge içerisinde 17. sırada, yatak kapasitesi açısından 14. sıradadır. Diyarbakır'daki yatak kapasitesi Türkiye ortalamasına çok yakın iken, Şanlıurfa ortalamanın oldukça altındadır. Bu nedenle Şanlıurfa'da sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına için hastane yatak sayısının ve personelin sayısının artırılması, pediatri kalp-damar cerrahisi, kardiyoloji, fizik tedavi hastanesi gibi merkezlerin kurulması gerekmektedir. Diyarbakır ilinin hem çevre illere hem de Irak ve Ortadoğu'ya sağlık hizmeti sunuyor olması nedeniyle Şanlıurfa'dan farklı bir profil çizmektedir. Diyarbakır'ın sağlık hizmetlerinde yakaladığı bu fırsatı fizik tedavi, psikiyatri, kardiyoloji, pediatri kalp-damar cerrahisi gibi ihtisas hastaneler ile tıbbi genetik tanı merkezleri alanlarında yatırımlar yaparak güçlendirmesi ve hizmet kalitesini arttırması önem arz etmektedir.

Genç nüfusun oldukça yaygın olduğu bölgede önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla Aile Sağlığı Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezleri sayısının arttırılması, Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezlerinin güçlendirilmesi, mobil hizmet araçlarının temin edilmesi, sağlık personeli ile vatandaşların sağlık bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin arttırılması, Diyarbakır'da Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezinin (UMATEM) güçlendirilmesi, Şanlıurfa'da aynı merkezin kurulması gerekmektedir. Sosyal politika il ve ilçe çalıştayları esnasında madde bağımlılığı öncelikli sorunlar arasında tespit edilmiştir. Hem il merkezlerinde hem de büyük ilçelerde rehabilitasyon merkezleri ihtiyacı söz konusudur. Özellikle ilçelerde sağlıklı gıda ve taze meyve-sebze temininde sorun yaşanması, gıda denetimlerinin yetersiz olması sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Toplumda halk sağlığı ve çevre sağlığı bilincinin düşük olması, aile hekimliği konusunda yeterince bilgi sahibi olunmaması da sağlık alanında yaşanan diğer sorun alanıdır. Bu tespitlerden hareketle Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Sağlık kuruluşlarının hizmet kapasitesinin ve kalitesinin arttırılması*

Strateji 2- *Önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması*

Strateji 3- *Madde bağımlılığını önleyici ve tedavi edici hizmet sunumunun yaygınlaştırılması*

Strateji 4- *Sağlıklı gıda tüketimine yönelik hizmet ve denetimlerin iyileştirilmesi*

Strateji 5- *Toplumda halk sağlığı, aile hekimliği ve çevre sağlığı konusunda farkındalık yaratılması*

Strateji 6- *Bölgede tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler sektörlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarına yönelik hukuki, idari ve teknik düzenlemeler ile eğitim, bilinçlendirme, kılavuz yayınlama gibi faaliyetlerin yapılması*

Strateji 7- *Bölgede ortak sağlık güvenlik birimleri ve iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumlarının yaygınlaşması ile İSG hizmetlerinin iyileştirilmesi*

Strateji 8- *Bölge Üniversitelerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili lisans, yüksek lisans programlarının açılması*

Hedef 2- *Sosyal Hizmet Sunumu Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Arttırılması*

Bölgedeki yüksek işsizlik oranı, yoksulluk ve yoğun göç hareketleri pek çok sosyal soruna yol açmakta, bu durum sosyal hizmet sunumunun erişilebilirliğini ve kalitesini önemli kılmaktadır. Bölgede sosyal uyum ve bütünleşmenin sağlanması için sosyal hizmet sunumunun rasyonel bir şekilde planlanması, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması öncelikli müdahale alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet sunumunun iyileştirilmesi için ilk etapta hizmet ihtiyacının tespit edilmesi, bu amaçla araştırmalar yapılması ve her il için "Sosyal Hizmet Ana Planı" hazırlanması gereklidir. Sosyal hizmetlerde eşgüdümün sağlanması, yardımlarda mükerrerliğin önlenmesi için sosyal hizmet ve sosyal yardım sunan kurumlar için SOYBİS kullanımının yaygınlaştırılması, Sosyal Yardım İzleme Komitesi oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye genelinde sosyal hizmet uzmanı sayısı yetersizdir. Aynı sorun bölgede de yaşanmakta, sosyal hizmet sunan kurumlardaki personel sayısının ve niteliğinin yetersiz olması bölgede sosyal hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal hizmet sunumunu kapasitesini ve kalitesini artırmak ve bu alandaki nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla bölge üniversiteleri bünyesinde "Sosyal Hizmet Bölümleri" açılmalıdır. Bölgede sosyal hizmet merkezleri sayısının arttırılması, bu merkezler aracılığıyla hem eğitim danışmanlık hizmetlerinin sunulması hem de sosyal yardımların izlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu tespitlerden hareketle Sosyal Hizmet Sunumu Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Arttırılması hedefine ulaşılabilmesi için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Hizmet ihtiyacının tespitine yönelik araştırmalar yapılması*

Strateji 2- *Sosyal hizmetlerde eşgüdümün sağlanması, yardımlarda mükerrerliğin önlenmesi*

Strateji 3- *Sosyal hizmet sunumunun yaygınlaştırılması ve kalitesinin arttırılması*

Strateji 4- *Bölge üniversiteleri bünyesinde "Sosyal Hizmet Bölümleri"nin açılması*

Strateji 5- *Bölgede Sosyal Hizmet Merkezleri sayısının arttırılması*

Amaç 4 *Göçün, Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması*

Ekonomik büyümenin getirilerinden farklı toplum kesimlerinin özellikle de dezavantajlı grupların yararlandırılması, böylelikle yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin azaltılarak göçün önlenmesi görece geri kalmış bölgeler için öncelikli sosyal politika alanlarından biridir. Bu nedenle diğer bölgelere nazaran sosyo-ekonomik açıdan görece geri kalmış TRC2 Bölgesinde kamu hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması ve istihdam edilebilirliğin artırılması yoluyla fırsat eşitliğinin sağlanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması için yoksullukla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi ve dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi önemli müdahale alanlarıdır.

Yoksulluğun kronikleşmemesi ve nesiller boyu devam eden bir sürece dönüşmemesi için başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması, yoksullukla mücadelede yerel yönetimlerin rolünün güçlendirilmesi ve sivil toplumun katılımının sağlanması, kamu-özel sektör ve sivil toplum birlikteliğinin sağlanarak özellikle dezavantajlı grup içerisinde yer alan gençlerin, kadınların ve engellilerin istihdam edilebilirliklerinin arttırılması gerekmektedir. Bölgede müdahale edilmesi gereken bir diğer alan ise kayıtdışı istihdamın azaltılmasıdır.

TRC2 Bölgesinde işsizlik ve yoksulluk nedeniyle özellikle genç yaş grubu diğer bölgelere göç etmektedir. 2012 yılı verileri bölgede negatif göç hızının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bölgenin göçe ilişkin özgün durumlarından biri de mevsimlik işçilik nedeniyle yaşanan göçlerdir. Bu nedenle bölgeden diğer illere doğru yaşanan göçün azaltılması ve bölge içerisinde yaşanan göç sonrasında kente uyumun kolaylaştırılması için tedbirler alınması gerekmektedir.

Hedef 1- *Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması*

Sosyal politika çalıştayları sırasında uygulanan anket sonuçlarına göre bölgenin en önemli sosyal sorunu işsizlikten kaynaklı yoksulluk ve gelir eşitsizliğidir. Bu sorunlara paralel olarak dezavantajlı gruplar arasında yer alan gençlerin, kadınların ve engellilerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata yeterince dâhil olamaması da bölgenin öncelikli sorunları arasında yer almaktadır. Bu nedenle yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin azaltılması için dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliklerinin arttırılması, sosyal hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması ve kayıtdışı istihdamı önleyici faaliyetler yürütülmesi bölgenin temel sosyal sorunlarının çözümlenmesi noktasında müdahale edilmesi gereken alanlardır.

Bölgede kadınların ve gençlerin kendi işlerini kurması için eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına, girişimciliği destekleyecek proje ve programlar uygulanmasına, bölgenin öne çıkan sektörlerinde istihdam olanakları yaratılarak bu kesimlerin işgücü piyasasına erişiminin kolaylaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların güçlendirilmesi ve toplum kalkınmasına entegrasyonunun sağlanması için öncelikle kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal algının dönüşümünün sağlanması, farkındalık yaratmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kadın-erkek fırsat eşitliğinin sağlanması için kadınların istihdama ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılımını destekleyecek güçlendirme programları uygulanması, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, Yerel Eşitlik Eylem Planlarının hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

Bölgede hızla artan genç nüfusa karşılık genç işsizliğin yüksek olması ve gençlerin sektörün talep ettiği mesleki becerilere sahip olmaması, gençlerin istihdamını destekleyici tedbirler

alınmasını ve gençlere yönelik kişisel ve mesleki eğitimlerin Bölgenin öne çıkan sektörlerine göre planlanma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kadınlar ve gençler kadar engellilerin de istihdam edilebilirliklerin arttırılması, bunun için de öncelikle engellilerin örgün ve yaygın eğitim hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, bölgede özel eğitim merkezleri sayısının arttırılması, yoksul hanelere mensup engelliler için eğitimlerini destekleyici yardımların yaygınlaştırılması, sosyal ve kültürel hayata katılımlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bölgede yoksullukla mücadelenin bir aracı olarak içselleştirildiği görülen ancak aslında gelir dağılımı eşitsizliğini tetikleyen ve bölgenin gerçek büyüme ve istihdam durumunun tespit edilerek buna göre politikalar geliştirilmesine engel olan kayıt dışı istihdam sorunu da bölgede titizlikle ele alınması gereken bir diğer sosyal sorun alanıdır. Yukarıda ifade edilen tespitlerden hareketle yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin azaltılması için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliklerinin arttırılması*

Strateji 2- *Dezavantajlı grupların sosyal hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması*

Strateji 3- *Kayıt dışı istihdamı önleyici düzenlemeler yapılması*

Hedef 2- *Göçün Azaltılması ve Göç Sonrası Uyumun Kolaylaştırılması*

TRC2 Bölgesi yüksek negatif göç hızına sahip, hem Bölge dışına doğru hem de Bölge içerisinde nüfus hareketliliğinin yoğun yaşandığı bir profil sergilemektedir. Bölge İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Mersin, Gaziantep gibi illere yoğun göç vermekte, öte yandan kendi kırsalından ve çevre illerden de göç almaktadır. Başta Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezleri olmak üzere Bismil, Ergani, Silvan ile Siverek, Viranşehir, Birecik ve Suruç ilçe merkezlerine kırsaldan göç yaşanmaktadır. Diyarbakır'da Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Kulp, Lice ilçeleri ile Şanlıurfa'da Halfeti ve Bozova ilçeleri dezavantajlı konumları nedeniyle negatif nüfus artış hızının yüksek olduğu, göç veren ilçelerdir. Yoğun göçün yaşandığı dezavantajlı bu ilçelerde göçün azaltılması için istihdam olanaklarının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine öte yandan kırsaldan yoğun göç alan Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezleri ve Bismil, Ergani, Silvan ile Siverek, Viranşehir, Birecik ve Suruç ilçe merkezlerinde yoksul hanelerin ekonomik ve sosyal yaşam tarzlarına uygun ucuz konutlar üretilmesine, yoğun göç alan mahallelerde sosyal destek merkezlerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Bölgede yoksul hanelerin yoğun olarak yaşadığı eski yerleşim yerlerinde özellikle turizm amaçlı kamulaştırma ve kentsel dönüşüm çalışmaları yürütülmektedir. Bölgede uygulanan bazı programlar ve afet riski bulunan bölgeler için alınmış olan riskli alan kararları yoksul mahallelere müdahaleler yapılmasını ve hanelerin farklı alanlara göç etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumlarda yoksul hanelerin mağdur edilmemesi, kendi ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarına uygun ucuz konutlar edinmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Başta göçle gelen kesimler olmak üzere kentlerin az gelişmiş bölgelerinde yaşayanların kente entegrasyonu ve toplumsal uyumunu sağlamaya yönelik faaliyetler yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için hem il merkezi hem de göç alan ilçelerde Kadın Destek Merkezi, Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin yaygınlaştırılması, Engelsiz Yaşam Merkezlerinin kurulması, Toplum Merkezlerinin insan kaynakları ve finansal açıdan desteklenerek hizmet kapasitesi ve kalitesi noktasında güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bölgenin göçe ilişkin özgün durumlarından biri de mevsimlik işçilik nedeniyle yaşanan göçlerdir. Başta mevsimlik tarım işçiliği olmak üzere inşaat ve turizm sektörlerinde çalışmak üzere Bölgeden diğer şehirlere geçici olarak göç eden önemli bir nüfus bulunmaktadır. Aynı zamanda Siverek ilçesinin Karacadağ

bölgesinde ve Ceylanpınar ilçesinde yer alan TİGEM arazisi sınırları içerisinde çok sayıda göçer aile yaşamaktadır. Mevsimlik işçileri oluşturan tüm kesimler ekonomik ve sosyal anlamda TRC2 Bölgesinin en dezavantajlı gruplarıdır. Bu kesimlerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik tedbirler alınması, özel program ve projeler uygulanması gerekmektedir. Bu tespitlerden hareketle göçün azaltılması ve göç sonrası uyumun kolaylaştırılması için aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir.

Strateji 1- *Yoğun göç veren dezavantajlı bölgelerde istihdam olanaklarının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi*

Strateji 2- *Yoksul haneler için yaşam tarzlarına uygun ucuz konutlar üretilmesi*

Strateji 3- *Yoğun göç alan mahallelerde sosyal destek merkezlerinin oluşturulması*

Strateji 4- *Mevsimlik tarım işçilerinin ve göçerlerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi*

EKSEN 3

YAŞAM KALİTESİ VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Ülkelerin veya bölgelerin kalkınmasında mekânsal sistem ve üretim organizasyonu büyük önem taşımaktadır. Bölgeler arası ve bölge içindeki gelişmişlik farkları genellikle ülke veya bölge düzeyinde mekânsal organizasyon ile üretim organizasyonunun etkin işlememesinden kaynaklanmaktadır ve yığılma ekonomileri ile pozitif dışsallıklardan yararlanılmamasına neden olmaktadır. "Yaşam Kalitesi ve Mekânsal Organizasyon" gelişme ekseni, bölgenin mekânsal organizasyon ve üretim organizasyonu yapısının geliştirilmesi, altyapının bölgesel gelişmeyi destekleyecek biçimde geliştirilmesi ve bölge yerleşmelerinde yaşam ve mekân kalitesinin artırılmasına ilişkin amaçları içermekte; "Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" eksenini desteklemekte ve tamamlamaktadır.

Yeni ekonomik düzende rekabetçilik konusunda şehirlere ve mekâna yapılan vurgu artmaktadır. Artık ülkeler yerine kentlerin rekabeti öne çıkmakta ve kentler/bölgeler uluslararası sermaye ve nitelikli işgücünü çekmek için birbiriyle yarışmaktadırlar. Etkin altyapı hizmetleri, insan sermayesi, sosyal sermaye ile yüksek yaşam kalitesi olanağı sunan kentler rekabet avantajına sahip olmakta ve gelişmede öne çıkmaktadır. TRC2 Bölgesi illeri temel göstergeler açısından Türkiye ortalamasının altında bir performans göstermektedir. Erişilebilirlik, altyapı ve ekonomik canlılık bakımından görece iyi durumda olan TRC2 Bölgesi beşeri sermaye ve sosyal sermaye göstergelerinde son sıralara düşmektedir.

Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi, nüfus artış hızının ülke ortalamasının üzerinde olduğu, kırsal alandan kente ve buradan da metropollere doğru yoğun göçün yaşandığı bir bölgedir. Geleneksel

bölge merkezi olan Diyarbakır ile Şanlıurfa kentleri, alt bölgelerinden yoğun miktarda göç almakta, sanayinin gelişmemesi ve yeterli istihdam alanlarının yaratılamaması nedeniyle bu göçü bölge içinde tutamayarak metropol kentlere vermektedir. Geçtiğimiz dönemde bölgenin yoğun göçe maruz kalması nedeniyle bölge yerleşmelerinde hızlı kentleşme süreçleri yaşanmıştır. Bu nedenle kentsel alanlarda kentleşme ve altyapı sorunları ile entegrasyon ve sosyal uyum sorunları yaşanmıştır. Ayrıca kentsel yaşam kalitesinin değerlendirildiği araştırmalarda Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın sosyal yaşam, rekreasyon, kültürel aktivite olanakları gibi başlıklarda da ülke ortalamasının gerisinde olduğu görülmektedir.

GAP Eylem Planında düşük gelir düzeyine sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde kalkınmayı tetikleyici merkezler olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri cazibe merkezleri olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşıma paralel olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezlerinin 2014-2023 döneminde de Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde belirtilen bölgesel büyüme merkezleri politikası ile ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir. "Yaşam Kalitesi ve Mekânsal Organizasyon" ekseni üst ölçekli plan kararlarıyla da uyumlu olacak şekilde kurgulanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nda "Yaşanabilir Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre" temel gelişme ekseni ile OVP'de (2013-2015) Rekabet Gücünün Artırılması ekseninde Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi, Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi politikaları ile uyum sağlamaktadır. Bunun yanında eksende yer alan politikalar KENTGES politikaları ile uyum içindedir.

Gelişme ekseni kapsamında dört temel amaç belirlenmiştir:

- **Bölge Yerleşmelerinin Gelişme Dinamiklerinin Harekete Geçirilmesi ve Bölge İçi Üretim Organizasyonunun Etkinleştirilmesi:** Coğrafi, konumsal ve beşeri potansiyelleri açısından birbirilerinden farklılaşan yerleşim yerleri arasında üretim organizasyonunun etkinleştirilmesi, yerleşmeler arası ilişkilerin güçlendirilerek bölgesel ölçekte etkileşimin yaratılması ve sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Ulaştırma Altyapısının Güçlendirilmesiyle Merkezler Arasındaki Bağlantıların ve İlişkilerin Artırılması:** Ulaşım sisteminin geliştirilmesi ile bölgeler ve merkezler arası erişilebilirlik ve bağlantılılığın artırılması, yerleşimler arası sinerji yaratılması, ulaştırma türlerinin birbirini destekleyecek bütüncül bir sistem olarak kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- **Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi:** Sağlıklı kentleşme ve toplumsal yaşam için kentsel ve kırsal alanların gerekli altyapı yatırımlarıyla donatılması amaçlanmaktadır.

- **Yerleşmelerin Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi:** Bölge yerleşmelerinde yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle başta bölge merkezleri olmak üzere kentsel çekiciliğin artırılması, bölge kentlerinin rekabet gücünün artırılması, kentsel ve kırsal alanların uygun altyapı ve üstyapı yatırımlarıyla donatılması, kırsal kesimin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

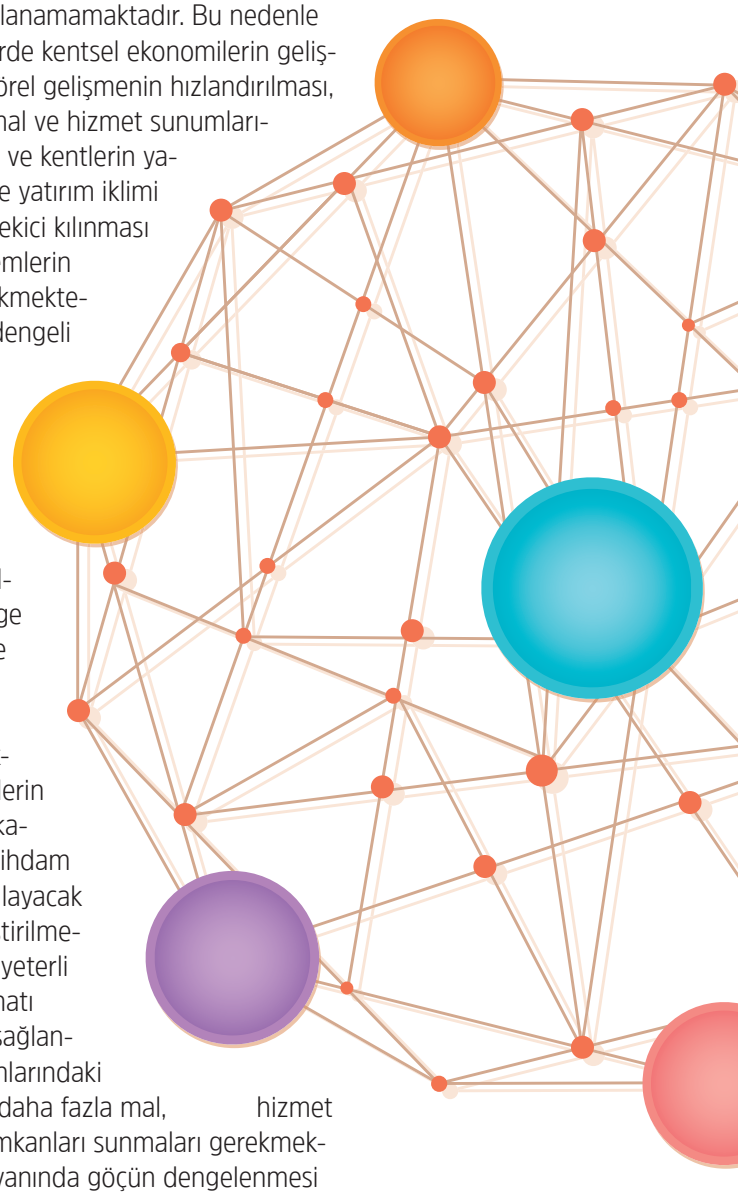
Amaç 1

Bölge Yerleşmelerinin Gelişme Dinamiklerinin Harekete Geçirilmesi ve Bölge İçi Üretim Organizasyonun Etkinleştirilmesi

TRC2 Bölgesi'ndeki yerleşmeler, coğrafi yapıları, konumları, ekonomik durumları ve sahip oldukları kaynak ve potansiyelleri ile birbirinden farklılaşmaktadır. Ülke içinde olduğu gibi bölge içinde de gelişmişlik farkları görülmekte, özellikle Diyarbakır'da ana kent ile ilçeler arasında çok büyük gelişmişlik ve büyüklük farkları bulunmaktadır. Diyarbakır ilinin kuzeyinde yer alan ilçeler (kentsel nüfusu 10 binin altında), bölge geneline kıyasla engebeli bir arazi yapısı göstermekte, kısıtlı tarım alanlarına sahip Ergani ilçesi dışındaki tüm ilçeler, yoğun göç vermekte, önemli oranda nüfus kaybetmektedir.

Bölgenin mekânsal organizasyonu ve yerleşimler sisteminin incelendiği analizler ile; köklü kentleşme ve ticaret geçmişine sahip olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın 1970 yılı yerleşme sisteminin ideal dağılıma nispeten yakın bir yapı gösterdiği 1970-2012 döneminde yaşanan yoğun göç nedeniyle ideal dağılımın bozulduğu görülmüştür. Göçlerle nüfusun kent merkezinde yığılma eğilimi artmış, yerleşmeler sisteminde ideal sistemden uzaklaşılmış, Diyarbakır'ın tek büyük kent özelliği artmıştır. Bu dönemde Diyarbakır'ın orta büyüklükteki ilçelerinin de göç alarak büyüdüğü ve gelişme eğilimi gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca kırsal alandan verilen göçlerle nüfusu 20.000'den küçük olan yerleşmelerin bölge içindeki payının hızla azaldığı görülmüştür. Şanlıurfa'da da tek büyük kent tipi görülmekle beraber büyük ve orta büyüklükteki kentlerdeki büyüme eğiliminin artmasıyla nispeten çok merkezli büyüme ve görece dengeli bir dağılımın olduğu görülmüştür. Şanlıurfa'da doğal nüfus artışının da yüksek olması nedeniyle kırsal alandaki nüfusun son yıllarda artışa geçtiği görülmüştür.

Bölgesel büyüme odakları olması hedeflenen bölge merkezlerinde göçle gelen nüfusa yeterli altyapı, istihdam ve donatı alanları gibi hizmetler sağlanamamaktadır. Bu nedenle ana merkezlerde kentsel ekonomilerin geliştirilmesi, sektörel gelişmenin hızlandırılması, merkezlerin mal ve hizmet sunumlarının artırılması ve kentlerin yaşam kalitesi ve yatırım iklimi bakımından çekici kılınması yönünde önlemlerin alınması gerekmektedir. Bölgede dengeli yerleşmeler sisteminin oluşturulması ve sağlıklı kentleşmenin sağlanabilmesi için; bölge merkezlerinde ve alt merkez işlevi görecek orta büyüklükteki yerleşmelerin nüfus tutma kapasitesinin istihdam olanakları sağlayacak alanların geliştirilmesiyle artması, yeterli altyapı ve donatı imkânlarının sağlanması, etki alanlarındaki yerleşmelere daha fazla mal, hizmet ve istihdam imkanları sunmaları gerekmektedir. Bunun yanında göçün dengelenmesi için kırsal kalkınma yatırımları öncelikli olarak gözetilmelidir.

Yapılan analizler ışığında TRC2 Bölgesi yerleşmeleri; coğrafi konum, erişilebilirlik durumu, nüfus büyüklükleri ve dinamikleri, altyapı yatırımlarına göre konumları, üretim desenleri ve ekonomik yapıları, kaynak ve potansiyelleri doğrultusunda 4 ayrı grupta ele alınmaktadır:

- **1. Grup Yerleşmeler (Dezavantajlı Yerleşmeler) :** Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Halfeti.
- **2. Grup Yerleşmeler (Küçük ve Orta Boy Yerleşmeler) :** Çermik, Çınar, Akçakale, Bozova, Suruç, Ceylanpınar, Harran ve Hilvan.
- **3. Grup Yerleşmeler (Büyük Yerleşmeler) :** Siverek, Viranşehir, Ergani. Bismil, Birecik, Silvan,
- **4. Grup Yerleşmeler (Ana Kentler) :** Diyarbakır ve Şanlıurfa Merkezleri.

Bölgenin temel sektörleri için geliştirilen tedarik zincirleri aşağıdaki tabloda görülmektedir. Bu çerçevede bölgede üretimin artırılmasının hedeflendiği üç ana gelişim aksının oluşturulması öngörülmektedir: Birecik-Şanlıurfa-Viranşehir, Siverek-Diyarbakır-Silvan ve Ergani-Diyarbakır-Bismil. Bu gelişim aksları içerisinde gelişme potansiyeli yüksek sanayi alt kolları açısından tedarik zinciri oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması hedeflenmektedir. Buna göre ana gelişim merkezlerinde bu sektörlerde üretim kapasitesi ve katma değerin artırılması, yığılmaların yaratılması ile ölçek ekonomilerinden faydalanılarak sektörlerde uzmanlaşma ve rekabet gücünün artırılması, destekleyici gelişim merkezlerinde üretim ve sanayi altyapısının geliştirilmesi ve çevre ekonomiler olarak nitelendirilen yerleşmelerin hammadde tedarik zinciri ve üretim faktörlerini destekleyici etkilerinin olması hedeflenmektedir.

TABLO 5- TEDARİK ZİNCİRİ GELİŞTİRİLECEK SEKTÖRLER-1

Tedarik Zinciri Geliştirilecek Sektörler	Ana Gelişim Merkezi	Destekleyici Gelişim Merkezi	Çevre Ekonomiler
Gıda Ürünleri İmalatı Sanayi Alt Kolu Tedarik Zinciri	Şanlıurfa	Birecik, Viranşehir ve Siverek	Halfeti, Suruç, Ceylanpınar
	Diyarbakır	Bismil, Silvan	Eğil, Ergani, Dicle, Lice, Çermik
Tekstil Sektörü Tedarik Zinciri	Şanlıurfa	Viranşehir, Birecik	Harran, Suruç, Bozova
	Diyarbakır	Bismil, Silvan, Ergani	Çınar, Eğil, Kulp, Silvan, Hazro
Madencilik ve Taş ocakçılığı, Metalik Olmayan Mineral Ürünler İmalatı	Diyarbakır		Lice, Çüngüş, Çermik, Dicle, Çınar, Kocaköy, Hani, Kulp, Hazro
	Şanlıurfa		Bozova

Bölgenin temel sektörlerine ek olarak bölgeye yapılan yatırımlar doğrultusunda sulama alanlarının artması, bölgedeki üretim ve ekonomide yaşanacak gelişmelerle aşağıda yer alan sektör ve ürünlere olan talebin artacağı ve sektörlerin gelişme potansiyelini yükselteceğini göstermektedir. Bölge potansiyelleri ve tüketim talepleri doğrultusunda aşağıdaki sektörlerde de tedarik zincirlerinin oluşturulması hedeflenmektedir:

TABLO 6- TEDARİK ZİNCİRİ GELİŞTİRİLECEK SEKTÖRLER-2

Tedarik Zinciri Geliştirilecek Sektörler	Ana Gelişim Merkezi	Destekleyici Gelişim Merkezi	Çevre Ekonomiler
Yapı Malzemeleri ve Kimyasalları İmalatı	Diyarbakır	Ergani	Çüngüş, Çermik, Dicle, Çınar, Kocaköy, Hani, Lice, Kulp ve Hazro
Entegre Et ve Süt Ürünleri Üretimi	Diyarbakır, Şanlıurfa	Siverek	Hilvan, Ergani, Hazro
Organik Tarım	Şanlıurfa	Siverek	Halfeti, Akçakale, Ceylanpınar
	Diyarbakır	Bismil, Silvan	Eğil, Çüngüş, Çermik, Dicle, Çınar, Kocaköy, Hani, Lice, Kulp, Hazro
Sulama Altyapısı ve Ekipmanları Ürünleri Üretimi	Şanlıurfa	Viranşehir, Siverek	Hilvan, Ceylanpınar, Harran, Halfeti
	Diyarbakır	Bismil, Silvan	Çınar
Tarım Makineleri ve Ekipmanları Üretimi	Şanlıurfa	Siverek	Hilvan, Ceylanpınar, Harran
	Diyarbakır	Ergani, Bismil	Çınar, Silvan

Bölge yerleşmelerinin gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve yerleşimler arası üretim organizasyonlarının düzenlenmesi amacıyla yerleşme grupları için aşağıdaki hedefler oluşturulmuştur:

Hedef 1- *Diyarbakır ve Şanlıurfa Kentlerinin Çekim Merkezleri Olması ve Mal ve Hizmet Sunumlarının Artırılması*

Bu gruptaki yerleşimler Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezleridir. Bu yerleşimler, mal ve hizmet sunumları açısından bölgedeki ana çekim merkezleridir. Bölge illerinde kentsel ekonomilerin geliştirilmesi, öncü ve stratejik sektörlerde gelişmenin hızlandırılmasıyla ekonomik büyümenin hızlandırılması, imalat sanayinin geliştirilmesi, merkezlerin mal-hizmet sunumlarının artırılması ve çeşitlendirilmesi ile kentlerin yaşam kalitesi ve yatırım iklimi bakımından çekici kılınması yönünde önlemler öncelikli olarak belirlenmiştir. Sektörel gelişme hedeflerine göre Diyarbakır ve Şanlıurfa merkezlerinde hizmetler (bilgi ve iletişim teknolojileri, sağlık hizmetleri, yükseköğretim, turizm, lojistik, finansal hizmetler) sektöründe hızlı büyümenin sağlanması, her iki merkezde imalat sanayinin geliştirilmesi ve ekonomi içindeki payının artırılması hedeflenmektedir. Bölgenin ekonomik yapısında Diyarbakır'ın ekonomik gelişmelerle birlikte etkinleştirilecek tedarik ve değer zincirlerinin üretim sonrası (lojistik, pazarlama, reklamcılık, kurulum, servis gibi) hizmetlerde merkez üssü olacağı öngörülmektedir. Bu süreçte bölgenin ve özellikle Diyarbakır ilinin olumsuz imaj sorununun ortadan kaldırılması için Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın kültürel zenginliğinin, marka değerleri ile öne çıkarılması ve turizm yoluyla ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının sağlanması stratejik bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Strateji 1- *Kentsel ekonomilerin geliştirilmesi, merkezlerin mal ve hizmet sunumlarının artırılması için, imalat sanayinin geliştirilmesi, stratejik hizmet ve sanayi sektörlerinde uzmanlaşma ve gelişmenin sağlanması,*

PROGRAM ÖNERİSİ:

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı/Bölgesel Büyüme Odaklarını Destekleme Programının Uygulanması

Strateji 2- *Sektörel uzmanlaşmaları destekleyici ihtisas üretim alanlarının oluşturulması; bu doğrultuda Diyarbakır'da Tekstil İhtisas OSB, Lojistik Merkez, Tarıma Dayalı İhtisas OSB'nin kurulması, Şanlıurfa'da Gıda OSB ve Gıda İhtisas KSS kurulması*

Strateji 3- *Erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesiyle merkezlerin uluslararası ve ulusal ağlara entegrasyonun güçlendirilmesi,*

Strateji 4- *Kent merkezlerinde uluslararası ve ulusal etkinliklerin yapılması,*

Strateji 5- *Kent merkezlerinde turizm altyapısının geliştirilmesi, bu kapsamda;*

Alt Strateji 1- *4 yıldızlı otel, butik otel gibi konaklama olanaklarının artırılması,*

Alt Strateji 2- *İllerde fuar-kongre turizminin geliştirilmesi,*

Alt Strateji 3- *Diyarbakır'da sağlık turizminin geliştirilmesi,*

Alt Strateji 4- *Açık hava müzesi ve müzeler kompleksi olması planlanan İçkale Bölgesinde; çalışmaların tamamlanması ve alandaki müzelerin faaliyete geçirilmesinin öncelikli olarak sağlanması*

Alt Strateji 5- *Diyarbakır Kalesi ve Surlarının UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine alınması için gerekli çalışmaların tamamlanması ve uluslararası düzeyde tanıtımı için faaliyetlerin yürütülmesi*

Alt Strateji 6- *Diyarbakır Tarihi Sur Burçlarının Çevresi ile Birlikte İşlev Tespiti Çalışması Projesi doğrultusunda Sur burçlarının turizme kazandırılmasına yönelik işlevlendirilmesi*

Alt Strateji 7- *Edessa Arkeoloji Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesinin tamamlanması*

Alt Strateji 8- *Şanlıurfa ve Harran tarihi kent merkezleri ve Göbeklitepe'nin UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine girmesi ve Göbeklitepe ören yerinin turistik altyapısının tamamlanması için gerekli çalışmaların tamamlanması ile uluslararası düzeyde tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi*

Alt Strateji 9- *Cazibe Merkezleri 2011 yılı uygulaması kapsamında sunulan kültür-turizm projelerinin uygulamalarının yapılması (rölöve-restitüsyon-restorasyon, sokak sağlıklaştırma-çevre düzenleme projeleri)*

- Restorasyon projeleri hazır olan 29 adet burç ve sur duvarlarının restorasyonunun yapılması
- Suriçi bölgesinde sağlıklaştırma projeleri hazır olan tarihi dokuya sahip 4 sokakta uygulama projelerinin tamamlanması (Dört ayaklı minare sokak-Yenikapı-Özdemir Sokak, Ziya Gökalp-Akıncılar Sokak, Gökalp-Artuklular Sokak, Ocak-Abdipaşa Sokak)
- Renovasyon projeleri hazır olan Ulu Camii ve Hanlar Bölgesinin renovasyonun tamamlanması
- Suriçinde restorasyon projeleri hazır olan Paşa Hamamı ve Çardaklı Hamamının onarımı gerçekleştirilmesi
- Şanlıurfa'da Kale Eteğinin Turizme Kazandırılması, Sokak Cephe İyileştirme ve Kültür Adası Projelerinin tamamlanması

Strateji 6- *Diyarbakır ve Şanlıurfa için Kentsel İmaj Yönetimi ve Markalaşma Stratejisinin hazırlanması ve uygulamaya konulması*

Strateji 7- *Kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve kentsel alanların cazibesinin artırılması*

Strateji 8- *Göç alan kentsel alt bölgelerde yerel kalkınma projelerinin gerçekleştirilmesi*

Hedef 2- *Bölgenin İkincil Büyüme Merkezlerinde Sektörel Gelişmenin Sağlanması, Yerleşmelerin Ana Merkezleri Destekleyecek Yapıda Geliştirilmesi (Diyarbakır'da Ergani, Bismil ve Silvan ilçeleri ile Şanlıurfa'da Siverek, Viranşehir ve Birecik)*

Bu gruptaki yerleşimler, il merkezleri ile doğrudan etkileşim halinde olan, daha gelişmiş ve gelişme potansiyelleri açısından daha güçlü, üç ana sektördeki gelişme potansiyelleri yüksek olan ana kentlerden sonraki çekim merkezleridir. Diyarbakır'da, Ergani, Bismil ve Silvan ilçeleri ile Şanlıurfa'da, Siverek, Viranşehir ve Birecik ilçeleri bu grupta bulunmaktadır. Merkezlerin üretim ve istihdam kapasitesinin artırılması ile mal-hizmet sunumlarının artırılması, ana merkez ve alt merkezlerle olan üretim organizasyonu ve tedarik zincirlerinin etkin kılınması amaçlanmaktadır. Bunun yanında yaratılacak ekonomik canlılığın bu ilçelerin etki alanlarında bulunan ilçelerde de gelişmeyi hızlandırması ve göç akımlarını azaltıcı tampon etkisi yaratması beklenmektedir.

Strateji 1- *Bölge merkezleri ile ulaşım ağlarının ve kalitesinin artırılması, yolculuk sürelerini azaltıcı yönde demiryolu hattının etkinleştirilmesi ve hızlı tren bağlantılarının sağlanması*

Strateji 2- *Merkezlerde tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerine yönelik işgücünün niteliklerinin geliştirilmesi, bu alanlarda meslek yüksekokulu ve meslek liselerinin açılması*

Strateji 3- *Sanayi altyapısının geliştirilmesi amacıyla Siverek ilçesinde Orta Ölçekli Organize Sanayi Bölgesi Modelinin hayata geçirilmesi, Diyarbakır'ın Ergani, Bismil ve Silvan ilçelerinde 2. KSS'lerin kurulması*

Strateji 4- *Merkezlerde imalat sanayi sektörlerinde ölçek ekonomilerinin yaratılması, yığılma ve uzmanlaşmanın teşviki için Şanlıurfa'nın Birecik ve Viranşehir ilçeleri ile Diyarbakır'ın Bismil ve Silvan ilçelerinde tarıma dayalı KSS'lerin kurulması*

Strateji 5- *Turizm potansiyelinin geliştirilmesi için bu merkezlerde;*

Alt Strateji 1- *3 yıldız otel olanaklarının artırılması,*

Alt Strateji 2- *Turizm varlıklarının korunması ve serimlerinin geliştirilmesi*

Alt Strateji 3- *Turizm personelinin ve yöneticilerinin eğitiminin sistematik hale getirilmesi*

Alt Strateji 4- *Güvenlik sağlayıcı tedbirlerin alınması*

Alt Strateji 5- *Silvan'da kültür ve doğa turizminin geliştirilmesi kapsamında turizm altyapısının geliştirilmesi; Silvan Kalesinin korunarak geliştirilmesi ve öncelikli olarak Aslanlı burç, Kitabeli Burç, Zembilfroş Burcu ve Kulfa Kapısı ve surların restorasyonlarının yapılması, ilçesinde bulunan 5 tarihi konağın restorasyonunun yapılması,*

Alt Strateji 6- *Ergani'de Çayönü-Hilar kaya mezarlarının arkeoloji turizmine kazandırılması için yapılan projenin eksik kalan kısımlarının tamamlanması ve Çayönü'nde bir neolitik dönem evinin yapılması,*

Alt Strateji 7- *Bismil'de kültür turizmi ve doğa turizminin geliştirilmesi kapsamında; Körtiktepe buluntularının tanıtımı ve markalaşmasına yönelik faaliyetler ile sulak alanın korunarak kuş gözlemciliği faaliyetlerinin yapılması,*

Alt Strateji 8- *Siverek ilçesinde kış turizmi ve yayla turizmine yönelik konaklama olanaklarının geliştirilmesi,*

Alt Strateji 9- *Birecik'te eko-turizm ve doğa turizminin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi,*

Alt Strateji 10- *Viranşehir ilçesinde inanç ve kültür turizmi altyapısının geliştirilmesi,*

Strateji 6- *Merkezlerde kentsel altyapının öncelikli olarak geliştirilmesi ve planlı kentleşmenin sağlanması*

Strateji 7- *Sosyal uyum ve entegrasyona yönelik önlemlerin hayata geçirilmesi.*

Hedef 3- *Bölgenin Küçük ve Orta Boy Yerleşmelerinde Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Gelişmenin Sağlanması (Çermik, Çınar, Akçakale, Suruç, Bozova, Ceylanpınar, Harran ve Hilvan)*

Bu gruptaki yerleşimler, görece küçük ve orta ölçekli; ulaşılabilirlik ve büyük merkezlerle etkileşim açısından uygun konumda bulunan, genelde tarım kapasitesi yüksek, kısmen tarımsal sanayi ve turizm ağırlıklı hizmetler sektörü potansiyeli bulunan, küçük ölçekli çekim merkezleridir. Bu merkezlerde tarımsal üretim ve gelirleri artırmak, tarımsal ürünlerin işlenmesine yönelik faaliyetler, potansiyeli olan merkezlerde turizmin geliştirilmesi ile ekonomiyi geliştirmek, nüfusu yerinde tutmaya yönelik sosyal hizmet sunumlarını etkinleştirmek hedeflenmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki stratejilerin izlenmesi gerektiği öngörülmüştür:

Strateji 1- *Çermik'te bulunan jeotermal kaynakların değerlendirilerek seracılığın geliştirilmesi,*

Strateji 2- *Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve katma değer yaratılmasına yönelik faaliyetlerin teşvik edilmesi,*

Strateji 3- *Şanlıurfa'nın Suruç ve Ceylanpınar ilçelerinde 2. KSS'lerin kurulması, Diyarbakır'ın Çınar ve Lice ilçelerine KSS'lerin kurulması,*

Strateji 4- *Tarımsal üretimde çeşitliliğin ve sertifikasyonun sağlanması,*

Strateji 5- *Turizm potansiyeli bulunan Harran, Çermik ve Bozova ilçelerinde turizmin geliştirilmesi kapsamında;*

Alt Strateji 1- *Çermik ilçesinde termal turizm, sağlık turizmi ve doğa turizminin geliştirilmesi için altyapı ve üstyapı kalitesinin iyileştirilmesi, atıl durumda olan fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezinin değerlendirilerek tesisin termal ve sağlık turizmi hizmeti vermesinin sağlanması*

Alt Strateji 2- *Potansiyeli bulunan ilçelerde ev pansiyonculuğunun desteklenmesi,*

Alt Strateji 3- *Harran Kenti'nin Restorasyonu Projesi başlığı altında;*

- Harran Koruma Amaçlı İmar Planının yapılması,
- Harran Kalesi, Ulucami, Harran Surları ve Kümbet Evler'in restorasyonu,
- Harran'dan Soğmatar'a kadar uzanan turizm güzergahında (Harran- Han El Ba'rur- Şuayb Şehri-Soğmatar) yol iyileştirme çalışmalarının yapılması ve Şuayb Antik Kenti, Soğmatar'daki kutsal tepeler ile Pognon Mağarası'nın çevre düzenlemesi ve restorasyonunun yapılması

Alt Strateji 4- *Bozova'da Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru kapsamında Baraj Gölü Nehir Turizmi Projesi gerçekleştirilmesi ve eko-turizmin geliştirilmesi*

Strateji 6- *Çermik ilçesinde entegre kırsal kalkınma projesinin uygulanması*

Hedef 4- *Bölgenin Dezavantajlı Yerleşmelerinde Ekonomiyi ve Sosyal Hizmet Sunumlarını Artırmaya Yönelik Önlemlerin Alınması, Göçün Azaltılması (Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Halfeti.)*

Bu gruptaki yerleşimler, genelde yüksek ve engebeli bölgelerde bulunması nedeni ile kısıtlı tarım arazilerine sahip, sulama projeleri dışında bulunan, daha çok kendi potansiyelleri ile kendi içinde gelişim göstermektedir. Yapılan tarımsal araştırmalarda bu ilçelerin organik tarım üretimi için uygun olduğu tespit edilmiştir. İlçelerde hayvancılık, turizm, taş ve toprağa dayalı sanayi sektörlerinin geliştirilmesi, organik tarım, meyvecilik, su ürünleri yetiştiriciliği gibi faaliyetlerin yaygınlaştırılması ile ekonomiyi iyileştirmek, sosyal hizmet sunumlarını etkinleştirmek ve bu sayede nüfusu yerinde tutmak hedeflenmektedir.

Strateji 1- *Lice ilçesine KSS kurulması ve mevcut işletmelerin buraya taşınması,*

Strateji 2- *Eğil, Çüngüş, Halfeti, Çermik, Dicle, Kocaköy, Hani, Lice, Kulp ve Hazro ilçelerinde organik tarımın geliştirilmesi*

Strateji 3- *Yerleşmelerde gelir kaynaklarının artırılmasına yönelik önlemlerin alınması, bu yerleşmelerde kırsal/yerel kalkınma projeleri ve modellerinin hayata geçirilmesi,*

Strateji 4- *İlçelerde su ürünleri yetiştiriciliği, meyvecilik, arıcılık, ipek böcekçiliği, tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği, yetiştirilen ürünlerin belgelendirilmesi ve pazarlanması konusunda faaliyetlerin artırılması*

Strateji 5- *Sulama projeleri dışında kalan dezavantajlı bölgelerde küçük sulama hizmetlerinin artırılması ile tarımsal ve hayvansal üretim altyapısının geliştirilmesi*

Strateji 6- *Turizm potansiyeline sahip merkezlerde turizmin geliştirilmesi, ilçe merkezlerinin ve tarihi-turistik mekanların fiziki altyapılarının iyileştirilmesine yönelik uygulamaların yapılması, bu kapsamda;*

Alt Strateji 1- *Eğil, Çüngüş ve Halfeti ilçelerinde eko-turizm altyapısının geliştirilmesi ve turizm olanaklarının tanıtılması*

Alt Strateji 2- *Eğil ilçesinin Diyarbakır'da yeni turizm çekim merkezi olarak geliştirilmesi; bu kapsamda;*

- Eğil Kalesi çevre düzenlemesi ve güneş enerjisiyle ışıklandırmasının yapılması,
- Peygamber Kabirleri Bölgesi için çevre düzenleme ve tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi,
- İlçe yolunun bölünmüş yol olarak yapılması,
- Su sporları geliştirilerek dalış aktiviteleri yapılması için gerekli faaliyetlerin yürütülmesi

Alt Strateji 3- *Halfeti ilçesinde Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru kapsamında turizm geliştirme çalışmalarının yapılması, Çekem ve Savaşan köylerinde konaklama imkânı oluşturulması, sahil şeridi projesinin tamamlanması,*

Alt Strateji 4- *Lice ilçesinde doğa turizminin geliştirilmesi, bu kapsamda; Antik dönemde dünyanın sonu diye tanımlanan Birkleyn Mağaralarının aydınlatma ve çevre düzenlemesi yapılarak turizme kazandırılması, Ashabı-Kehf Mağarası ve Dakyanus antik Şehrine yönelik tanıtım faaliyetleri yürütülmesi ve değerlerin turizme kazandırılması*

Alt Strateji 5- *Çüngüş'te eko-turizm, doğa turizmi olanaklarının geliştirilmesi ve ilçede yerel ürünlerin tanıtımının yapıldığı festival gibi etkinliklerin desteklenmesi,*

Strateji 7- *İlçelerde yerel ürünlerin satışının yapıldığı nitelikli pazar alanlarının kurulması*

Amaç 2

Ulaştırma Altyapısının Güçlendirilmesiyle Merkezler Arasındaki Bağlantıların ve İlişkilerin Artırılması

Bölgesel rekabet edebilirlik ve gelişme açısından erişilebilirlik ve diğer merkezlerle bağlantılılık önemli bir unsurdur. Yerleşimler arası ilişkiler ve ağlar bölgeler ve kentlerin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısı bakımından görece rekabetçidir. Bölge kara, hava ve demiryolu ile ulaşılabilir bir merkez olup, önemli ulaşım bağlantılarının kesişme noktasındadır. Bölgesel ölçekte hizmet veren Diyarbakır Havaalanı 2012 yılı istatistiklerine göre, ülkede trafiğe açık olan 49 havaalanı yolcu trafiği içerisinde en fazla yolcu taşınan 11'inci Havaalanı konumundadır. Şanlıurfa GAP Havaalanı ülkenin en büyük kargo havalimanı olarak inşa edilmiş ve 2007 yılında hizmete açılmıştır. Diyarbakır'ın mevcut havaalanında kapasitenin aşılmış olması nedeniyle, DHMİ Genel Müdürlüğü tarafından iç ve dış hatlara hizmet verebilecek 5 milyon yolcu/yıl kapasiteli havalimanı yapılması planlanmaktadır.

Erzincan-Diyarbakır-Mardin demiryolu projesi kapsamında Diyarbakır, Erzincan, Elazığ, Mardin, Sivas ve Ankara, yüksek hızlı tren hatlarıyla birbirine bağlanacaktır. Öngörülen demiryolu hattının bölgeyi İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleriyle bağlayacak olması nedeniyle yük ve yolcu akımları açısından önemli bir işleve sahip olması beklenmektedir. Diyarbakır-Şanlıurfa arasında yapılması planlanan demiryolu hattı ile ortalama seyahat süresi yolcu trenleri için 45 dakika, yük trenleri için 135 dakika olarak planlanmaktadır. Hat sonu olan Şanlıurfa kesiminde ise, Şanlıurfa-Mürşitpınar sınır kapısı ile demiryolu bağlantısı sağlanacaktır.

Suriye ile sınır komşusu olan ve Irak sınırına yakın bir konumda olan TRC2 Bölgesi Türkiye'nin bu ülkelerle bağlantı noktası durumundadır. Şanlıurfa-Habur otoyolunun tamamlanması ve Diyarbakır'ın bu otoyola bağlantısının sağlanması ile TRC2 Bölgesinin bu ülkelerle daha hızlı, düşük maliyetli ve verimli taşımacılık olanağı sağlanacaktır. TRC2 Bölgesindeki karayollarında bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir ancak özellikle Diyarbakır'da karayolu standartlarının yükseltilmesi gereklidir.

Planlanan Diyarbakır Havalimanının yapımı, limanlara erişimi sağlayacak olan proje halindeki Mürşitpınar-Şanlıurfa demiryolu bağlantısı ile Diyarbakır-Şanlıurfa demiryolu bağlantısı, Şanlıurfa-Mardin-Habur otoyolu ile Diyarbakır otoyol bağlantısı, Diyarbakır-Sivas-Ankara hızlı tren bağlantısı, Diyarbakır-Erzincan-Trabzon hızlı tren bağlantısı yatırımları ve önerilen yatırımlar ile bölgenin erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısında rekabetçi konumunu güçlendireceği öngörülmektedir.

Hedef 1- *Karayolu Ağının Güçlendirilmesi ve Yerleşimler Arası Entegrasyonun Artırılması*

Şanlıurfa-Mardin-Habur otoyolu ile Diyarbakır otoyol bağlantısının tamamlanması bölge ulaşım altyapısı için büyük önem taşımaktadır. Bölgeyi Karadeniz'e bağlayacak olan Trabzon-Erzincan-Diyarbakır-Mardin karayolu hattının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi, aksın otoyol olarak düzenlenmesinin etüt edilmesi önerilmektedir. Karayollarında bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir ancak özellikle Diyarbakır'da karayolu standartlarının yükseltilmesi gereklidir. Bölge illerinin diğer illerle bağlantılarını sağlayan yollarda yol kalitesi ve güvenliğinin artırılması gerekmektedir. Bunun yanında bölge içi organizasyonun geliştirilmesi için ilçelerin merkezle ve birbirleri ile olan bağlantılarının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Strateji 1- *Şanlıurfa-Habur otoyol yapımı ile Diyarbakır otoyol bağlantı yollarının tamamlanması*

Strateji 2- *Mevcut karayolu altyapısının geliştirilmesi amacıyla bölünmüş yol çalışmalarının tamamlanması ve karayollarının standartlarının yükseltilmesi; Diyarbakır'ın diğer illerle bağlantısını sağlayan bölünmüş yolların BSK ile kaplanması ve standartlarının yükseltilmesi, Diyarbakır'da bulunan diğer il yollarının (özellikle ilçe yolları) rehabilitasyonun sağlanması, yol kalitesi ve standartlarının yükseltilmesi,*

Strateji 3- *Trabzon-Erzincan-Diyarbakır-Mardin karayolu aksının kalite ve güvenliğinin artırılmasıyla bu merkezler arasındaki bağlantının güçlendirilmesi, aksın otoyol olarak düzenlenmesinin etüt edilmesi*

Strateji 4- *Diyarbakır'da yapımı devam eden çevre yolu çalışmaları kapsamında; Şanlıurfa Yolu-Mardin Yolu, Mardin Yolu-Silvan Yolu ile Silvan Yolu-Ergani Yolu bağlantılarını sağlayacak çevre yollarının tamamlanması*

Strateji 5- *Diyarbakır-Silvan-Kulp-Muş yolunun bölünmüş yol olarak yapılması, turizm destinasyonu olan Eğil ilçe yolunun bölünmüş yol olarak yapılması, Çermik-Gerger Yolunun standardının yükseltilmesi*

Strateji 6- *Adıyaman-Diyarbakır bağlantısını sağlayacak olan Nissibi köprüsünün tamamlanması*

Strateji 7- *Şanlıurfa-Adıyaman bölünmüş yol çalışmalarının tamamlanması*

Strateji 8- *Şanlıurfa'da yapımı devam eden çevre yolları kapsamında; Akçakale-Sırrın-Viranşehir arasındaki çevre yolunun tamamlanması, Ceylanpınar-Akçakale-Suruç çevre yolunun yapılması*

Strateji 9- *Hilvan-Viranşehir yolunun yapılması*

Strateji 10- *Akabe ile Karaköprü arasında çevre yolu yapılarak OSB'lere ulaşımın kolaylaştırılması*

Strateji 11- *Akçakale-Ceylanpınar ve Ceylanpınar-Kızıltepe yollarında karayollarının standartlarının yükseltilmesi*

Strateji 12- *Halfeti-Bozova arası yolunun standartlarının yükseltilmesi, Suruç-Akçakale yolunun karayolları standartlarına yükseltilmesi, Siverek-Viranşehir yolunun karayolları standartlarının yükseltilmesi ve Harran'dan Soğmatar'a kadar uzanan turizm güzergâhında (Harran- Han El Bar'ur- Şuayb Şehri-Soğmatar) yol iyileştirme çalışmalarının yapılması*

Hedef 2- *Bölgede Demiryolu Altyapısının Güçlendirilmesi ve Hızlı Tren Ağına Bağlantının Sağlanması*

Demiryolu ağı bölgesel gelişme altyapısı, üretim ve ticaret ağları için büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında hızlı tren ağları ve bağlantılarının şehirlerin birbiri ile entagrasyonu ve karşılıklı gelişmesi için hayati etkilerinin olduğu bilinmektedir. Halihazırda bölgede yetersiz olan demiryolu ağının yapımı planlanan projelerin tamamlanması ile güçleneceği beklenmektedir. Planlanan Mürşitpınar Sınır Kapısı-Şanlıurfa-Diyarbakır hızlı tren bağlantısı ile Mersin limanına erişim sağlanacak, Diyarbakır-Sivas-Ankara hızlı tren bağlantısı, Diyarbakır-Erzincan-Trabzon hızlı tren bağlantısı yatırımlarının bölgenin erişilebilirlik ve ulaştırma altyapısında rekabetçi konumunu güçlendireceği öngörülmektedir. Bunun yanında bölgedeki OSB'ler ile öneri lojistik OSB'nin demiryolu bağlantılarının sağlanması, Diyarbakır-Mardin-Habur demiryolu bağlantısının yapılması ile bölgenin dışa açılması önem taşımaktadır.

Strateji 1- *Diyarbakır-Malatya-Sivas-Ankara hızlı tren hattının tamamlanması*

Strateji 2- *Planlanan Trabzon-Erzincan-Diyarbakır-Mardin demiryolu hattının Habur sınır kapısına bağlantısının yapılması*

Strateji 3- *Mürşitpınar-Şanlıurfa-GAP Havalimanı-Diyarbakır demiryolu hattının hızlı trene uygun olarak yapılması*

Strateji 4- *Diyarbakır OSB'nin demiryolu bağlantısının tamamlanması*

Strateji 5- *Ergani-Diyarbakır-Bismil mevcut demiryolu hattının ilçeler arası ve şehir içi ulaşımda etkin kullanılması için banliyö tren seferlerine uygun hale getirilmesi*

Strateji 6- *Şanlıurfa-Siverek-Diyarbakır demiryolu hattının ilçeler arası ve şehir içi ulaşımında etkin kullanılması için banliyö tren seferlerine uygun hale getirilmesi,*

Hedef 3- *Bölge İllerinde Havayolu Altyapısının Güçlendirilmesi, Ulusal ve Uluslararası Bağlantılılığın Artırılması*

Bölgesel ölçekte hizmet veren ve yoğun talep alan Diyarbakır havaalanı son yıllarda kapasitesinin üstünde yolcu taşımacılığı gerçekleştirmiştir. Proje aşamasında olan yeni havalimanının uluslararası uçuşların yapılabileceği şekilde ivedilikle faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Diyarbakır ile Irak arasında yoğun ilişkiler olduğundan, Diyarbakır'ın sınır ötesi merkezlerle havayolu ulaşımıyla doğrudan bağlantısının sağlanması ile ekonomik gelişimin hızlandırılması gerçekleştirilebilecektir.

Strateji 1- *Diyarbakır ilinde çevre ülkelere uluslararası uçuşların yapıldığı bölgesel nitelikli havalimanının yapımının tamamlanması*

Strateji 2- *Şanlıurfa havalimanının etkin kullanılması için kısa mesafeli uçuşlar ve çevre ülkelere uçuşların yapılması*

Strateji 3- *Bölge havaalanlarının diğer ulaşım türleri ile entegrasyonunun sağlanması*

Hedef 4- *Sınır Kapılarının Modernizasyonunun Sağlanması*

Şanlıurfa Türkiye ve Avrupa'nın Ortadoğu'ya açılan kapısı konumundadır. Bu nedenle sınır kapılarının aktif kullanılmasıyla bölgedeki gelişmenin hızlanması ve bölgenin çekim merkezi rolünü güçlendirmesi hedeflenmektedir.

Strateji 1- *Devam eden Akçakale Sınır Kapısı Modernizasyonu projesinin tamamlanması ve hayata geçirilmesi*

Strateji 2- *Suriye'deki istikrarsızlığın aşılmasının ardından Ceylanpınar ve Suruç Mürşitpınar Sınır Kapılarının modernize edilerek kullanıma açılması*

Hedef 5- *Bölgede Lojistik Altyapısının Oluşturulması*

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin iki büyük merkezi olan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin lojistik ihtiyaçlarının belirlenmesi için fizibilite projeleri gerçekleştirilmiştir. Fizibilite projesine göre Diyarbakır ilinin lojistik potansiyelinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde yüksek düzeyde olduğu ve bölgesel hizmet ağına sahip olduğu tespit edilmiştir. Yakın gelecekte sanayi, depolama, ulaşım alanlarında yapılacak yeni yatırımlar ile Diyarbakır'ın üretim ve ticaret alanlarında gelişme potansiyeli olduğu tespit edilmiştir. İlin sanayisinin gelişmesi, ilin dış ticaret hacminin artması ve lojistiğin bir sektör olarak gelişebilmesi için kamu altyapı yatırımları (karayolu, demiryolu, elektrik vd) önem teşkil etmektedir. Lojistik sektöründeki yatırımların paralelinde OSB'ye olan yatırım talebinin de artması beklenmektedir. Sulama projelerinin tamamlanması ile birlikte orta vadede Şanlıurfa'nın tarımsal üretiminin artacağı ve sanayinin gelişeceğinden hareketle; tarım ürünleri, organik tarım ve işlenmiş gıda ürünlerine hizmet verecek kara limanı modeli lojistik hizmetlerinin gerekliliği yapılan fizibilite etüdü ile ortaya konulmuştur. İlde lojistik sektörünün gelişmesi ile işlem hacminin artacağı, böylece ilde sanayi sektöründeki yatırımın hızlanacağı beklenmektedir. Bölge illerinde lojistik altyapısının geliştirilmesi için aşağıdaki stratejilerin izlenmesi öngörülmektedir:

Strateji 1- *Bölge illerinde en uygun demiryolu, karayolu, havayolu ve karma taşımacılık alt yapısının oluşturarak lojistik maliyetlerinin düşürülmesi, yük, araç ve insan güvenliğinin sağlanması*

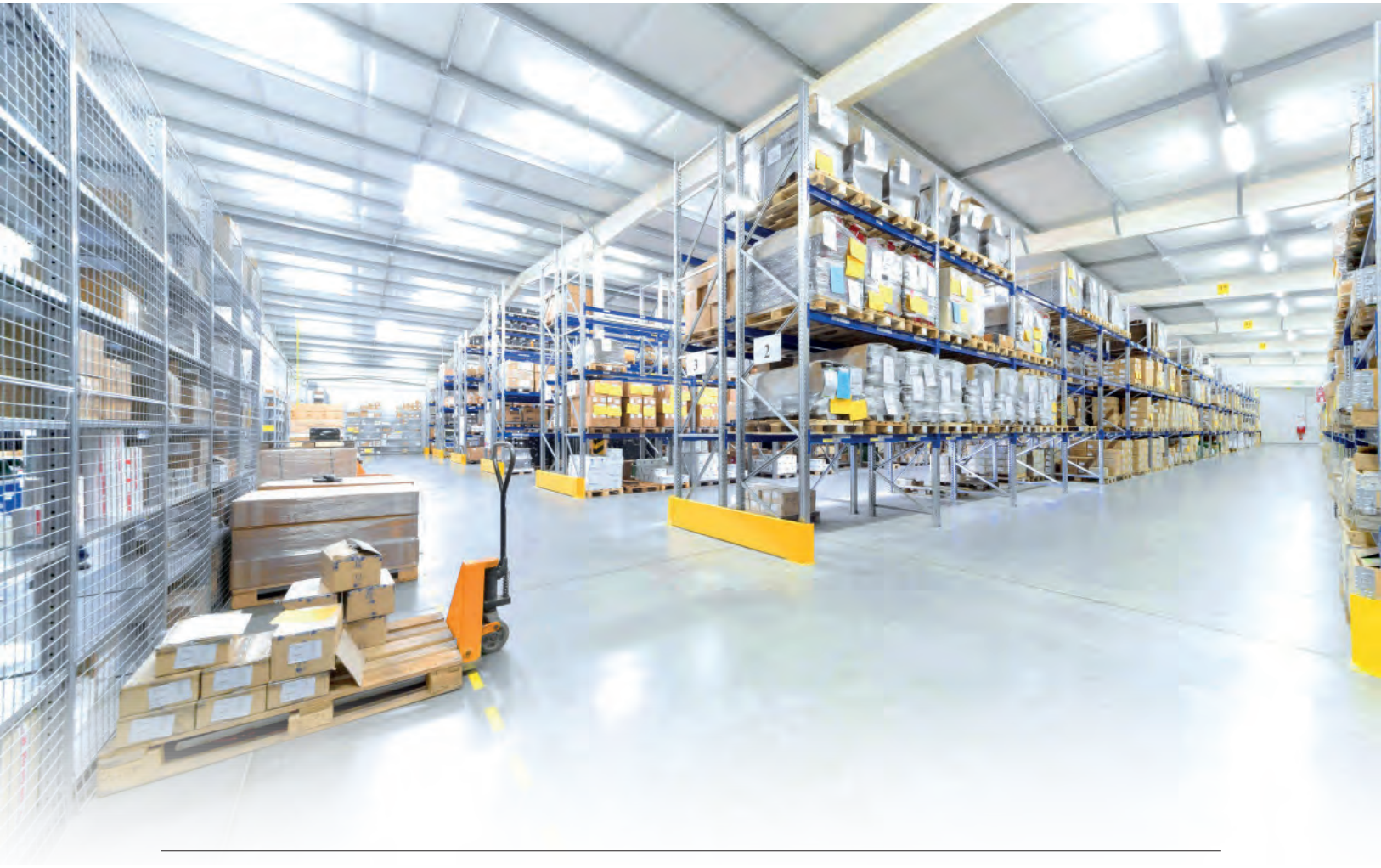
Strateji 2- *Tarım, hayvancılık ve madencilik sektörleri ile bu sektörlere dayalı sanayi sektörüne yönelik lojistik alt yapısının oluşturulması ve geliştirilmesi*

Strateji 3- *Lisanslı depoculuk faaliyetlerinin artırılması*

Strateji 4- *Bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla e-lojistik faaliyetlerini artırmaya yönelik projelerin desteklenmesi*

Strateji 5- *Ulusal ve uluslararası ulaştırma güzergahları bazında işbirliği ve entegrasyon düzeyini artırmak, bu konuda projeler ve yatırımlar gerçekleştirmek*

Proje 1- *Diyarbakır'da Lojistik İhtisas Merkez Kurulması*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Diyarbakır'da Lojistik Merkez Kurulması	Diyarbakır	Müteşebbis Heyet	Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, KKA, DTSO

Proje 2- *Şanlıurfa'da Lojistik Merkez – Kara Limanının Kurulması*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Şanlıurfa'da Lojistik Merkez – Kara Limanının Kurulması	Şanlıurfa	Müteşebbis Heyet	Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Belediyesi, KKA, ŞUTSO

Amaç 3 *Kentsel Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi*

Bölgenin yüksek yoğunluklu nüfusuna karşılık, altyapı sistemleri ve tesisleri yeterli seviyede değildir. Bölgedeki ilçe belediyelerin büyük bölümünde projeye dayalı kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Kentlerde yağmur suyu için ayrık sistem yetersizdir. Bölgede sadece 6 adet atık su arıtma tesisi mevcut olup, bölge yerleşmelerin büyük çoğunluğunda atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır. Arıtma sistemlerinin yetersiz olması sonucu atık sular arıtılmaksızın alıcı ortamlara deşarj edilmekte, özellikle su havzalarını kirletmektedir.

Kentlerde artan nüfusla birlikte üretilen katı atık miktarı da artmakta, bu atıkların düzenli bir şekilde toplanması, düzenli depolama alanlarının oluşturularak ayrıştırma sistemlerinin kurulması ve ortak katı atık yönetim sistemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgenin en büyük nüfuslu kent merkezi olan Diyarbakır kentinde düzenli katı atık depolama tesisi bulunmamakta ve bu durum başta katı atık sızıntı sularının yer altı sularına karışması olmak üzere birçok çevresel soruna neden olmaktadır.

Ülke toplam elektrik kurulu gücünün % 12'si bölgede bulunmasına rağmen, iletim altyapısındaki yetersizlikler ve yüksek kayıp-kaçak oranları nedeniyle kesintisiz enerji sunumu sağlanamamaktadır. Bu durum yaşam kalitesini düşürmekte, kentsel yaşam ve özellikle endüstriyel üretim için önemli bir olumsuzluk teşkil etmektedir.

Kentsel altyapı hizmetlerinin kaliteli bir şekilde sunulması sürdürülebilir kentsel gelişmenin birincil koşulu olup kentlerin yaşanabilirliği ve gelişmişlik göstergeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu hizmetlerin devamlı ve kaliteli bir şekilde sunulması, altyapı tesislerinin ihtiyaç duyulan yerlerde kurulmalarını ve iyi işletilmelerini gerektirmektedir.

Hedef 1- *İçme Suyu Kaynaklarının Kirletici Unsurlardan Korunması, İçme ve Kullanma Suyu Kalitesinin Artırılması*

Bölgede içme suyu kaynaklarını kirletici unsurların bertaraf edilmesi aciliyet taşımaktadır. Bölge içinden ve komşu illerden arıtılmaksızın deşarj edilen atıksular ile çöp sahalarından kaynaklanan katı atık sızıntı suları TRC2 Bölgesi yerleşmeleri için içme suyu sağlayan su havzalarını kirletmektedir. Bu durum çevre ve toplum sağlığı için tehlike yaratmaktadır. Dicle ve Eğil ilçeleri atık sularını arıtılmaksızın Diyarbakır'ın içme suyu kaynağı olan Dicle Barajı'na deşarj etmektedir. Atatürk Barajı ve Birecik Barajı benzer şekilde Adıyaman atıksuları ve çöp sahası sızıntı suları ile Bozova, Halfeti, Birecik ilçelerinin atık suları ile kirletilmektedir. Bölgede içme ve kullanma suyu kalitesinin artırılması Dicle ve Eğil belediyeleri atık su artıma tesislerinin öncelikli ve ivedi olarak yapılması gerekmektedir.

Strateji 1- *İçme suyu kaynakları olan Atatürk Barajı, Birecik Barajı, Dicle Barajı ve Gözeli Su Havzalarına atık su deşarjı gerçekleştiren Şanlıurfa'nın Halfeti, Birecik ve Bozova, Adıyaman'ın Samsat ve Kahta ilçeleri, Diyarbakır'ın Dicle, Eğil ilçeleri ile Ergani Bakır işletmelerinin atık su arıtma sistemlerinin öncelikli olarak kurulması ve Adıyaman çöp sahası sızıntı suları ile Diyarbakır çöp sahası sızıntı sularının engellenmesi için öncelikli önlemlerin alınması*

Strateji 2- *Diyarbakır'ın içme suyu ihtiyacını karşılayan Dicle Barajı'nda yeni pompa istasyonunun yapılması, pompa istasyonunda arıtma tesisine kadar olan 32 km'lik terfi ve isale hattının yapılması ve içme suyu arıtma tesisinin ikinci kademesinin yapılması*

Strateji 3- *Diyarbakır ilçelerinde gerekli altyapı ihtiyacının tamamlanarak sağlıklı içme suyu temininin sağlanması: Lice ilçesi Tuzla içme suyu hattının yenilenmesi, Ergani ilçesi Yenişehir yerleşiminin içme suyu altyapısının tamamlanması, Silvan içme suyu kaynağının Silvan baraj rezervuarından temin edilmesi projesinin yapılması, Dicle ilçesinin içme suyu altyapısının tamamlanması*

Strateji 4- *Şanlıurfa ilçelerinde gerekli altyapı ihtiyacının tamamlanarak sağlıklı içme suyu temininin sağlanması: Karaköprü içme suyu projesi; Suruç ve Viranşehir ilçeleri için içme suyu projesi yapılması, Halfeti ilçesine sağlıklı içme suyu temin edilmesi için çalışmaların yapılması, Hilvan içme suyunun baraj rezervuarından temin edilmesi projesinin yapılması, Birecik ilçesi içme suyu arıtma tesisi projesi hayata geçirilmesi, Akçakale ilçesinin içme suyu altyapısının iyileştirilmesi*

Strateji 5- *Kırsal altyapının geliştirilmesi programı kapsamında kırsal yerleşmelerin içme suyu temininin tamamlanması*

Hedef 2- *Atıksu Yönetimi Sistemlerinin İyileştirilmesi*

Strateji 1- *Diyarbakır merkez ilçe dışındaki tüm belediyelerin Dicle ve Eğil ilçeleri öncelikli olmak üzere atıksu arıtma tesisleri ile Şanlıurfa'da Birecik, Halfeti, Hilvan ve Bozova ilçeleri öncelikli olmak üzere 8 ilçede Atıksu Arıtma Tesislerinin (AAT) özel bir program dahilinde yapılması*

Strateji 2- *Şanlıurfa merkez ilçe Atıksu Arıtma Tesisinin yenilenmesi,*

Strateji 3- *Diyarbakır kent merkezinde 300 km'lik yağmur suyu şebekesinin yapılması*

Strateji 4- *Diyarbakır OSB arıtma tesisinin yapılması*

Strateji 5- *Suruç ve Ceylanpınar'da Atıksu Arıtma Tesisinin etkin kullanılması için revizyon uygulamasının yapılması, devam eden Harran AAT Projesinin tamamlanması, devam eden Siverek AAT projesinin tamamlanması (IPA kapsamında fonlanmaktadır), devam eden Şanlıurfa Merkez AAT projesinin tamamlanması (AB fonları kapsamında fonlanmaktadır).*

Strateji 6- *Bölge ilçelerinin yağmursuyu ve kanalizasyon altyapılarının tamamlanması*

Strateji 7- *Merkezi nitelikli kırsal yerleşmelerde kanalizasyon altyapısının tamamlanması*

Hedef 3- *Sürdürülebilir Katı Atık Yönetiminin Sağlanması*

2013 yılına gelindiğinde 16 büyükşehir belediyesi arasında düzenli katı atık depolama alanı olamayan tek merkez Diyarbakır'dır. Diyarbakır'ın tüm belediyeleri (30 belediye) vahşi depolama yapmaktadır ve ilde düzenli depolama alanı bulunmamaktadır. Şanlıurfa'da 11 ilçeden 6'sı vahşi depolama yapmaktadır. Bölge yerleşmelerinde modern katı atık yönetimi sistemlerinin kurulması ve geri dönüşüm çalışmalarının yapılması stratejik öneme sahiptir.

Aşağıdaki işlemlerin öncelikli olarak yapılması önerilmektedir;

Strateji 1- *IPA kapsamında projesi devam eden Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Çınar, Dicle, Eğil, Hani ve Ergani ilçelerine hizmet verecek olan düzenli katı atık depolama alanının inşasının tamamlanması*

Strateji 2- *GAP BKİ tarafından projeleri hazırlanmış olan Bismil ve Silvan katı atık depolama tesislerinin kurulması için gerekli finansmanın sağlanması, Silvan, Kulp, Lice, Hazro ilçe belediyelerinin dahil olduğu düzenli katı atık depolama tesisinin yapılması*

Strateji 3- *Siverek-Hilvan-Gürakar-Kapıkaya Katı Atık Birliğine hizmet edecek olan düzenli depolama alanının projelendirmesi ve inşaatının yapılması*

Strateji 4- *Viranşehir-Ceylanpınar-Eyüpnebi Katı Atık Birliğine hizmet edecek olan düzenli depolama alanının projelendirmesi ve inşaatının yapılması*

Strateji 5- *Birecik-Halfeti-Mezra-Ayran-Y.Göklü-Argıl Katı Atık Birliğine hizmet edecek olan düzenli depolama alanının projelendirmesi ve inşaatının yapılması,*

Strateji 6- *Diyarbakır ve Şanlıurfa Merkez Belediyelerinin evsel nitelikli katı atıkların kaynağında ayrıştırılması, geri dönüşüm ve enerji üretimi için kullanılmasını sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi*

Strateji 7- *AB ve IPA destekleri kapsamında desteklenen Siverek katı atık depolama tesislerinin tamamlanması*

Strateji 8- *Mevcut düzensiz katı atık depolama sahalarının rehabilite edilmesi*

Strateji 9- *Yapılacak olan düzenli depolama tesislerine geri dönüşüm, biyogaz ve kompost tesisi kurulumu için fizibilite projelerinin yapılması*

Strateji 10- *Katı atık yönetimi, atık ayrıştırma konusunda halkın bilinçlendirilmesine yönelik kampanyaların yürütülmesi*

Hedef 4- *Kesintisiz Enerji Sunumunun Sağlanması*

Strateji 1- *Bölgenin endüstriyel, kentsel ve tarımsal gelişimi dikkate alınarak enerji ihtiyacını karşılayabilecek enerji iletim ve dağıtım altyapısının oluşturulması; bu kapsamda gerekli yenileme ve güçlendirmenin yapılması*

Strateji 2- *Enerji verimliliğinin sağlanması ve yenilenebilir enerji kullanımının özendirilmesi*

Amaç 4

Bölge Yerleşmelerinde Yaşam Kalitesinin Artırılması

İllerin yaşam kalitesi ve rekabet gücü sıralamalarının yapıldığı faklı çalışmalarda; Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri erişilebilirlik, altyapı gibi alanlarda ülkenin görece rekabetçi illeri arasındayken eğitim başta olmak üzere demografik yapı ve beşeri sermaye ile sosyal yaşam konularındaki sıralamalarda son sıralara düşmektedir. Bu nedenle bölge illerinin yaşam kalitesinin artırılması için beşeri sermayenin yükseltilmesi, sosyal yaşam olanakları ile kentsel çekiciliğin artırılması gerekmektedir. Bölge kentlerinde yaşam kalitesinin artırılmasıyla nitelikli işgücünün bölgede tutulması, yatırımların bölgeye çekilmesi, bölge dışından nitelikli insan kaynağının bölgeye çekilmesi ve turist gelişlerinde de büyük farklar yaratacağı gibi etkileri düşünüldüğünde yaşam kalitesinin artırılmasının bölge için stratejik önem taşıdığı açıktır.

Kentsel yaşam kalitesi bakımından bölge yerleşmelerine bakıldığında, yüksek miktarlarda göç almış olan ve genç nüfus profiline sahip olan bölge kentlerinde özellikle aktif yeşil alan miktarı, sosyal donatı alanları ve kültürel donatı alanları, rekreasyon alanları, sportif aktivite ve tesis olanaklarının yetersiz olduğu görülmektedir. Hızlı ve çarpık kentleşme sürecinin etkisi ile gecekondulaşmanın yoğun olduğu bölge kentlerinde kentsel mekan kalitesi de düşük olup, son yıllarda başlatılan kentsel dönüşüm ve sağlıklaştırma projeleri ile kentsel mekanların yenilenmesine ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin sağlanması için gerekli olan kent planlama perspektifinden bakıldığında; çarpık yapılaşmanın yaşandığı bölge kentlerinde kentiçi ulaşım ve altyapı eksikliği ile güvensiz yapı stoku konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle kentiçi ulaşım Şanlıurfa'da önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa'da kentsel altyapı eksiklikleri, kentsel hizmetlere erişim ve yapı stokuna ilişkin sorunlar kentsel yaşam kalitesini düşürmektedir.

Bölge yoğun olarak göç almakta ve kırsal nüfus hızla çözülmektedir. Bu nedenle kırsal alanlarda yaşam ve mekan kalitesinin artırılması, bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve fiziki gelişmeye yönelik önlemlerin gözetilmesi gerekmektedir. Bölgesel Büyüme Merkezleri ve Cazibe Merkezleri olarak belirlenen Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde yaşam kalitesinin artırılması ile bölgeyi ve kentlerini ekonomik faaliyetler açısından çekim merkezine dönüştürmesi ve bölgede ekonomik gelişmenin hızlandırılmasına önemli katkı sağlaması beklenmektedir. Diğer yandan ilçe düzeyindeki kentlerde planlı ve afete duyarlı kentleşmenin sağlanması ve kırsal alanlarda gelir düzeyi, yaşam ve mekân kalitesinin artırılması, fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ile bölge dışına göçün önlenmesi önemli görünmektedir.

Hedef 1- *Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi, Kentsel Çekiciliğin Artırılması ve kentsel marka değerinin oluşturulması*

Strateji 1- *Bölgenin endüstriyel, kentsel ve tarımsal gelişimi dikkate alınarak enerji ihtiyacını karşılayabilecek enerji iletim ve dağıtım altyapısının oluşturulması; bu kapsamda gerekli yenileme ve güçlendirmenin yapılması*

Strateji 2- *Enerji verimliliğinin sağlanması ve yenilenebilir enerji kullanımının özendirilmesi*

Proje 1*- Dicle Vadisi Projesi*

Proje Adı	Uygulanacağı Yer	Sorumlu Kuruluş	Destekleyici Kuruluş
Dicle Vadisi Rekreasyon Projesi	Diyarbakır	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Valiliği

Strateji 3- *Kent merkezlerinde tüm kesimlerin erişebileceği sosyal ve kültürel aktivite alanlarının oluşturulması; tarihi kent merkezlerinde tematik müzeler, açık hava müzeleri gibi alanların artırılması; sergi, galeri, kültür-sanat merkezleri gibi donatı alanlarının artırılması ve kentlerde sosyal yaşamın güçlendirilmesine yönelik projelerin geliştirilmesi*

Strateji 4- *Tarihi kent merkezleri başta olmak üzere, Suriçi bölgesi, Dicle Vadisi gibi tarihi, doğal ve kültürel değerlere sahip alanlara yaya, bisiklet ve toplu taşımayla erişimin kolaylaştırılması*

Strateji 5- *Yerel mimari ve kültürel unsurların korunarak kent yaşamına katılması; bu kapsamda tarihi nitelikli ve geleneksel dokuya sahip alanlarda gerekli restorasyon, çevre düzenlemeleri ve yeniden işlevlendirme projelerinin hayata geçirilmesi*

Strateji 6- *Yerel yönetimler tarafından Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinin özgün önceliklerini dikkate alan uygulanabilir ve yaşanabilir kent ölçütlerine dayanan bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının oluşturulması*

Strateji 7- *Kentsel alanlarda temiz çevre, su ve hava kalitesinin sağlanması, görüntü-gürültü kirliğinin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması*

Strateji 8- *Enerji altyapısının kesintisiz ve güvenli sunum sağlayacak biçimde iyileştirilmesi*

Strateji 9- *Kentsel alanlarda çevre ve ekolojik değerlerin korunmasına yönelik halk duyarlılığının artırılması, bu konuda kampanyaların yapılması*

Hedef 2- *Kentlerin Toplumun Farklı Kesimlerine Hitap Edebilecek Bir Yapıya Dönüştürülmesi ve Tüm Yaş Gurupları İçin Kentlerin Çekici ve Güvenli Kılınması*

Strateji 1- *Kadınların kentsel, ekonomik ve toplumsal yaşama katılımlarını desteklemek üzere, eğitim, finansman, danışmanlık hizmetlerinin sunulması ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi*

- Kadınların ekonomik hayata ve kentsel üretime katılımları konusunda kapasite ve farkındalık artışını hedefleyen "Güçlendirme Programları" uygulanması,
- Kadın Girişimcilik Merkezinin kurulaması,
- Kadın İstihdamını içeren "Sosyal Girişimcilik ve Kalkınma Projeleri"nin yürütülmesi.

Strateji 1- *Gençlerin kişisel gelişim, kültür-sanat-spor faaliyetleri ve diğer eğitim olanaklarına erişimlerin artırıcı donatı alanlarının artırılması, bu alanların erişilebilir ve güvenli kılınması*

Alt Strateji 1- *Bağlar ve Yenişehir ilçelerine gençlik merkezlerinin kurulması*

Alt Strateji 2- *Bağlar ve Kayapınar ilçelerinde kütüphanelerin kurulması*

Alt Strateji 3- *Kentlerde çocuklara ve gençlere yönelik bilim ve teknoloji merkezlerinin kurulması*

Strateji 2- *Engelliler için erişilebilirliğin artırılması ve hizmet kalitesinin arttırılması (Kentsel ulaşımda engelliler için erişilebilirliğin, eğitim, beceri geliştirme ve kültürel aktiviteler gibi hizmetlerin kalitesinin arttırılması)*

Strateji 3- *Yaşlılar için erişilebilirlik ve diğer hizmet kalitesinin artırılması*

Strateji 4- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da kent bilgi sistemlerinin kent yönetiminde etkin kullanılması ile yerel yönetimlerinin hizmet kalitesinin artırılması*

Hedef 3- *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Afet Risklerinin Azaltılması ve Güvenli Kentsel Alanların Oluşturulması*

Strateji 1- *Şehir planlama ve kentsel gelişmede afete duyarlı planlamanın gözetilmesi ve bu doğrultuda kentsel altyapının dönüştürülmesi*

Strateji 2- *Toplumun farklı kesimlerine hitap edebilen afete dayanıklı konut alanlarının oluşturulması*

Strateji 3- *Diyarbakır Suriçi'nde koruma/kullanma dengesinin ilkeleri dikkate alınarak, kent bütünü ölçeğinde sosyo-ekonomik analizlere dayanarak halk katılımının sağlanmasıyla kentsel dönüşüm projesinin gerçekleştirilmesi*

Strateji 4- *Kötü yapı stoku nedeniyle afet riski taşıyan Diyarbakır'ın Bağlar bölgesi ile Diyarbakır ve Şanlıurfa'da sağlıksız yaşam koşullarına sahip diğer bölgelerde sosyal, ekonomik ve kentsel dönüşümü hedef alan insan unsuru ve yaşam kalitesini merkezine alan çalışmaların yapılması*

Strateji 5- *Kentsel dönüşüm sonrasında gerçekleştirilecek yapılaşma süreçlerinde depreme dayanıklı yapıların yapılabilmesi ve kentsel gelişme alanlarında güvenli yapılaşma için yapı denetim ve mühendislik hizmetlerinin bu süreçlerde etkin olarak yürütülmesi*

Strateji 6- *Halkın farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılması için mahalle meclisleri ve benzeri yerel örgütlenmelerin oluşturulması*

Strateji 7- *Şanlıurfa'da kent bütünü nazım imar planı çalışmalarının öncelikli olarak yapılması*

Hedef 4- *Kentiçi Ulaşımda Kalitenin Artırılması ve Alternatif Ulaşım Türlerinin Kullanılması*

Strateji 1- *Kentsel alanlarda toplu taşıma, yaya yolları, bisiklet kullanımı olanaklarının artırılması*

Strateji 2- *Diyarbakır'da kent içi ulaşım için hafif raylı sistemin yapılması,*

Strateji 3- *Şanlıurfa'da kent içi ulaşım ve trafik sorunlarının çözülmesi için ulaşım planlaması çalışmalarının yapılması ve öncelikli olarak uygulamaya konulması*

Strateji 4- *Toplu taşıma hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve kullanımının özendirilmesi*

Strateji 5- *Diyarbakır ve Şanlıurfa şehir merkezleri ile tarihi kent merkezlerinde yayalaştırma projelerinin uygulanması*

Strateji 6- *Diyarbakır ve Şanlıurfa şehir merkezleri öncelikli olmak üzere otopark düzenlemelerinin yapılması ve otopark alanlarının artırılması*

Hedef 5- *Kırsal Alanlarda Yaşam Kalitesinin Artırılması*

Nüfusunun önemli bir kısmını kırsal alanda barındıran ve kır-kent arasındaki nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu bölgede kırsal kesimin yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesi, kırsal alandaki nüfusun yerinde tutulmasını sağlayarak kentsel alana olan göç eğilimini azaltacak ve böylece kentlerdeki yığılmaların önüne geçilebilecektir. Kırsal yerleşimlerde yaşayan nüfusun yaşam ve mekân kalitesinin artırılması için bu alanların niteliklerine uygun altyapı ve sosyal donatı ihtiyaçlarının karşılanması ve kırsal kesimin gelir kaynaklarının artırılması için önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bölgede sulama dışı alanlarda tarım ve tarım dışı faaliyetlerin çeşitlendirilmesine yönelik olarak, sağlıklı kırsal yerleşim düzenlerinin oluşturulması için hizmet toplulaştırılması esasına dayalı projeler yaygınlaştırılacaktır. Bölgede Kırsal Merkezleri Destekleme Programı'nın uygulanması tarım arazileri ve sulama olanaklarının kısıtlı olduğu dezavantajlı bölgeler başta olmak üzere; su ürünleri üretimi, bağcılık, meyvecilik, sebzecilik, ipek böcekçiliği ve arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Strateji 1- *"Kırsal Merkezleri Destekleme Programı" kapsamında kırsal alanların niteliklerine ve gereksinimlerine göre uygun donatı ve hizmet altyapısının sağlanması*

Strateji 2- *Sağlıklı kırsal yerleşim düzenlerinin oluşturulması için merkez köylerin eğitim, sağlık ve diğer alanlarda hizmet sunumunun iyileştirilmesine yönelik yatırımların yapılması. Bu kapsamda yapılan eğitim tesislerinin yapı kalitesi, düzenli bakımı ve temizliği konularında önlemlerin alınması*

Strateji 3- *Kırsal yerleşmelerin yoğun olarak bulunduğu Karacadağ Alt Bölgesinde kırsal kalkınma projesinin uygulanması*

Strateji 4- *Kırsal alanlarda girişimciliği geliştirmek ve desteklemek için özel nitelikli programların uygulanması*

Strateji 5- *Mesleki eğitim ve meslek edindirme faaliyetlerinin ilçelerde ve kırsal alanlarda yaygınlaştırılması, yerel üretimin ürün bazında sınıflandırılarak üreticilere mesleki yeterlilik sertifikasyonu imkânlarının sağlanması*

Strateji 6- *Sulama projeleri dışında kalan dezavantajlı bölgelerde küçük sulama hizmetlerinin geliştirilmesi*

EKSEN 4

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME

Ekonomik ve kentsel gelişmeler devam ederken, Bölge Planı'nın sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, doğal kaynakların ve çevrenin korunması "Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme" ekseninin temel amacını oluşturmaktadır. Eksen, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu olarak, başta ekonomik gelişme ekseni ve mekânsal gelişme ekseni olmak üzere diğer gelişme eksenleriyle etkileşim içinde ve bütünleşik bir yapıdadır.

Yüksek nüfus artışı ve kentleşme hızı ile bölgede devam eden doğal kaynak kullanımına bağlı büyük yatırımlar, doğal kaynaklar üzerinde artan bir baskı yaratmaktadır. Doğal kaynakların; özellikle su ve toprak kaynaklarının korunması bölgenin ekonomisi için stratejik önem taşımaktadır. TRC2 Bölgesi, Türkiye'nin en kapsamlı kalkınma projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) içinde yer almaktadır. GAP Fırat ve Dicle havzalarının bir bölümünü kapsayan Yukarı Mezopotamya ovalarındaki su ve toprak kaynaklarının etkin ve verimli bir biçimde kullanması amacıyla geliştirilmiş, su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile meydana gelecek değişmelerin ekonomik ve sosyal sektörleri uyaracağı öngörüsüyle gelişme hedefleri belirlemiştir. Su ve toprak kaynakları, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatını büyük ölçüde etkilemektedir ve diğer sektörleri de yönlendirici niteliğe sahiptir.

TRC2 Bölgesinde su, toprak, hava kirliliği ve erozyon gibi çevre sorunları mevcuttur. Çevre sorunlarının başında atıklar, toprak kirliliği ve su kirliliği gelmektedir. Dicle ve Fırat havzalarında bulunan su potansiyeli, ülkede bulunan 26 su havzasındaki potansiyelin % 30'unu oluşturmaktadır. Su havzalarında kirletici unsurların kontrol altına alınması ve özellikle sulanan tarım alanlarında erozyona karşı önlem alınması gerekmektedir. Çevre kirliliğinin önüne geçilerek çevre kalitesinin iyileştirilmesi, doğal kaynakların kullanımında koruma kullanma dengesinin kurulması ve doğal kaynak yönetiminin sağlanması, sürdürülebilir ekoloji ve temiz enerji kullanımına yönelik politikaların uygulanması gerekmektedir.

Gelişme ekseni ile bölgenin gelişme sürecinde "Yeşil Büyüme" yaklaşımının benimsenerek "Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına" katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Tarımsal üretim, sanayileşme ve kentleşme süreçleri ile doğal kaynaklar arasında karşılıklı ilişkiler bulunmaktadır. Birinci olarak doğal kaynakların niteliği, su ve toprak kalitesi, biyo-çeşitlilik vb. tarımsal ürün verimliliğini ve kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda tarım işletmeleri, orta ve uzun vadeli çıkarları için çevreye duyarlı teknikleri kullanmak ve bunları yaygınlaştırmak durumunda bulunmaktadır. İkinci olarak ise tarımsal üretim süreçlerinin doğal kaynaklar ve bunların sürdürülebilirliği üzerinde etkileri bilinmektedir. Küresel iklim değişikliğinin başlıca nedenlerinden olan sera gazlarının önemli bir kısmı tarımsal üretim süreçlerine bağlı olarak atmosfere karışmaktadır. Diğer yandan ise tarım topraklarının tarım dışı amaçlarla kullanıma açılması da, iklim ve çevre değişikliğinin olumsuz etkilerini hızlandırmakta ve şiddetlendirmektedir. İklim değişikliği ile mücadele çok aktörlü, çok sektörlü ve çok disiplinli yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, dört başlıkta iklim değişikliğine uyum ve süreçle mücadele beklenmektedir. Bunlardan birincisi toprak kaynaklarının korunması, ikincisi su kaynaklarının korunması, üçüncüsü biyo-çeşitliliğin korunması, dördüncüsü ise çevre duyarlı enerji üretiminin sağlanmasıdır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda Yaşanabilir Mekanlar, Sürdürülebilir Çevre temel ilkesi, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Büyüme politikası, Orta Vadeli Programda Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi politikası "Sürdürülebilir Gelişme ve Yeşil Büyüme" ekseninin üst ölçekli plan kararlarını oluşturmaktadır.

Gelişme ekseni kapsamında dört temel amaç belirlenmiştir:

- **Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması:** Toprak kaynaklarında nitelik kayıplarının ve erozyonun önlenmesi ve toprakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması:** Su kaynaklarının kullanımında koruma kullanma dengesinin sağlanması ve bilinçli tüketimin sağlanması amaçlanmaktadır.

- **Çevrenin ve Biyo–Çeşitliliğin Korunması:** Sürdürülebilir çevre ve ekosistemler için; kentsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirleticilerin kontrol altına alınarak çevrenin iyileştirilmesi ve çevre bilincinin artırılarak tehdit altında olan biyo-çeşitliliğin korunması amaçlanmaktadır.

- **Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması:** Yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılmasıyla Bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Amaç 1 *Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması*

TRC2 Bölgesi su ve toprak kaynakları bakımından zengin bir bölgedir. Bu kaynaklar son yıllardaki hızlı nüfus artışı, tarımsal faaliyetler ve gelişen sanayiye bağlı olarak aşırı kullanım, amaç dışı kullanım ve çeşitli kirlilik parametreleriyle tehdit altındadır. Toprak kaynaklarının en iyi şekilde korunarak kaynak potansiyeli tehlikeye atılmadan kullanımının sağlanması son derece önemlidir.

Yüzölçümünün % 56'sı tarım alanı olan ve arazi varlığının % 62'si I-IV. sınıf arasındaki tarım topraklarından oluşan TRC2 Bölgesi'nde istihdamın % 29'u tarım sektöründe yer almaktadır ve nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanda bulunmaktadır. TRC2 Bölgesi ekim alanları büyüklüğü ile 26 Düzey 2 Bölgesi arasında birinci sırada yer almaktadır. GAP toprak kaynaklarının geliştirilmesi yatırımları kapsamında TRC2 Bölgesi önemli bir yere sahiptir. Şanlıurfa ilinde (% 49'luk pay) ve Diyarbakır ilinde (% 16'lık pay) sulamaya açılacak olan alanlar, GAP Bölgesi toplam sulama alanı hedefinin % 65'ini oluşturmaktadır. Mevcut durumda TRC2 Bölgesi'nde toplam tarım arazilerinin yaklaşık olarak dörtte biri sulanmaktadır.

Türkiye'de tarım toprakları düzenli olarak azalma eğilimi göstermektedir. Söz konusu durumun Diyarbakır – Şanlıurfa Bölgesi için de geçerlidir. 2003 – 2012 yıllarını kapsayan on yıllık dönemde tarım toprakları yaklaşık üç milyon hektar azalarak % 16'sını kaybetmiştir. Tarım topraklarının azalmasına neden olan üç olgu ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, tarım topraklarının gün geçtikçe artan biçimde tarım dışı kullanımlara açılmasıdır. İkinci olarak ise, veraset hukukuna bağlı olarak tarım toprakları sürekli olarak bölünmektedir. Buna bağlı olarak işletme ölçeği küçülmekte, birim maliyetlerin artmasıyla işletmelerin rekabet güçleri düşmekte ve sektör dışına çıkmak zorunda kalabilmektedir.

Üçüncü sorun ise uzun yıllar süren yanlış tarım uygulamalarına bağlı olarak toprak kullanılamaz hale gelmekte ve iktisadi değerini kaybetmektedir. Tarım topraklarında sulama ve artan tarımsal faaliyetler birtakım sorunlara ve risklere yol açmaktadır. Bu sorunların başında toprak kirliliği, topraklarda tuzlanma ve erozyon gelmektedir. Özellikle Harran Ovası'nda aşırı sulama ve topraktaki su drenajı yetersizliğinden tuzlanma sorunu ortaya çıkmıştır. Bilinçsiz ve aşırı sulama sonucu toprağın verimli yüzey kısmının aşınması toprak kaybına neden olmakta ve ciddi çevre sorunlarına neden olmaktadır.

Hedef 1- *Toprak Kaynaklarının Etkin Yönetiminin ve Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması*

Strateji 1- *Toprak veri tabanının güncellenmesi*

Strateji 2- *Sulamaya açılmış ve Diyarbakır başta olmak üzere açılacak alanlarda, aşırı sulama sonucu toprakta tuzlanma, çoraklaşma ve erozyon risklerine karşı halkın bilinçlendirilmesi ve uygun tekniklerin kullanılmasına ilişkin yayım ve tanıtım faaliyetlerinin yapılarak bilinçsiz sulamaların önüne geçilmesi*

Strateji 3- *Tarım topraklarının etkin yönetimine yönelik Stratejik Mekansal Planların hazırlanması*

Strateji 4- *Toprak kaynaklarının kalitesinin korunmasına, alternatif enerji yöntemlerine ve girdi kullanımının azaltılmasına yönelik AR-GE proje ve yatırımlarının desteklenmesi*

Strateji 5- *Anız yakımı ile etkin mücadele edilmesi*

Strateji 6- *Girdi kullanımına yönelik bilinçlendirme etkinliklerinin yürütülmesi*

Strateji 7- *Çevre duyarlı tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması*

Strateji 8- *İyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması*

Amaç 2 *Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması*

Günümüzde hızlı kentleşme, sanayileşme ve yoğun nüfus artışıyla beraber temiz su kaynakları tükenme eğilimindedir. Bölge ekonomisinin gelişmesinde su kaynakları hayati bir öneme sahiptir. Su kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için su havzalarının korunması, kaynakların her türlü kirlilik faktörüne karşı korunması, etkin ve verimli kullanımının sağlanması stratejik önem taşımaktadır.

Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi amacı ile oluşturulan GAP kapsamında, Fırat ve Dicle nehirleri ve kolları üzerinde sulama ve enerji amaçlı 26 barajın yapılması planlanmıştır. Atatürk Barajı, Türkiye'nin en büyük barajı olup dünyada da sayılı projeler arasında yer almaktadır. TRC2 Bölgesi'nde su kaynaklarının yönetimi bölge ve ülke içinde büyük öneme sahiptir. Bölgede su kaynakları kirlilik tehdidi ile karşı karşıyadır. İldeki içme suyu barajlarına ve su havzalarına il sınırları içindeki yerleşmelerden ve il dışından doğrudan atık su deşarjı gerçekleştirilmektedir. Sulama alanlarında aşırı su kullanımı erozyona yol açarak barajların ekonomik ömrünü olumsuz etkilemekte ve su seviyesinin düşmesine neden olmaktadır.

"Su Kaynaklarının Etkin Yönetilerek Korunması" stratejisi ile TRC2 Bölgesi'nde bütünleşik havza yönetimi modeli kapsamında, havzadaki tüm aktör ve kullanıcıların karar alma süreçlerine katılması sağlanarak havza koruma bilinci geliştirilecek, su havzalarında suyun koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması sağlanacaktır. Su tasarrufuna yönelik önlemler alınarak verimlilik ve su kaynaklarının etkin kullanımı sağlanacak, modern sulama teknikleri yaygınlaştırılacak, çiftçilerde bilgi ve bilinç düzeyi geliştirilecektir.

Şanlıurfa ve Diyarbakır'da ilçe belediyelerinin büyük bölümünde atık su arıtma tesisi bulunmadığından atık sular en yakın akarsu veya dereye deşarj edilmektedir. Şanlıurfa merkezin

en önemli içme suyu kaynağı olan Atatürk Baraj Gölü'ne; Adıyaman Samsat ve Kâhta şehir merkezlerinin atık suları, Şanlıurfa'nın Bozova ilçe merkezinin atık suları arıtılmaksızın doğrudan deşarj edilmektedir. İçme suyu kaynağı olan Birecik Baraj Gölü'ne ve sulak alan ilan edilmiş olan Karkamış Baraj Gölü'ne Halfeti ve Birecik ilçe merkezlerinin atık suları deşarj edilmektedir. Diyarbakır ilinin en önemli su kaynaklarından biri olan ve sulak alan niteliğinde olan Dicle Nehri birçok kirletici unsurun etkisi altında bulunmaktadır.

Diyarbakır kentinin içme suyu ihtiyacının büyük bir kısmının karşılandığı Dicle Barajı'na Dicle ve Eğil ilçe yerleşmelerinin atık suları doğrudan deşarj edilmektedir. Kentin diğer içme suyu kaynağı olan Gözeli içme suyu kaynağı; çevresindeki işletmeler ve yerleşim alanlarının atıkları nedeniyle kirlilik tehdidi altındadır. Ayrıca bölgede yoğun olarak gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler sonucunda tarımsal atıkların su kaynaklarına karışması da su kirliliğine yol açan etmenler arasındadır.

Gerek iklim ve çevre değişikliğine bağlı olarak azalan su miktarı; gerekse gittikçe kuvvetlenen su arzının tamamen yurtiçi kaynaklarla sağlanması eğilimi, su kaynaklarının etkin kullanımını zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de toplam su tüketiminin %73'ü tarım sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultudaki temel sorun ise sulama yöntemlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından açılan kanallar aracılığı ile yapılan sulamaların % 14'ünde yağmurlama, % 5'sinde ise damla sulama, geri kalan % 81'lik oranında yüzeysel sulama yöntemi ile kullanılmaktadır. Geleneksel sulama yöntemleri daha çok su kullanımını gerektirmekte, bu durum girdi maliyetlerini arttırdığından hem işletmelerin rekabet gücünü etkilemekte, hem de çevre ve iklim değişikliğine bağlı sorunlara yol açmaktadır.

Hedef 1- *Su Kaynaklarının Etkin Yönetimi ve Su Kullanımında Verimliliğin Sağlanması*

Strateji 1- *Sulama tesis envanterinin çıkarılması*

Strateji 2- *Büyük ölçekli orman ve su işleri yatırımları konusunda tarım örgütlerine düzenli olarak bilgi aktarılması*

Strateji 3- *Su kaynaklarının etkin kullanımına yönelik Su Master Planı'nın hazırlanması ve rasyonel su kullanım bütçesinin hazırlanması*

Strateji 4- *Sulamaya açılmış ve Diyarbakır başta olmak üzere açılacak alanlarda, aşırı sulama sonucu toprakta tuzlanma, çoraklaşma ve erozyon risklerine karşı halkın bilinçlendirilmesi ve uygun tekniklerin kullanılmasına ilişkin yayım ve tanıtım faaliyetlerinin yapılarak bilinçsiz sulamaların önüne geçilmesi*

Hedef 2- *Su Havzalarının ve Su Kaynaklarının Korunması*

Strateji 1- *Bölgede modern sulama tekniklerinin teşvik edilmesi*

Strateji 2- *Su kullanımı ile ilgili bilinçlendirme etkinliklerinin yürütülmesi*

Strateji 3- *Su havzalarının koruması ve iyi yönetilmesine yönelik Fırat ve Dicle nehirleri ile baraj gölü havzaları için entegre havza yönetimi planlarının hazırlanması ve kullanıcıların sürece katılmasıyla uygulamaya konulması*

Strateji 4- *Dicle Nehri ve baraj göllerinde kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi*

Strateji 5- *Havza Yönetim Planları'na yönelik destek etkinliklerinin sürdürülmesi*

Strateji 6- *Bölgesel havza yönetim bilgi sisteminin oluşturulması*

Strateji 7- *Atık su toplama ve arıtma sistemlerinin desteklenmesi, su havzalarına atık deşarjı gerçekleştiren alanlarda öncelikli olarak arıtma tesislerinin yapılması ve katı atık sızıntı suları, tarım, sanayi ve petrol atıkları gibi kirletici unsurların bertaraf edilmesi, bu kapsamda;*

Alt Strateji 1- *Atatürk Barajı drenaj alanında olan Şanlıurfa ili Bozova, Adıyaman ili Samsat ve Kahta ilçelerinin ve Karkamış Barajı drenaj alanında olan Şanlıurfa ili Halfeti ve Birecik ilçelerinin atık su arıtma sistemlerinin yapılması, Şanlıurfa merkez atıksu arıtma tesisinin yenilenmesi*

Alt Strateji 2- *Dicle Barajı drenaj alanında olan Diyarbakır ili Dicle ve Eğil ilçelerinin ve Elazığ ili Maden ilçesinin atık su arıtma sistemlerinin yapılması ve Etibank-Maden Bakır İşletmesi deşarjları için önleyici tesislerin yapılması*

Alt Strateji 3- *Diyarbakır'da Devegeçidi Barajı drenaj alanında; askeri tesislerin deşarjını önleyici tesisler, petrol üretim sahalarından karışan atıkları önleyici tesisler, Diyarbakır kentinin çöp sahasından kaynaklanan sızıntı sularına karşı önlemler, Ergani ilçesinin atık su arıtma sisteminin yapılması, sulu tarım alanlarından dönen suları önleyici tesislerin yapılması*

Strateji 8- *İçme suyu kaynaklarının koruma alanlarında bulunan yapılaşmanın durdurulması, atık suların doğrudan veya dolaylı deşarjının engellenmesi, tarımsal faaliyet olarak sadece iyi tarım uygulamalarına ve organik tarıma izin verilmesi*

Strateji 9- *Nehir ve barajlar çevresinde ağaçlandırma çalışmalarının arttırılması*

Amaç 3 *Çevrenin ve Biyo-Çeşitliliğin Korunması*

Çevre kirliliği Bölgenin önemli sorunları arasında yer almaktadır. "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu"na göre bölgenin çevre sorunları arasında; atıklar Şanlıurfa'da ve Diyarbakır'da birinci öncelikli kirlilik sorunudur. Diyarbakır'da yaşanan çevre sorunları önem sırasına göre; atıklar, gürültü kirliliği, doğal çevrenin tahribatı, su kirliliği, erozyon, toprak kirliliği ve hava kirliliği olarak tespit edilmiştir. Şanlıurfa'da yaşanan çevre sorunları önem sırasına göre; atıklar, toprak kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği, hava kirliliği, doğal çevrenin tahribatı ve erozyon olarak tespit edilmiştir.

Bölgede oluşan katı atık miktarının yıllar itibarıyla sürekli artmakta olmasına karşın Bölge yerleşmelerin büyük bir bölümünde düzenli katı atık depolama alanı bulunmamaktadır. Düzenli depolama ve bertarafı sağlanamayan katı atıkların; sızıntı sularının yer altı sularına karışması, atıkların çevreye yayılması, metan gazı sıkışması sonucu yangın ve patlama riski oluşturması ve toprak kirliliği gibi ciddi sorunlara yol açmaktadır. Şanlıurfa'da ikinci öncelikli çevre sorunu toprak kirliliğidir. Bölgede uygun olmayan gübre ve ilaçların kullanılması, zirai ilaç ve kimyasal ambalajların çevreye bırakılması toprak kirliliğine neden olmaktadır.

TRC2 Bölgesi zengin yer altı ve yerüstü su kaynaklarına, önemli endemik türlere ve zengin biyo-çeşitliliğe sahiptir. Bölge, doğal vejetasyonlu bölgeler, sulak alanlar, önemli kuş alanları ve diğer ekosistemler bakımından zengin bir konumdadır fakat Bölgedeki biyo-çeşitlilik gerek iklim ve çevre değişikliği, gerekse yanlış tarım uygulamaları sonucunda tehdit altındadır.

Hedef 1- *Çevrenin Korunması ve Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması*

- ***Strateji 1-*** *Biyolojik kaynakların kayıt altına alınması*
- ***Strateji 2-*** *Diyarbakır ve Şanlıurfa'da çok yetersiz olan orman varlığının artırılması için ağaçlandırma faaliyetlerinin öncelikli olarak artırılması,*
- ***Strateji 3-*** *Çevre duyarlı tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması*
- ***Strateji 4-*** *Çevre bilincinin artırılmasına yönelik kampanyalar ve düzenlemelerin yapılması*
- ***Strateji 5-*** *İyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması*
- ***Strateji 6-*** *Zirai ilaçlama ve gübre kullanımı ile ilgili bilinçlendirme etkinliklerinin yürütülmesi*
- ***Strateji 7-*** *Anız yakımı ile etkin mücadele edilmesi*
- ***Strateji 8-*** *Risk haritalarının üretilmesi ve mücadele stratejilerinin belirlenmesi*
- ***Strateji 9-*** *Geri dönüşüm ve tarımsal atıklarının geri dönüşümüne ilişkin projelerin desteklenmesi*

Amaç 4

Bölgede Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Çevre Dostu Teknolojilerin Yaygınlaştırılması

TRC2 Bölgesi yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Tükettiği enerjiden daha fazlasını yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ürettiği için çevre dostu yeşil enerji bölgesi olma potansiyeli yüksektir. TRC2 Bölgesi'nde bulunan 7 hidroelektrik santralin kurulu gücü, Türkiye'deki toplam hidroelektrik kurulu gücünün % 36,6'sını oluşturmaktadır. Bölge coğrafi konumu nedeniyle gerek ışınım değeri ve gerekse güneşlenme süresi ile yüksek güneş enerjisi potansiyeline sahiptir. Bölgede ayrıca jeotermal enerji ve biyo-enerji kullanma olanakları da mevcuttur.

Hedef 1- *Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Bölgenin Yeşil Enerji Bölgesi İmajının Oluşturulması*

Strateji 1- *Bölgede üretim yapan işletmelerde güneş enerjisi kullanımının teşvik edilmesi amacıyla hibe desteği programlarının uygulanması*

Strateji 2- *Bölgede güneş enerjisi ve biyo-kütleden elektrik üretimi başta olmak üzere yenilenebilir enerji ile ilgili uygun yatırım alanlarının tespit edilmesi ve enerji uygulamalarının yapılabilirliğini gösterecek örnek projelerin desteklenmesi*

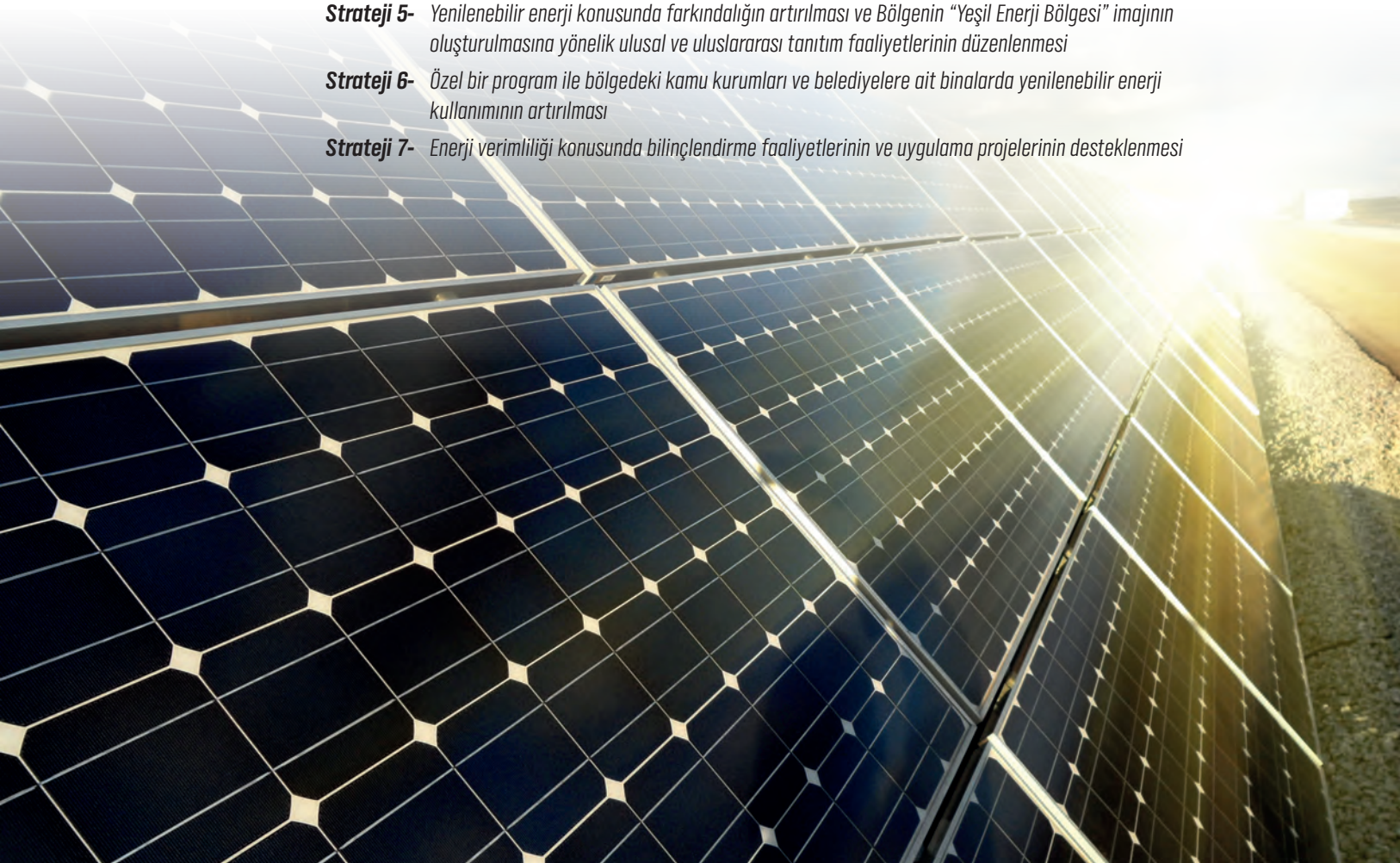
Strateji 3- *Güneş enerjisi ile tarımsal sulama yapılması için çalışmalar yapılması*

Strateji 4- *Yenilenebilir enerji kaynaklarının organik tarım, organik tekstil, eko turizm gibi bölgede potansiyeli olan alanlarda kullanımına yönelik araştırma ve uygulama faaliyetlerinin desteklenmesi*

Strateji 5- *Yenilenebilir enerji konusunda farkındalığın artırılması ve Bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulmasına yönelik ulusal ve uluslararası tanıtım faaliyetlerinin düzenlenmesi*

Strateji 6- *Özel bir program ile bölgedeki kamu kurumları ve belediyelere ait binalarda yenilenebilir enerji kullanımının artırılması*

Strateji 7- *Enerji verimliliği konusunda bilinçlendirme faaliyetlerinin ve uygulama projelerinin desteklenmesi*

05

GELİŞME EKSENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

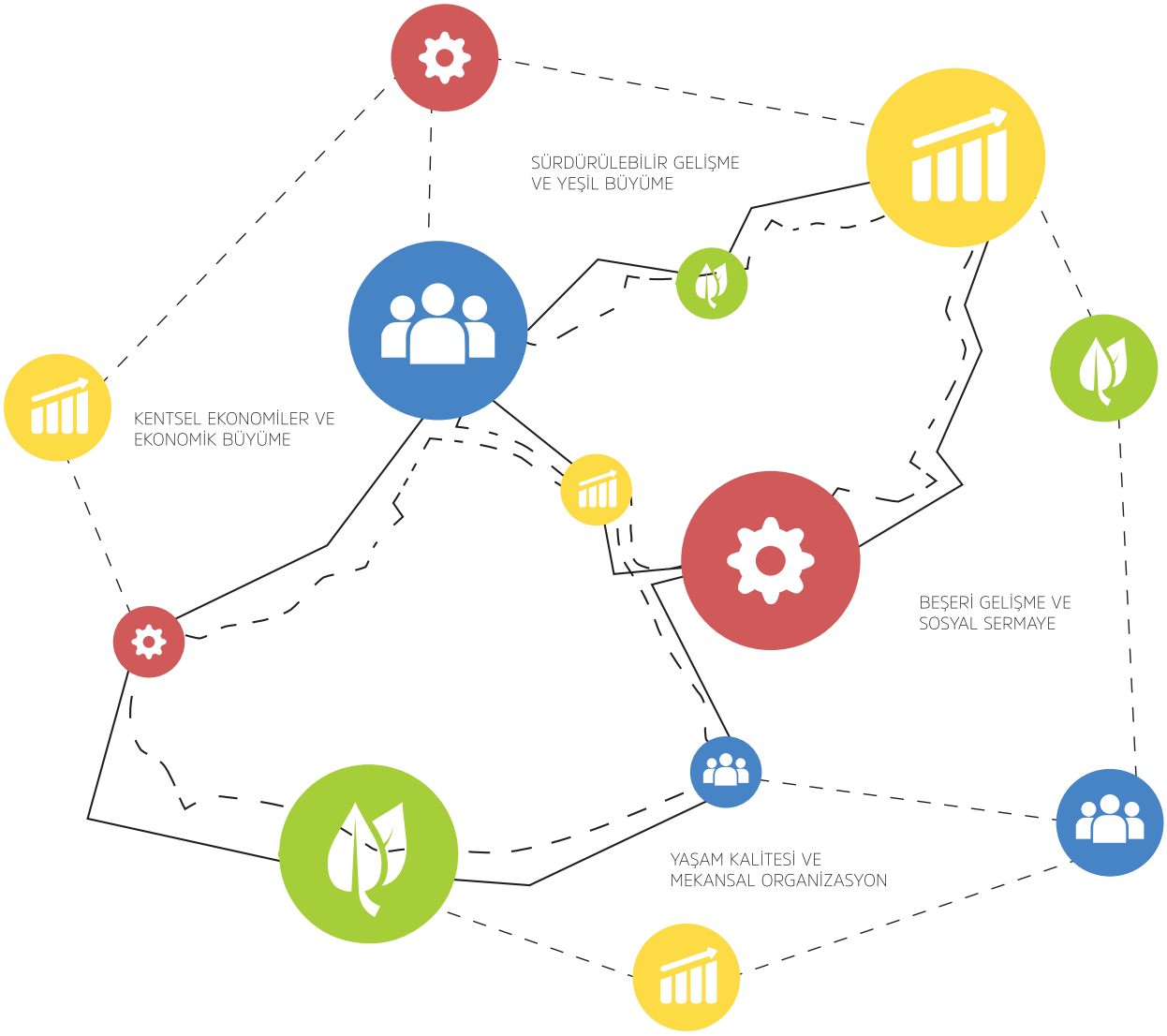
Ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişme ile çevre alanında oluşturulan gelişme eksenleri, Bölgenin sürdürülebilir gelişmesini sağlamak için bir bütün halinde değerlendirilmiştir. Bölge Planı için belirlenen gelişme eksenleri etkileşim içinde olup birbirleri ile tamamlanacak ve bütünleşecek şekilde kurgulanmıştır. Gelişme eksenleri altında belirlenen amaçlar diğer eksenlerdeki amaçlarla da uyum içerisinde olup etkileşim halindedir. Aşağıdaki matriste amaçların karşılıklı etkileşimleri ile eksenler arasındaki ilişkiler gösterilmiştir.

TABLO 7- GELİŞME EKSENLERİ ARASI İLİŞKİ

GELİŞME EKSENLERİ		KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME					BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE				YAŞAM KALİTESİ VE MEKANSAL ORGANİZASYON				SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME			
		A1	A2	A3	A4	A5	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4
KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME	A1		2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	1	3	1	1	2	1
	A2	2		3	2	2	2	2	1	2	3	2	2	2	3	3	3	2
	A3	3			3	3	3	2	1	2	3	3	2	2	2	2	2	3
	A4	3	2	3		3	3	2	1	1	3	1	1	2	1	1	1	1
	A5	3	2	3	3		3	3	1	2	2	3	2	3	1	1	2	3
BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE	A1	3	2	3	3	3		2	2	3	3	1	1	3	1	1	2	1
	A2	2	2	2	2	3	2		2	1	2	1	2	2	1	1	2	2
	A3	2	1	1	1	1	2	2		3	3	1	1	3	1	1	1	1
	A4	3	2	2	1	2	3	1	3		3	1	2	3	1	1	2	1
YAŞAM KALİTESİ VE MEKANSAL ORGANİZASYON	A1	3	3	3	3	2	3	2	3	3		3	2	3	3	3	2	2
	A2	3	2	3	1	3	1	1	1	1	3		2	2	1	1	1	1
	A3	1	2	2	1	2	1	2	1	2	2	2		3	3	3	3	2
	A4	3	2	2	2	3	3	2	3	3	3	2	3		3	3	3	2
SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME	A1	1	3	2	1	1	1	1	1	1	3	1	3	3		2	3	2
	A2	1	3	2	1	1	1	1	1	1	3	1	3	3	2		3	2
	A3	2	3	2	1	2	2	2	1	2	2	1	3	3	3	3		3
	A4	1	2	3	1	3	1	2	1	1	2	1	2	2	2	2	3	

06

MEKÂNSAL GELİŞME

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME
VE YEŞİL BÜYÜME
KENTSEL EKONOMİLER VE
EKONOMİK BÜYÜME
BEŞERİ GELİŞME VE
SOSYAL SERMAYE
YAŞAM KALİTESİ VE
MEKANSAL ORGANİZASYON

HARİTA 1- MEKÂNSAL GELİŞME TEMATİK HARİTASI

2014-2023 dönemini kapsayan TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi Bölge Planı kararlarının mekânsal gösterimleri bu bölümde yer almaktadır. Plan kapsamında belirlenen amaç, hedef ve stratejiler doğrultusunda gelişecek kullanımların şematik ve özet gösterimleri yapılmıştır.

Tematik gelişme haritalarında plan kararlarının uygulanacağı alanlar şematik olarak gösterilmiştir. Bu doğrultuda alınan kararların, alt ölçeklerde hazırlanacak planlara ve yerel düzeydeki uygulamaları yönlendirmesi amaçlanmaktadır.

Mekansal Gelişme Tematik Haritası; öngörülen tarımsal temel altyapının gelişim alanlarını, sanayide gelişme akslarını, ve turizm gelişme alanlarını gösteren bir sentez niteliğindedir.

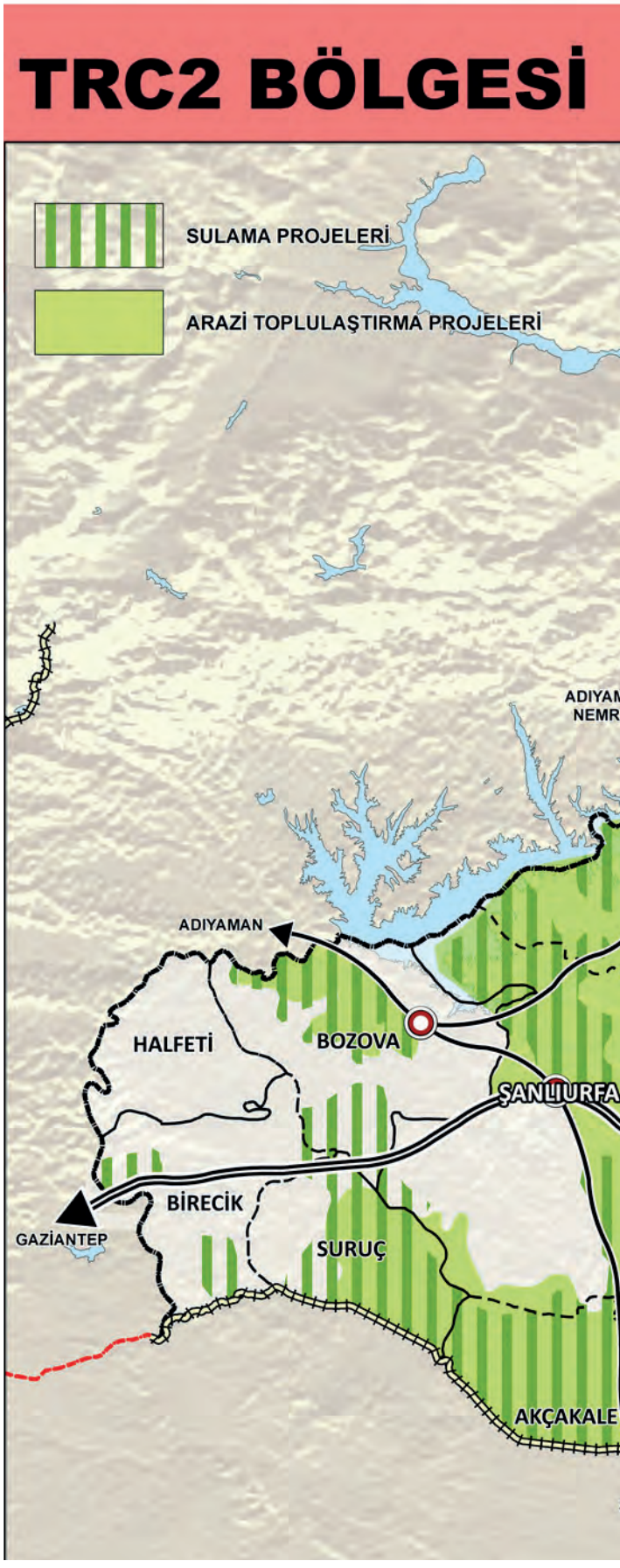
Tematik gelişme alanlarını gösteren; (1) Mekansal Gelişme Tematik Haritası, (2)Tarımsal Temel Altyapı Haritası, (3) Sanayi Altyapısı ve Gelişim Aksları Haritası, (4)Turizm Çekim Noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritası ile (5) Ulaştırma Altyapısı Haritası Stratejileri Haritası olarak beş tematik gelişme haritası hazırlanmıştır.

Sİ MEKANSAL GELİŞME TEMATİK HARİTASI

HARİTA 2- TARIMSAL TEMEL ALTYAPI HARİTASI

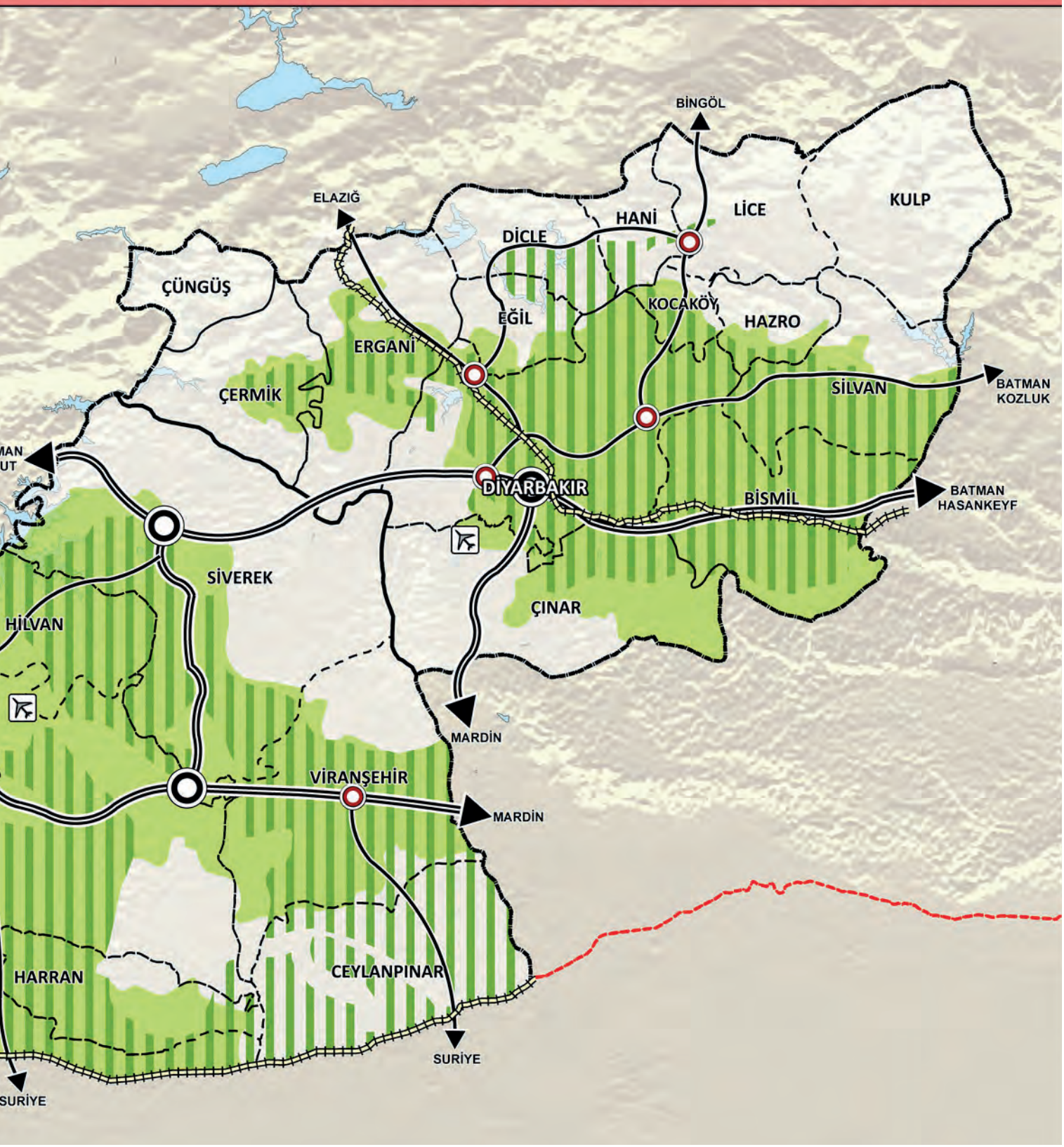

Tarımsal Gelişme

"Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" gelişme ekseni kapsamında belirlenen Tarımsal Üretimin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması amacı ile; modern tarım yöntemlerinin kullanılmasıyla tarımsal yapıda bir dönüşümün gerçekleştirilmesi; katma değerin artırılması, tarımsal girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik önlemlerin alınması ile tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır.

Mekansal gelişme şemasında görülmekte olan arazi toplulaştırma projeleri ve sulama projeleri (Tarımsal altyapı projeleri, bkz. Harita-2) büyük oranda birbiriyle örtüşmekte olup çoğunluğu I. sınıf ve II. sınıf tarım toprakları üzerinde bulunmaktadır. Tarımsal altyapının geliştirilmesi ile bölgede sulama imkânları artacak, modern tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması ile yüksek katma değerli üretime geçilmesi sağlanacak ve tarımsal üretimde verim artırılacaktır. Sulama alanları dışında kalan alanlarda bağcılık, meyvecilik, su ürünleri üretimi, ipek böcekçiliği ve arıcılık gibi tarımsal faaliyetler yaygınlaştırılacak, bu sayede tarımsal üretim ve gelir artırılacaktır.

TARIMSAL TEMEL ALTYAPI

HARİTA 3- SANAYİ ALTYAPISI VE GELİŞİM AKSLARI HARİTASI

Sanayi Altyapısının Gelişimi

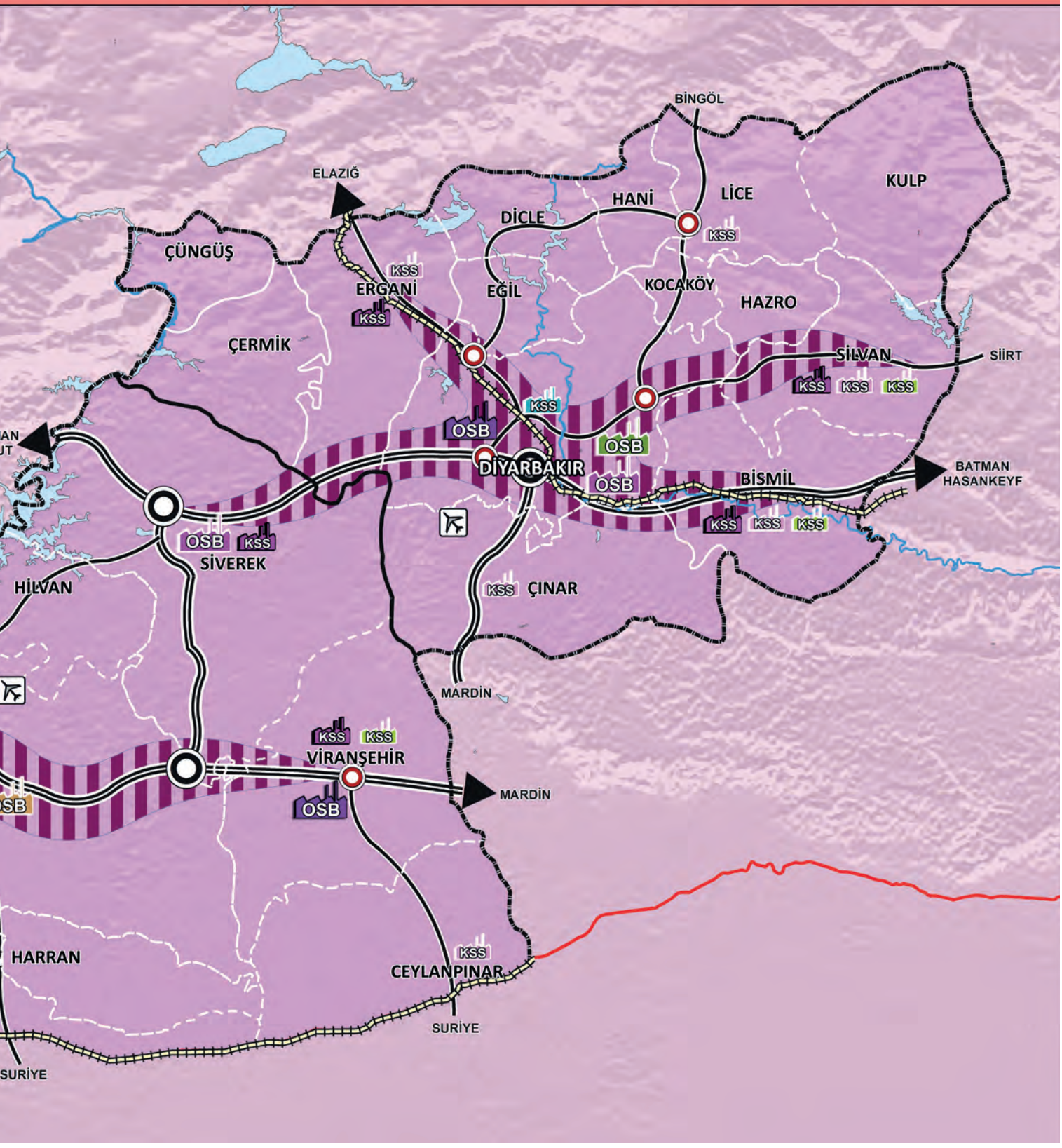
"Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" ekseni kapsamında ele alınan Bölge İllerinde Sanayinin Gelişmesi ve Katma Değerli Üretim Yapısına Geçiş amacı ile bölgede sanayi altyapısının iyileştirilmesi, öncü ve stratejik sektörlerde yığılma ve ihtisaslaşmanın teşviki, sektörler arasında tedarik ve değer zincirlerinin oluşturulması ve bölgede nitelikli işgücünün artırılması hedeflenmektedir. Sanayi altyapısı ve sanayi üretimi için öngörülen gelişme önlemleri tematik haritada gösterilmiştir (bkz Harita-3).

Bu çerçevede bölgede üretimin artırılmasının hedeflendiği üç ana gelişim aksının oluşturulması öngörülmektedir: Birecik-Şanlıurfa-Viranşehir, Siverek-Diyarbakır-Silvan ve Ergani-Diyarbakır-Bismil. Bu gelişim aksları içerisinde gelişme potansiyeli yüksek sanayi alt kolları açısından tedarik zinciri oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması hedeflenmektedir. Buna göre ana gelişim merkezlerinde bu sektörlerde üretim kapasitesi ve katma değerin artırılması, yığılmaların yaratılması ile ölçek ekonomilerinden faydalanılarak sektörlerde rekabet gücünün artırılması, destekleyici gelişim merkezlerinde üretim ve sanayi altyapısının geliştirilmesi ile çevre ekonomiler olarak nitelendirilen yerleşmelerin hammadde tedarik zinciri ve üretim faktörlerini destekleyici etkilerinin olması hedeflenmektedir.

Söz konusu gelişme aksları göreceli olarak gelişmiş karayolu, demiryolu ve havayolu taşımacılığı gibi ulaştırma altyapısına sahiptir. Sanayi altyapısının geliştirilmesine yönelik olarak, bu alanlarda öncelikli olarak mevcut organize çalışma alanlarının (OSB ve KSS) altyapısı iyileştirilecek, devam etmekte olan Tarıma Dayalı İhtisas OSB yatırımları tamamlanacaktır. Bunun yanında orta ve uzun vadede ihtisaslaşma alanları doğrultusunda sanayi altyapısı geliştirilecektir.

POTANSİYEL SANAYİ FAALİYETLERİ

HARİTA 4- TURİZM ÇEKİM NOKTALARI VE GELİŞME EKSENLERİ HARİTASI

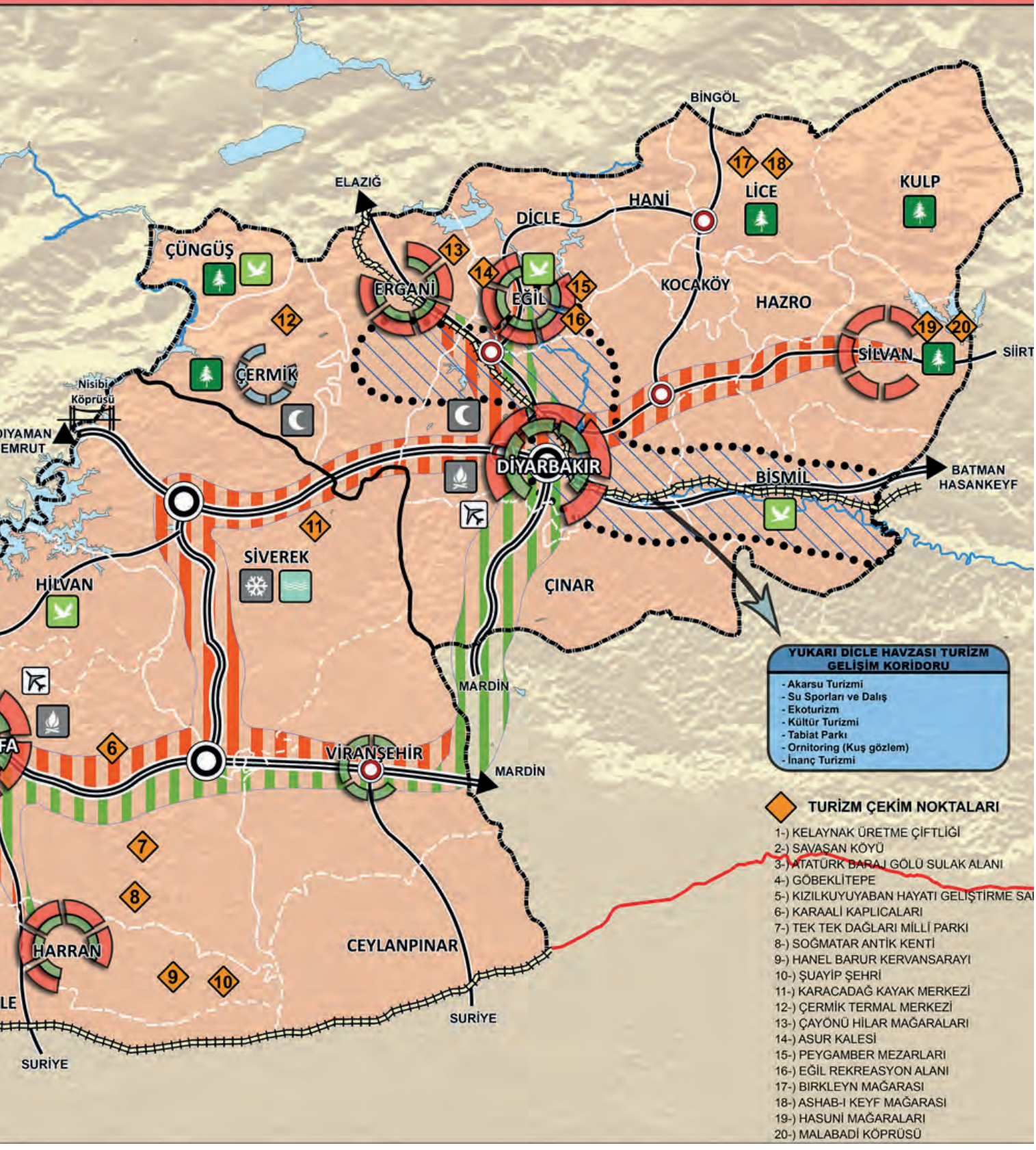
Turizmin Gelişimi

"Kentsel Ekonomiler ve Ekonomik Büyüme" gelişme ekseni kapsamında belirlenen Turizmin Geliştirilmesi ve Bölge Ekonomisi İçindeki Payının Artırılması stratejisi ile; turizm altyapısının geliştirilmesi, turizm potansiyeli taşıyan alanların turizme kazandırılması ile turizm olanaklarının çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Turizm altyapısının öncelikli olarak geliştirileceği alanlar Turizm Çekim noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritasında gösterilmiştir.

Turizmin gelişmesi, GAP Bölgesi içinde diğer bölgelerle bütünleşecek şekilde ele alınmış ve komşu bölgelerdeki turizm çekim noktaları ile ilişkilendirilerek turizm gelişme eksenleri gösterilmiştir (Bkz Harita-4). Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri turizm gelişme eksenlerinin merkezlerini oluşturmaktadır. Turizm gelişme eksenleri, ilçelerde oluşturulan diğer çekim noktaları ile tüm bölgeye yayılacak ve bölgede turizmin geliştirilmesiyle ölçek ekonomileri yaratılacaktır. Turizm Çekim noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritasında kültür turizmi ve inanç turizmi gelişme aksları ve turizm çekim noktaları gösterilmiştir. Bu gelişme akslarında ve çekim noktalarında; fiziksel ve çevresel altyapının iyileştirilmesi, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması, başta kültür turizmi ve inanç turizmi olmak üzere ekoturizm, fuar-kongre turizmi, sağlık turizmi ve termal turizm, doğa turizmi, kış turizmi, su sporları gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

TURİZM ANA STRATEJİLERİ

Ulaştırma Altyapısının Gelişimi

Yaşam Kalitesi ve Mekansal Organizasyon ekseni kapsamında ele alınan Ulaştırma Altyapısının Güçlendirilmesiyle Merkezler Arasındaki Bağlantıların ve İlişkilerin Artırılması amacı ile; ulaşım sisteminin geliştirilmesi ile bölgeler ve merkezler arası erişilebilirlik ve bağlantılılığın artırılması, yerleşimler arası sinerji yaratılması, ulaştırma türlerinin birbirini destekleyecek bütüncül bir sistem olarak kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır (bkz Harita-5).

Proje durumundaki Diyarbakır-Elazığ-Sivas-Ankara yüksek hızlı tren hattının tamamlanması ile bölgenin ülkenin İç Anadolu Bölgesi ve Ankara hattına bağlanması mümkün olacak, Şanlıurfa-Diyarbakır hızlı tren hattının tamamlanması ile Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın limanlara erişimi sağlanacak, OSB'lerin demiryolu bağlantıları sağlanacak, Erzincan-Diyarbakır-Mardin hızlı tren hattı yatırımlarının tamamlanması ile de Bölge Karadeniz'e bağlantı sağlamış olacaktır. Söz konusu demiryolu yatırımlarının bölgeyi İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleriyle bağlayacak olması nedeniyle yük ve yolcu akımları açısından önemli bir işleve sahip olması beklenmektedir. Mürşitpınar-Şanlıurfa-Diyarbakır hızlı tren hattı ile sınırötesi merkezlere bölgenin erişebilirliği artacak ve bölge merkezleri arasındaki yolculuk süresi 2,5 saatten 45 dakikaya inecektir.

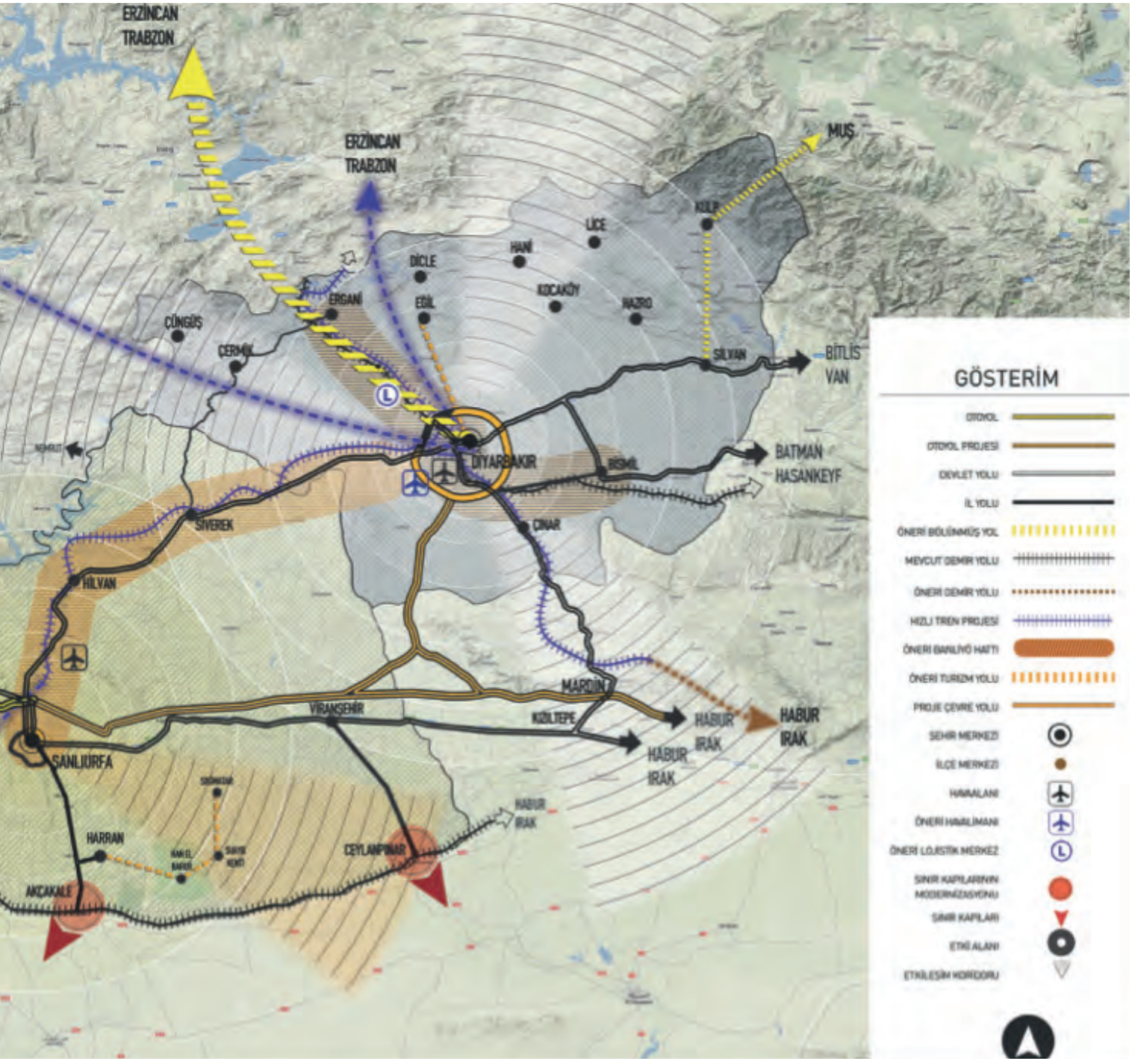
Suriye ile sınır komşusu olan ve Irak sınırına yakın bir konumda olan TRC2 Bölgesi Türkiye'nin bu ülkelerle bağlantı noktası durumundadır. Şanlıurfa-Habur otoyolunun tamamlanması ve Diyarbakır'ın bu otoyola bağlantısının sağlanması ile TRC2 Bölgesinin bu ülkelerle daha hızlı, düşük maliyetli ve verimli taşımacılık yapması sağlanacaktır. Karayollarında bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir ancak özellikle Diyarbakır'da karayolu standartlarının yükseltilmesi gereklidir.

Bölgenin dışa açılması ve ulusal ve uluslararası merkezlerle havayolu bağlantılarının güçlendirilmesi amacıyla Diyarbakır Havalimanının uluslararası uçuşlara açık olarak faaliyete geçmesi, Şanlıurfa havalimanından kısa mesafeli uçuşlar ve çevre ülkelere uçuşların yapılması ve havaalanlarının diğer ulaşım türleri ile entegrasyonunun sağlanması önerilmiştir. Bunun yanında TRC2 Bölgesinin Irak ile ulaşımını güçlendirmek için Mardin'e kadar devam eden proje demiryolu hattının Habur sınır kapısına kadar uzatılması önerilmektedir.

Bölge içindeki merkezlerin birbirileri ile ilişkileri ve bağlantılarının güçlendirilmesi üretim organizasyonunun desteklenmesi amacıyla Ergani-Diyarbakır-Bismil mevcut demiryolu hattı ile Şanlıurfa -Siverek-Diyarbakır proje demiryolu hattının ilçeler arası ve şehir içi ulaşımda etkin kullanılması için banliyö tren seferlerine uygun hale getirilmesi önerilmektedir. Ayrıca Mevcut Organize Sanayi Bölgelerinin demiryolu bağlantısının sağlanması, bunun yanında Diyarbakır ve Şanlıurfa'da demiryolu bağlantısına sahip lojistik merkezlerin kurulması önerilmektedir. Bölgede dış ticaretin ve sınır ticaretinin artırılması için sınır kapılarının modernizasyonu ve etkin kullanılması önerilmiştir.

HARİTA 5- ULAŞTIRMA ALTYAPISI HARİTASI

07

ÇEVRE İLLER VE BÖLGELERLE İŞBİRLİĞİ

Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi coğrafi konumu, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkileri nedeniyle çevre illerle yoğun bir etkileşim içindedir. Diyarbakır, çevre iller için ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal bir merkez konumundadır. Şanlıurfa ili GAP yatırımlarının getirdiği dinamizm ile bölgedeki ağırlığını giderek artırmaktadır. Çok sektörlü bir yapıyla gelişmeyi hedefleyen TRC2 Bölgesinin, çevresindeki iller ve bölgelerle olan ilişkilerinden yararlanarak gelişme hedeflerine odaklanması gerekmektedir. Sorun ve potansiyel alanlarıyla bir bütün olan GAP Bölgesi'nde ve GAP Bölgesi ile yoğun ekonomik ve sosyal ilişkiler içerisinde bunan TR62 ve TR63 Bölgelerinin bazı rol ve görevleri üstlenerek birlikte hareket etmeleri ve bütüncül gelişmeyi hızlandırmaları gerektirmektedir.

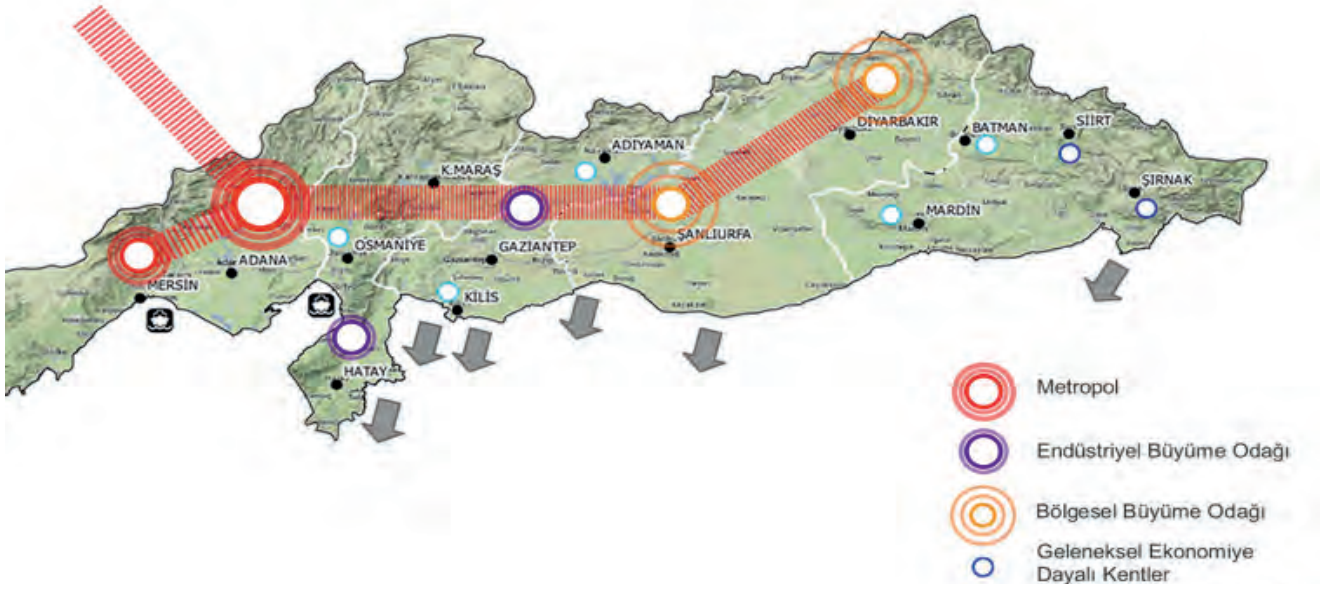
Bu bölümde genel olarak TRC2 Bölgesinin gelişme hedefleri doğrultusunda GAP Bölgesindeki Gaziantep (TRC1) ve Mardin (TRC3) Bölgeleri ile Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye illerinden oluşan TR63 ile Adana ve Mersin illerinden oluşan TR62 Bölgesiyle birlikte hareket edebileceği alanlar değerlendirilmiş, ortak çalışma alanları ve işbirlikleri önerilmiştir.

İstihdamının ve GSKD'nin önemli bir kısmını hizmetler ve ticaretin oluşturduğu Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri, Kalkınma Bakanlığı tarafından Cazibe Merkezleri olarak belirlenmiştir. Yerleşim merkezlerinin kademelenmesinde 5. kademede yer alan Diyarbakır, bölgesel merkez olarak bölgesel ölçekte ticaret, sanayi ve hizmetler fonksiyonları ile alt kademe merkezler için mal ve hizmet sağlamaktadır. 4. kademe merkez olarak Şanlıurfa ise kendi idari sınırları içindeki yerleşmelere mal ve hizmet sunmaktadır. Özellikle Diyarbakır kenti, başta ticaret, sağlık, ulaştırma ve eğitim olmak üzere birçok alanda komşu illere hizmet sunmaktadır.

Büyüme kutuplarının geliştirilmesi yaklaşımı doğrultusunda geleneksel bölge merkezlerine yapılacak yatırımlarla sosyo-ekonomik gelişmenin; çarpan etkileri ile çevre bölgelerde de başlaması amaçlanmıştır. Bu amaca paralel olarak, GAP Eylem Planında bölge içinde kalkınmayı tetikleyici merkezler olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri büyüme ve hizmet sunma potansiyeli yüksek olan "Cazibe Merkezleri" olarak belirlenmiştir.

BGUS'taki yerleşimler arası kademelenme ilişkileri göz önünde bulundurularak ortak stratejilerin geliştirilmeye çalışıldığı GAP illeri ve TR62-63 Bölgeleri kendi içerisinde kademelendirilmiştir. Buna göre Adana-Mersin illerinin bölgesel metropol, Gaziantep ve Hatay illeri endüstriyel büyüme odağı, Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri bölgesel büyüme odağı, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Batman ve Kilis illeri orta düzeyde gelişmiş iller, Siirt ve Şırnak ise geleneksel ekonomiye dayalı kentler kademelerine girebileceği değerlendirilmiş, geliştirilen ortak stratejilerde bu kademelenme göz önünde bulundurulmuştur.

HARİTA 6- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: KENTSEL KADEMELENME

Coğrafi yakınlık, ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından güçlü bağları olan TR62, TR63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Düzey 2 Bölgelerinde ekonomik işbirliğini güçlendirmeye hizmet edecek en önemli husus bu bölgeleri birbirine bağlayan ulaşım ağlarının güçlendirilmesidir. Mersin'den Şırnak'a kadar tanımlanan bu Bölgede demiryolu ağının güçlendirilmesi, Mersin ve İskenderun limanlarına ve Habur sınır kapısına ulaşımda süreyi azaltacak ve ulaşım maliyetini düşürecek karayolu ve demiryolu yatırımlarının yapılması hem bölge içerisindeki ekonomik ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesine hem de tüm bölge için ihracatın arttırılmasına imkan sağlayacaktır.

HARİTA 7- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: LOJİSTİK VE ULAŞIM HARİTASI

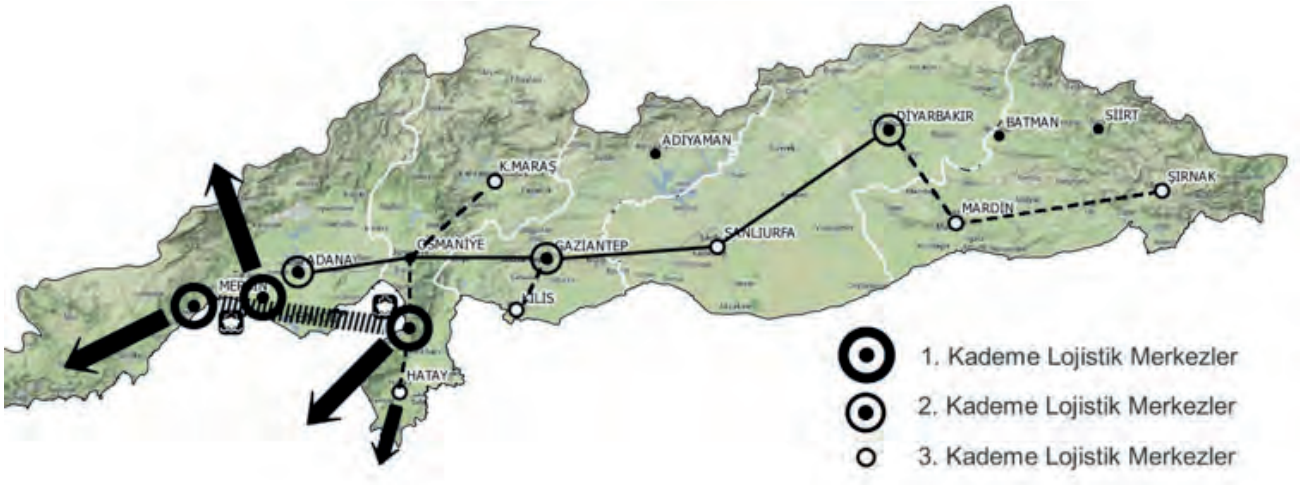

Lojistik merkezlerin, illerin kademelenme konumlarına göre kendi içerisinde kademelenmesi ve yatırımların bu doğrultuda gerçekleştirilmesi kaynakların verimli kullanılması ve lojistik merkezler arasında birbirini tamamlayıcı ekonomik ilişkiler geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla, liman avantajı bulunan Mersin ve Yenice ile Hatay 1. Kademe Lojistik merkezler, Adana, Gaziantep ve Diyarbakır illeri 2. Kademe Lojistik Merkezler, Kilis, Osmaniye, Antakya, Kahramanmaraş (Türkoğlu), Şanlıurfa, Mardin, Şırnak ise 3. Kademe Lojistik Merkezler olarak tanımlanmıştır.

Bu kademelenme çerçevesinde Bölgenin, ulusal ve uluslararası ulaşım ve taşımacılık ağlarına kolay entegre olabilmesi için "Lojistik Bölge" altyapı çalışmalarının yapılması; bu amaçla tüm Bölge için lojistik master planının yaptırılması, lojistik konusunda demiryolları ve sınır kapıları konularında ilgili bölgelerin bütüncül politikalar geliştirilmesi, ulaşım ağlarının altyapılarının güçlendirilmesi, Hassa-Dörtyol Tüneli Projesi ve/veya demiryolu ağları ile Mersin-Adana-Osmaniye-Gaziantep Hızlı Tren Yolu gibi ulaşım projelerinin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, sınır kapılarının yenilenmesi ve konteynır taşımacılığı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, lojistik merkezlerde depolama, paketleme ve dağıtım alanlarının belirlenmesi hayata geçirilmesi gereken temel faaliyetlerdir. Lojistik sektöründe bilgi ve telekomünikasyon teknolojilerinin geliştirilerek ihracat ve taşımacılıkta aktif şekilde kullanılması, bilgi paylaşımı ve iş bağlantıları oluşturulması için elektronik iş platformlarının

geliştirilmesi, lojistik bölgelerde ulaşım, ticaret ve taşımacılık sektörlerine ilişkin istihdam politikası geliştirilmesi ve rekabet edebilirliği sağlamak için lojistik sektöründe çalışacak nitelikli eleman ihtiyacının belirlenmesi hizmet kalitesinin iyileştirilmesi için alınması gereken tedbirler arasındadır.

HARİTA 8- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: LOJİSTİK MERKEZLER KADEMELENME HARİTASI

TRC2 Düzey 2 Bölgesi için Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin lojistik taleplerinin belirlenmesine yönelik fizibilite projeleri hazırlanmıştır. Hazırlanan fizibilite projesine göre Diyarbakır ilinin lojistik potansiyelinin Güneydoğu Bölgesi içinde yüksek düzeyde olduğu ve bölgesel hizmet ağına sahip olduğu tespit edilmiştir. Sanayi, depolama, ulaşım alanlarında yapılacak yeni yatırımlar ile ilin üretim ve ticaretinin gelişme potansiyeli varlığını ortaya koyduğu tespit edilmiş ve Diyarbakır'da lojistik ihtisas OSB kurulması önerisi geliştirilmiştir. Şanlıurfa için yapılan fizibilite çalışmasında ise; sulama projelerinin tamamlanması ile birlikte orta vadede tarımsal üretimin artacağı ve sanayinin gelişeceğinden hareketle; tarım ürünleri, organik tarım ve işlenmiş gıda ürünlerine hizmet verecek Lojistik Merkez-Karalimanı oluşturulması öngörülmüştür. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde kurulması öngörülen bu lojistik merkezlerin diğer lojistik merkezlerle ulaşım bağlantısının güçlendirilmesi böylelikle diğer Düzey 2 Bölgeleri ile ekonomik ilişkilerinin daha da geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye'de en fazla ekim alanına sahip olan TRC2 Bölgesinde önemli miktarda tarımsal üretim yapılmaktadır ve sulama projelerinin tamamlanmasıyla bu üretimin daha da artması beklenmektedir. Sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nüfusu dahi bu ürünler için önemli bir tüketici grubu oluşturmakta ve ürünlerin bu gruba sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasını önemli kılmaktadır. Hem bölgesel tüketime hem de ihracata dönük olan bu üretimin işleme tesislerine ve tüketiciye sorunsuz bir şekilde ulaştırılması için üretim-tedarik zincirlerinin ve pazarlama kanallarının oluşturulması, nakliye, depolama ve ulaştırma alanlarında iller arasında işbirliklerinin ve ortak ağların kurulması gerekmektedir.

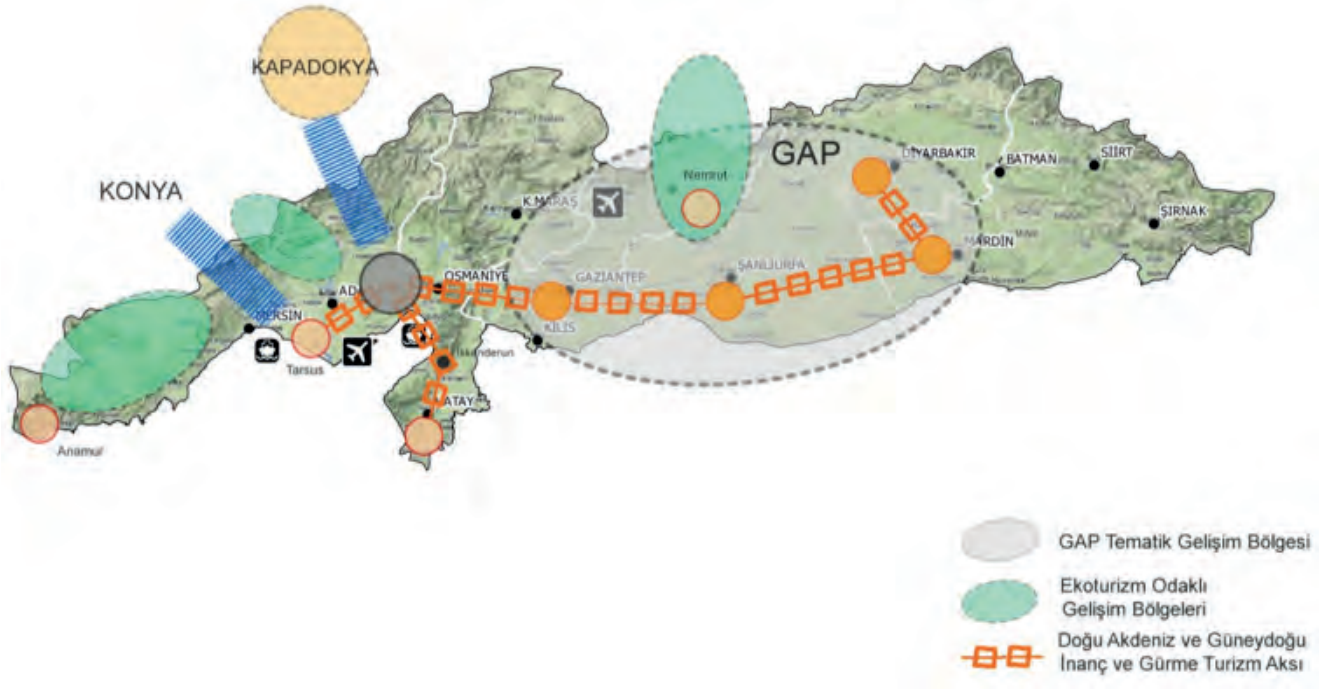
Turizm açısından zengin kaynak ve değerlere sahip olan Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi, turizm potansiyelini en üst düzeyde değerlendirerek bölgesel gelişmeyi hızlandırmayı hedeflemektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesinde TRC2 Bölgesi, GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi kapsamında ele alınmış, bölgede kültür turizminin yanı sıra farklı birçok turizm türünün geliştirileceği ifade edilmiş-

tir. Tarsus'tan başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'e kadar devam eden İnanç Turizmi Koridoru'nda turizm altyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi öngörülmektedir. Aynı strateji belgesinde Mardin, Adıyaman, Gaziantep ve Şanlıurfa, Marka Kültür Kentleri oluşturulması amacıyla seçilen şehirlerdir. Bunun yanında Diyarbakır'ın da marka kent olarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

TRC2 Bölgesi'nin, özellikle Şanlıurfa ilinin turizm alanında gelişme hedeflerine ulaşabilmesi için çevresindeki illerle birlikte hareket etmesi gerekmektedir. GAP Bölgesinde turizm altyapısının geliştirilmesi, ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve bölgenin tanıtımının yapılması konularında ortak çalışmalar yapılması ve bölgenin Kalkınma Ajansları öncülüğünde işbirliği ağlarını kurması gerekmektedir.

Mersin'den başlayarak Şırnak'a kadar devam eden Bölgede Kültür ve İnanç Turizmi Destinasyonu oluşturularak bunun altında tematik seyahat güzergahları oluşturularak tüm illerin turizm gelişiminden pay alması ve yürütülecek altyapı iyileştirmeleri ile turizm yatırımlarının birbirini tamamlayıcı olması gerekmektedir. Bu amaçla Bölge illerinde yer alan kültürel, tarihî ve doğal varlıkların turizme kazandırılması, kültür ve tabiat varlıklarının tescillenmesi, kültür varlıklarının restorasyon çalışmalarının hızlandırılması, kültür ve tabiat varlıklarının korunarak kullanılması önem arz etmektedir. Kongre ve fuar turizmi, sağlık turizmi, yayla turizmi, kamp-karavan turizmi, agro-turizm ve eko turizm gibi turizm türlerinin bölge genelinde geliştirilebilecek ve yaygınlaştırılabilecek turizm alanlarıdır. Bölgede yer alan turizm çeşitleri ve geliştirilmesi öngörülen alternatif turizm türleri ile uyumlu olabilecek konaklama tesislerinin oluşturulması da Bölge illerinde yapılması gereken turizm yatırımlarıdır.

HARİTA 9- ÇEVRE İLLER VE BÖLGELER: TURİZM GELİŞİM BÖLGELERİ VE AKSLARI HARİTASI

Türkiye'nin en büyük yapay gölü olan Atatürk Baraj Gölü Şanlıurfa şehir merkezinin içme suyu kaynağını oluşturmaktadır. Barajın üzerinde kurulduğu Fırat Nehrinin, sınır aşan sular niteliğinde olması, ülkemize nehrin su kalitesinin korunması yönünde yükümlülükler getirmektedir. Buna karşın, Adıyaman, Samsat ve Kâhta şehir merkezlerinin ve Şanlıurfa'nın Bozova ilçe merkezinin atık suları arıtılmaksızın baraj gölüne deşarj edilmekte ve kirlilik oluşturmaktadır. Başka bir içme suyu kaynağı olan Birecik Baraj Gölü ve sulak alan ilan edilmiş olan Karkamış Baraj Gölü; Gaziantep'in Nizip ve Karkamış, Şanlıurfa'nın Halfeti ve Birecik ilçelerinin atık suları için alıcı ortam oluşturmaktadır. Bu alanların korunması için yerleşmelerin Bütünleşik Havza Yönetimi çerçevesinde bir araya gelmeleri ve ortak önlemler almaları gerekmektedir. Dicle Nehri kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi ivedilikle gerçekleştirilmelidir.

Güneş Enerjisi, rüzgar enerjisi ve biyoenerji kaynakları açısından zengin olan bölge potansiyelinin değerlendirilmesi ve yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması, yenilenebilir enerji kullanımı ve teknolojilerinin geliştirilmesi için bölge üniversiteleri çalışmalara dahil edilmeli ve uluslararası enstitü ve üniversitelerle ortaklıkların kurulması sağlanmalıdır. Bölgede üretim yapan işletmelerde güneş enerjisi kullanımının teşvik edilmesi amacıyla hibe desteği programları uygulanmalıdır. Bölgemiz güneş enerjisi bakımından gerçekten büyük potansiyeller içermesine karşın maliyetlerin ve yatırım geri dönüş süresinin fazla olması nedeniyle bu potansiyelini yeterince kullanamamaktadır. Yaratılacak uygun hibe programlarıyla hem işletmelerin bu potansiyeli kullanarak enerji maliyetleri düşürülmeli hem de bu sektörün bölgede gelişmesi hızlandırılmalıdır. GAP Bölge'sinde kurulacak "Enerji Verimliliği Danışmanlığı (EVD) Kuluçka Merkezi"nin özel sektör tarafından kullanımının yaygınlaştırılması, inşaat ve konut sektöründe yapılacak yatırımlarda (yeşil bina vb. gibi) yenilenebilir enerji uygulamalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Yetişmiş insan kaynağı bir ülkenin ya da bölgenin gelişmesindeki en temel unsurlardandır. Gelişme hedeflerine ulaşabilmek için sermayenin, teknolojinin ve altyapının yanında bunları kullanabilecek nitelikli işgücünün bulunması gerekmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 3 Düzey 2 Bölgesi (TRC1, TRC2 ve TRC3) de nitelikli işgücü temini konusunda sıkıntı yaşamakta ve sahip olduğu genç nüfusa rağmen kalifiye işgücünü geliştirememektedir. Bölgeye yatırım çekilmesinde yaşanan zorlukların nedenleri arasında yer alan bu soruna karşı; Bölge Kalkınma Ajansları öncülüğünde bölgede nitelikli işgücü olanaklarının geliştirilmesine yönelik işbirlikleri ve ortak eğitim programları oluşturulmalıdır.

İşsizlik, yoksulluk, göç ve bunların neden olduğu diğer sosyal sorunlar hem Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Düzey 2 Bölgeleri için hem de bu bölgelerden yoğun göç almakta olan TR62 ve TR63 Bölgeleri için toplumsal gelişmeyi ve bütünleşmeyi tehdit eden ortak bir sorun alanıdır. Bu sorunlara karşı bugüne kadar farklı program ve projelerle, farklı mekansal ölçeklerde çözüm arayışlarında bulunulmuş, ancak önemli ilerlemeler sağlanamamıştır. Bu sorunlara karşı parçacı yaklaşım yerine, yürütülecek ortak program ve projelerle birlikte çözüm aranması, ortak araştırma merkezleri oluşturularak yürütülecek çalışmaların buralarda birlikte planlanması ve ortak politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

08

FİNANSAL KAYNAKLAR

Bölgenin kalkınma hedeflerine ulaşması için belirlenen gelişme eksenlerinin-amaçların tam anlamıyla ve zamanında hayata geçebilmesi, bölge aktörlerinin eşgüdüm içinde hareketini sağlayacak koordinasyona ve gerekli finansal kaynakların etkin olarak kullanılabilmesine bağlıdır.

2014-2023 dönemini kapsayacak olan TRC2 Bölgesi Bölge Planı hedef ve stratejilerinin uygulanması sürecinde bölgedeki mevcut finansman kaynaklarının çeşitliliği önem arz etmektedir. Kalkınma Bakanlığı'nın yıllık yatırım programları çerçevesinde illere tahsis ettiği kamu yatırım kaynaklarının yanında, Karacadağ Kalkınma Ajansına her yıl aktarılan genel bütçe kaynağı ve bölgede uygulanan programların (KÖYDES, BELDES, SODES, Cazibe Merkezleri vb.) sağladığı kaynaklar Bölge için önemli fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.

Bölge Planı uygulamalarının gerçekleşmesine etki edecek genel bütçeden finanse edilen mali kaynakların başında gelen kamu yatırımları incelendiğinde, 2008-2012 GAP Eylem Planı'nın faaliyete geçmesiyle Bölgeye yapılan yatırımlar artmış; 2008 yılından sonra kamu yatırımlarında Diyarbakır'da yaklaşık 2 kat Şanlıurfa'da ise 4 katlık bir artış yaşanmıştır. 2009-2012 yılları arasında ortalama 4.874 milyon TL yatırım programı ödeneği tahsis edilen bölgede 2012 yılında 1.445 milyon TL mali kaynak tahsis edilmiştir.

2012 yılında kamu yatırımlarında Diyarbakır en fazla pay alan 4. il, Şanlıurfa en fazla pay alan 7. il olmuş ve 2012 yılında TRC2 Bölgesi ülkedeki kamu yatırımlarının yaklaşık % 3,25'ini almıştır. 2012 yılında Bölge'deki kamu yatırımlarının % 13,44'ü tarıma aittir, madencilik ve eğitim sektörleri de tarımdan sonra en fazla pay alan sektörler konumundadır. GAP Eylem Planı 2013-2017 dönemi için revize edildiğinden, kamu yatırımlarının bu yıllar arasında da artış seyrine devam etmesi beklenmektedir.

Bölgesel gelişme için doğrudan kamu yatırımı olarak sağlanan kaynakların dışında özel sektör yatırımlarını destekleyen mali destek mekanizmaları ve teşvik sistemleri de bulunmaktadır. Bu yönde finansal kaynaklar içerisinde plan faaliyetlerine önemli kaynak sağlayacak aktörlerden biri de Karacadağ Kalkınma Ajansıdır. Teklif çağrısı yöntemi ile mali destek programları yürüten Ajans program önceliklerini Bölge Planı gelişme eksenleri ve hedefleri ile uyumlu olarak belirlemektedir. 2011-2013 yılı dönemleri arasında Merkezi Yönetim Bütçesinden Ajansa toplam 60,2 milyon TL kaynak aktarılmış ve bu kaynağın önemli bir kısmı mali ve teknik destek programları kapsamında hibe olarak yararlanıcılara verilmiştir.

Kalkınma Ajansına genel bütçeden her yıl aktarılacak kaynak miktarının Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerindeki artış öngörüleri doğrultusunda 2014 yılı için 22 milyon TL, 2015 yılı için 23 milyon TL, 2016 yılı için 24 milyon TL, 2017 yılı için 25 milyon TL, 2018 yılı için 26 milyon TL, 2019 yılı için 27 milyon TL, 2020 yılı için 28 milyon TL, 2021 yılı için 29 milyon TL, 2022 yılı için 30 milyon TL, 2023 yılı için ise 31 milyon TL olmak üzere toplam 265 milyon TL olacağı öngörülmektedir. Ajans tarafından sağlanan bu kaynakların Bölgede kredi faiz desteği veya faizsiz kredi destekleri olarak da kullandırılabilmesi imkânı ve hibe programlarında eş finansman miktarının ortalama % 50 düzeyinde olması göz önünde bulundurulduğunda bölgede ortalama 700 milyon TL'lik bir yatırım kaynağının harekete geçmesi öngörülmektedir.

Bunun yanı sıra Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmekte olan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında 2014-2023 yılları arasında Ajansa toplam 400 milyon TL kaynak aktarılması öngörülmektedir.

Bölgede özel sektör yatırımlarını destekleyen ulusal mali destek mekanizmalarından diğerleri KOSGEB, TKDK (Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı hibe programları, Sanayi Bakanlığı destekleri, TÜBİTAK'ın Ar-Ge destekleri ve yatırım teşvikleri olarak sıralanabilir.

TRC2 Bölgesinde 2009-2012 yılları arasında Yatırım Teşvik Belgesi Programı kapsamında Diyarbakır'da 276, Şanlıurfa'da 304 olmak üzere toplam 3.610 milyon TL tutarında 580

yatırım teşvik belgesi alınmış; alınan bu Yatırım Teşvik Belgeleri ile Bölgede 19.748 kişinin istihdamı sağlanmıştır. Bölgenin yatırım tutarı ve istihdamda Türkiye toplamından aldığı pay önceki yıllara göre daha yüksek olmasına rağmen yinede ülke ortalamasına göre düşük kalmıştır. Ancak bu teşvik sistemi devam ettiği takdirde bölgede yatırımların artacağı ve istihdam oranında da artışların yaşanacağı beklenmektedir. Doğrudan özel sektör yatırımları Bölge için önemli mali kaynaklardan biridir. Yeni teşvik sisteminin yaratmış olduğu avantajlarla birlikte Karacadağ Kalkınma Ajansı Yatırım Destek Ofislerinin ve Diyarbakır-Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odalarının yatırımlar konusunda sunmuş olduğu danışmanlık hizmetleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin altyapısını iyileştirmeye yönelik faaliyetler Bölgeye çok daha fazla özel sektör yatırımın gelmesine olanak sağlamaktadır.

Ayrıca ülkemizin Avrupa Birliği müzakere sürecinde yararlandığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA 2014-2020) bileşenleri, AB 7. Çerçeve Programı (2014-2020) ve diğer AB fonları Bölge Planı amaçları doğrultusunda kaynak olarak faydalanabilecek unsurlar arasında değerlendirilmekte ve bu kapsamda uygun çağrılara proje hazırlanması planlanmaktadır.

AB-IPA Bölgelerarası Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP) kapsamında desteklenecek olan ve Proje Tanımlama Dokümanı 21 Ekim 2013 tarihinde AB TR Delegasyonu tarafından onaylanan "Şanlıurfa'da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi" ile önümüzdeki 31 aylık dönem içerisinde Şanlıurfa iline 9.610.838 Euro tutarında kaynak aktarılacaktır. Proje ile kentin turizm altyapısını ve turizm sektöründeki KOBİ'leri güçlendirerek kentteki geceleme oranını yükseltmek ve turizmden daha fazla pay almasını sağlayarak "bir marka kültür kenti" olmasına katkıda bulunmak; Şanlıurfa Merkez ve Göbeklitepe'nin UNESCO Geçici Kültür Mirası Listesinden Asıl Listeye girmesine destek olmak ve kurulacak Alan Yönetimi ile sürdürülebilir turizm politikalarının oluşmasını sağlamak; yapılacak etkinliklerle Şanlıurfa'nın önemli ve seçkin bir destinasyon noktası olmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

Bunun yanı sıra AB-IPA İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKGOP) kapsamında operasyon başvurusu yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda kabul edilmesi durumunda TRC2 Bölgesine 6.590.000 Euro tutarında bir kaynak aktarılacaktır. Operasyon kapsamında mesleki eğitimin geliştirilmesi yolu ile genç işsizliğinin azaltılması amaçlanmaktadır.

UNIVERSAL HOSPITALS GROUP

09

KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

Ulusal düzeyde hazırlanan kalkınma planları ve bölge planlarının başlıca sorunlarından biri uygulama sürecinde yaşanan güçlüklerdir. Ulusal kalkınma planı ile soyut düzeyde belirlenen sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri, bölge planları ile mekânsal boyut kazanmakta, yerel öncelik ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde somut olarak kurgulanabilmektedir. Ülkemizde Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemine kadar olan süreçte bölgesel kalkınma projeleri kapsamında bölge planları hazırlanmış ancak bölgesel kalkınma projelerinden GAP dışında kalanlar kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır. Mali kaynak yetersizliği ile bölgesel kalkınma planıyla belirlenen politikalar ile bu alandaki program ve projeleri yerelde koordine edecek kurumsal mekanizmanın mevcut olmaması planların uygulanmasının önünde engel teşkil eden en önemli faktörler olarak gösterilmektedir.

Ajansların kuruluşunu düzenleyen 5449 sayılı kanunun gerekçesinde ifade edildiği gibi Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planında; ekonomik ve sosyal uyumun en önemli yatay önceliği olarak bölgesel gelişmeye ağırlık verilmekte, finansman desteğinin en geniş olduğu alan bölgesel gelişme olarak tespit edilmektedir. Bu çerçevede ilgili planda yönetim otoritesi olarak Kalkınma Bakanlığı belirlenmiş olup, uygulamaya ilişkin görevlerin sektörel ve bölgesel kurumlar gibi "ara kurumlar" ile paylaşılması, bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin Kalkınma Ajanslarına (KA) devredilmesi öngörülmüştür.

Bu kapsamda, Kalkınma Bakanlığının koordinasyonunda IPA çatısı altında finanse edilen kısa dönemli bir teknik yardım projesiyle, kalkınma ajanslarının aracı kurum olarak rol alabilmeleri için mevcut durum analizi ve eylem planı hazırlıkları kapsamında tüm Ajanslara yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Anket temelinde, örneklem için Ajansımızın da içinde bulunduğu 5 Ajans belirlenmiş ve bu 5 Ajansa Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda teknik yardım ekibi ile birlikte 1 günlük çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. Eylem Planının ilk taslağı ve plana ilişkin ilk görüşlerin Ajanslarla birlikte değerlendirilmesi amacıyla Kalkınma Bakanlığında ikinci bir çalıştay düzenlenmiştir.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve dengeli gelişmenin sağlanması için kullanılan araçların başında gelen bölge planlarının Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri seviyesinde, katılımcı süreçlerle hazırlanmasının gerekçelerinden biri; planların uygulama süreçlerinde bölge aktörlerinin yereldeki katkısını artırarak uygulamayı güçlendirmektir.

Ajansların idari yapılanması içinde yer alan Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu bölge aktör ve paydaşlarının önemli bir bölümünü barındırmakta, karar alma ve uygulama süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Ajanslar idari, mali yapılanması ve teknik kapasitesi ile bölgesel kalkınma planı ve politikalarına ilişkin uygulamaların izlenmesi, yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ile uygulamaların kendisine mali ve teknik açıdan destek verilmesi gibi hususlarda önemli görevler üstlenmektedir.

2014-2023 yıllarını kapsayan TRC2 Bölgesi Bölge Planı ve belirlediği politikaların uygulanması süreçlerinde Ajans;

- Mali Destek,
- Ulusal ve Uluslararası Fonlardan Yararlanılması,
- Teknik Destek,
- Koordinasyon,
- İzleme ve Değerlendirme gibi rolleri üstlenecektir.

Ajans mali destek programlarıyla geliştirmesini ve desteklenmesini öngördüğü sektörlere finansman sağlayarak bu yönde belirlediği politikaların gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Mali destek programları dışında Ajans, ulusal ve uluslararası fonları bölgeye kullandırarak plan hedeflerinin ihtiyaç duyduğu finansmanı temin etmeye çalışacaktır. Ayrıca halen uygulanmakta olan ve geliştirilmesi beklenen SODES, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı vb. programların bölge planı amaç ve

stratejileri doğrultusunda kurgulanarak kaynak aktarılması ve bu sayede belirlenen politikaların gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Teknik destek ve koordinasyon faaliyetleri çerçevesinde Ajans, plan kapsamında öngörülen ve bölgedeki kamu kurum ve kuruluşların, yerel yönetimlerin ve STK'ların sorumluluk alanlarına giren tedbirlerin gerçekleştirilmesi yönünde çalışacaktır. Kurulacak platform ve çalışma gruplarıyla, özellikle Kalkınma Kurulu üyelerinin etkin katılımlarıyla, plan politikalarının ilgili kurumların yatırım ve faaliyet programlarında önceliklendirilerek uygulanması sağlanacaktır.

Bölgede hâlihazırda yürütülmesine devam edilen GAP Eylem Planı, SODES, Cazibe Merkezleri programları ve diğer kamu yatırımları dikkate alınarak geliştirilen TRC2 Bölge Planı için bu programların uygulama sonuçları da önem taşımaktadır. Plan uygulama dönemlerinde gerçekleşen yatırımlar ve gelişmeler bölge planı amaçları ve hedefleri kapsamında izlenecek, özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırım ve faaliyetlerin izlenmesinde her iki ilde bulunan Ajans Yatırım Destek Ofislerinden destek alınacaktır.

Ajans, Bölgede kamu, özel sektör ve STK temsilcilerinin bir araya geldiği Yönetim ve Kalkınma Kurullarıyla Bölge Planının değerlendirilmesi için en uygun kurumsal yapıya sahip olması sebebiyle Plan uygulamalarını değerlendirmek, hedeflere ilişkin gelişmeleri izlemek, programlama ve bütçeleme çalışmalarına yön vermek ve plan ilerleme raporlarını hazırlayarak Ajans Yönetim Kurulu'na sunmakla yükümlü olacaktır.

Plan kararlarının gözden geçirilmesi ve revizyonuna geri bildirim sağlayacak izleme süreci, uygulama dönemleri bazında yapılacak etki analizleri ile desteklenecektir. Bölge planı öncelik ve hedeflerinin uygulamasının izlenmesi için yapılacak etki analizi için plan öncesi dönemi yansıtan mevcut durum analizi ve planın performans göstergeleri kullanılacaktır. Uygulama dönemleri sonunda Bölge Planı ve buna bağlı olarak yürütülen program ve projeler ile ilgili olarak Kalkınma Kurulu toplantılarında Kurula bilgi sunulacak ve Kurulun katkıları sağlanacaktır.

Bölge planı izleme ve değerlendirme çalışmaları ve karşılaşılan sorunlar konusunda Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı bilgilendirilecektir.

10

PERFORMANS GÖSTERGELERİ

TABLO 8- PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-1

LERİ ARASI İLİŞKİ

EKSEN 1: KENTSEL EKONOMİLER VE EKONOMİK BÜYÜME					
Performans Göstergesi	**Birim/Süre**	**Başlangıç Noktası**		**Doğrulama Kaynağı**	**2023 Yılı Hedefi**
		Değeri	**Yılı**		
İşgücüne Katılma Oranı	%	28,8	2012	TÜİK	53,8
Kadın İşgücüne Katılma Oranı	%	6,4	2012	TÜİK	30,9
İstihdam Oranı	%	26,8	2012	TÜİK	49,9
İşsizlik Oranı	%	6,9	2012	TÜİK	6,5
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	%	9,6	2011	TÜİK	7,5
Genç İşsizliği Oranı	%	8,9	2012	TÜİK	5,0
Kayıt Dışı İşsizlik Oranı	%	63,3	2012	TÜİK	30,0
Kişi Başına GSKD	Dolar	3.724	2008	TÜİK	15.996
İhracat Miktarı	Milyon Dolar	309	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	3.550
İhracat Yapan Firma Sayısı	Adet	285	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	2.250
İthalat Miktarı	Milyon Dolar	272	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	2.500
İthalat Yapan Firma Sayısı	Adet	379	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	1.850
Bölgeden Yapılan Toplam İhracat İçinde Irak ve Suriye'nin Payı	%	55,6	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	45,5
Kamu Yatırımlarından Aldığı Pay	%	3,25	2012	KALKINMA BAKANLIĞI	6,5
Yatırım Teşvik Belgesi (Belge)	Adet	169	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	5.000
Yatırım Teşvik Belgesi (Sabit Yatırım)	Milyon TL	912	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	100.000
Yatırım Teşvik Belgesi (İstihdam)	Kişi	8.600	2012	EKONOMİ BAKANLIĞI	100.000
Sanayinin Toplam İstihdam İçindeki Payı	%	23,7	2012	TÜİK	35,0
Marka Tescil Sayısı	Adet	397	2012	TPE	1.020
Endüstriyel Tasarım Tescil Sayısı	Adet	9	2012	TPE	150
Faydalı Model Tescil Sayısı	Adet	2	2012	TPE	100
Patent Tescil Sayısı	Adet	0	2012	TPE	90
Bölgedeki Teknokent Sayısı	Adet	1	2012	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	2
Girişim Sayısının Türkiye İçindeki Payı (Yıllık)	%	2,7	2012	TÜİK	4,2
Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri	TL	1.618	2012	TÜİK	4.200
Kişi Başına Canlı Hayvanlar Değeri	TL	701	2012	TÜİK	2.300
Kişi Başına Hayvansal Ürünler Değeri	TL	175	2012	TÜİK	1.250
Bölgedeki Tarıma Dayalı İhtisas OSB Sayısı	Adet	0	2012	Ticaret ve Sanayi İl Müdürlükleri	2
Gelen Turist Sayısı	Kişi	346.793	2011	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2.000.000
Konaklama Tesisi Sayısı	Adet	110	2011	Kültür ve Turizm Bakanlığı	350
Ortalama Kalış Süresi	Gün	1,4	2011	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2,3
Yatak Sayısı	Adet	9.741	2011	Kültür ve Turizm Bakanlığı	30.000

TABLO 9- PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-2

EKSEN 2: BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL SERMAYE					
Performans Göstergesi	**Birim/ Süre**	**Başlangıç Noktası**		**Doğrulama Kaynağı**	**2023 Yılı Hedefi**
		Değeri	**Yılı**		
Okuryazar Olmayan Oranı	%	9,7	2012	TÜİK	4,3
Okur Yazar Olmayan Kadın Oranı	%	16,2	2012	TÜİK	6,1
Okul Öncesi Okullaşma Oranı (Brüt) (4-5 Yaş)	%	42,8	2012-2013	MEB	70,0
İlkokul Kademesinde Okullaşma Oranı (Net)	%	99,5	2012-2013	MEB	100
Ortaokul Kademesinde Okullaşma Oranı (Net)	%	88,1	2012-2013	MEB	100
Ortaöğretim Kademesinde Okullaşma Oranı (Net)	%	46,5	2012-2013	MEB	80
İlkokul Kademesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Kişi	25	2012-2013	MEB	15
Ortaokul Kademesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	kişi	28	2012-2013	MEB	15
Ortaöğretim Kademesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	kişi	23	2012-2013	MEB	15
İlkokul ve Ortaokul Kademesinde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	kişi	45	2012-2013	MEB	20
Ortaöğretim Kademesinde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	kişi	41	2012-2013	MEB	20
Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayısı	kişi	37.782	2011	TÜİK	100.000
Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayısı	kişi	2.155	2011	TÜİK	5.000
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Oranı	%	4,5	2012	TÜİK	9
Yüksek Lisans veya Doktora Mezunu Oranı	%	0,3	2012	TÜİK	2
Hastane Sayısı	adet	39	2011	TÜİK	85
100 Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı	adet	185	2011	TÜİK	320
100 Bin Kişi Başına Düşen Hekim Sayısı	kişi	120	2011	TÜİK	200
100 Bin Kişi Başına Düşen Hemşire Sayısı	kişi	131	2011	TÜİK	250
Net Göç Hızı	‰	-8,84	2012	TÜİK	8,00

TABLO 10 - PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-3

EKSEN 3:YAŞAM KALİTESİ VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON					
Performans Göstergesi	**Birim/ Süre**	**Başlangıç Noktası**		**Doğrulama Kaynağı**	**2023 Yılı Hedefi**
		Değeri	**Yılı**		
Bölünmüş Yol Uzunluğu	km	714,5	2013	KGM	1.500
Asfalt Köy Yollarının Toplam Köy Yollarına Oranı	%	44	2012	MİGM	85
İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı	%	98	2010	TÜİK	100
Belediyelerde Kişi Başı Çekilen Günlük Su Miktarı	litre/ kişi-gün	246	2010	TÜİK	300
Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	%	88	2010	TÜİK	100
Atık Hizmeti Verilen Nüfusun Toplam Nüfus İçinde Oranı	%	66	2010	TÜİK	90
Atıksu Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Belediye Nüfusu İçindeki Payı	%	44	2010	TÜİK	80
Belediyelerdeki Toplam Atıksu Arıtma Tesisi Sayısı	adet	4	2010	TÜİK	20
Belediyelerdeki Biyolojik Atıksu Arıtma Tesisi Sayısı	adet	2	2010	TÜİK	10
Belediyelerdeki Fiziksel Atıksu Arıtma Tesisi Sayısı	adet	2	2010	TÜİK	10
Tiyatro Salonu Sayısı	adet	5	2011	TÜİK	20
Kütüphane Sayısı	adet	27	2011	TÜİK	50
Sinema Salonu Sayısı	adet	34	2011	TÜİK	100

TABLO 11 - PERFORMANS GÖSTERGELERİ: EKSEN-4

EKSEN 4: SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE YEŞİL BÜYÜME					
Performans Göstergesi	**Birim/ Süre**	**Başlangıç Noktası**		**Doğrulama Kaynağı**	**2023 Yılı Hedefi**
		Değeri	**Yılı**		
Diyarbakır ilindeki PM10 konsantrasyonu	µg/m3	105	2010-2011 kış	TÜİK	84
Diyarbakır ilindeki SO2 konsantrasyonu	µg/ m3	17	2010-2011 kış	TÜİK	10
Şanlıurfa ilindeki PM10 konsantrasyonu	µg/ m3	101	2010-2011 kış	TÜİK	80
Şanlıurfa ilindeki SO2 konsantrasyonu	µg/ m3	14	2010-2011 kış	TÜİK	8
Toplam Enerji Kullanımında Yenilenebilir Enerjinin Payı	%		2014	TÜİK	25
Su Temini İşleri ve Hizmetleri Çevresel Toplam Harcamalar İçinde Bölgenin Payı	%	2,3	2010	TÜİK	2,5
Su Temini İşleri ve Hizmetleri Çevresel Yatırım Harcamaları İçinde Bölgenin Payı	%	0,9	2010	TÜİK	2
Atıksu Yönetimi Hizmetleri Çevresel Toplam Harcamalar İçinde Bölgenin Payı	%	1,3	2010	TÜİK	2,4
Atıksu Yönetimi Hizmetleri Çevresel Yatırım Harcamaları İçinde Bölgenin Payı	%	0,6	2010	TÜİK	1,2
Atık Yönetimi Hizmetleri Çevresel Toplam Harcamalar İçinde Bölgenin Payı	%	3,0	2010	TÜİK	4,0
Atık Yönetimi Hizmetleri Çevresel Yatırım Harcamaları İçindeki Bölgenin Payı	%	2,3	2010	TÜİK	3,0
Biyolojik Çeşitliliğin ve Peyzajın Korunması Hizmetleri Çevresel Toplam Harcamalar İçinde Bölgenin Payı	%	-	2010	TÜİK	1,0
Biyolojik Çeşitliliğin ve Peyzajın Korunması Hizmetleri Çevresel Yatırım Harcamaları İçinde Bölgenin Payı	%	-	2010	TÜİK	1,0

www.karacadag.org.tr